

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÖZGÜN YERLEŞİMLERİN SÜREKLİLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA:
KEMALİYE ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Emre TORBAOĞLU**

Anabilim Dalı : Mimarlık

Programı : Mimari Tasarım

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Yüksel DEMİR

OCAK 2010

**ÖZGÜN YERLEŞİMLERİN SÜREKLİLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA:
KEMALİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Emre TORBAOĞLU
(502051013)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 25 Aralık 2009

Tezin Savunulduğu Tarih : 29 Ocak 2010

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Yüksel DEMİR (İTÜ)

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Gülen ÇAĞDAŞ (İTÜ)
Prof. Dr. Mehmet OCAKÇI (İTÜ)

OCAK 2010

ÖNSÖZ

Tez çalışması boyunca ufuk açıcı önerileri ile bana yol gösteren ve beni sabırla dinleyen tez danışmanım Yrd.Doç.Dr. Yüksel DEMİR'e teşekkür ederim.

Yapılan çalışmanın her aşamasında bana destek olan sevgili eşim Evrim AKCAN TORBAOĞLU'na, akademik çalışmalar yapmam konusunda beni sürekli teşvik eden ablam Dilşad ÇOKNAZ'a ve her zaman yanımda olan aileme teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın çıkış noktası olan KAG araştırmalarında birlikte çalıştığım başta Yrd.Doç.Dr. Kerem ÖZEL, Dr. Zühre SÖZERİ, Seçkin BİLGİN, Funda TUNALI ve Melike YAZICIOĞLU olmak üzere tüm arkadaşlarıma ve Kemaliye'de yapılan son araştırmalarda hem alanda hem de rölöve çizimlerinde bana destek olan Atölye Kolektif'teki çalışma arkadaşlarım Arif BILTİR ve Kübra ŞAHİN'e en derin teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca yapılan tüm alan çalışmalarında bize kapılarını açan ve ilgi gösteren Kemaliye sakinlerine teşekkür eder, bu çalışmanın Kemaliye'nin gelişim sürecine katkıda bulunmasını dilerim.

Aralık 2009

Emre TORBAOĞLU

Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ	xi
ÖZET.....	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Tanımı.....	1
1.2 Amaç ve Kapsam	2
1.3 Araştırma Yöntemi	5
2. KÜLTÜREL SÜREKLİLİK BAĞLAMINDA GÜNCEL MİMARLIK PRATİĞİNE	
ELEŞTİREL BİR BAKIŞ.....	7
2.1 Mimarlıkta Süreklilik Sorunu	7
2.2 Standartlaşmaya Karşı Bir Direnme Stratejisi: Eleştirel Bölgeselcilik	11
3. KÜLTÜREL BAĞLAMA DAYALI ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR	15
3.1 Doğal ve Kültürel Verileri Değerlendiren Mimari Yaklaşımlar	17
3.1.1 Barragan Evi ve Stüdyosu, Luis Barragan	17
3.1.2 Koshino Evi, Tadao Ando	20
3.1.3 Vijfhuizen Konut Yerleşimi, S333	21
3.1.4 Demir Evleri, Turgut Cansever	24
3.2 Güncel İhtiyaçların Mevcut Yapıya Ek Yapılarak Çözümlemesi	27
3.2.1 Gugalun Evi, Peter Zumthor	27
3.2.2 Hedmark Müzesi, Sverre Fehn	30
3.3 Özgün Yerleşimlerde Alan Pratiğine Dayalı Yaklaşımlar	32
3.3.1 Urbino Yerleşimi ve Giancarlo De Carlo	34
3.3.1.1 Urbino'daki tasarım sürecinin değerlendirilmesi	35
3.3.1.2 Giancarlo De Carlo'nun mimarlık anlayışı	38
3.3.2 Uluslararası Mimarlık ve Kentsel Tasarım Laboratuvarı: ILAUD	44
3.3.3 İtalya Alan Okulu: IFS.....	46
3.3.4 Kemaliye Araştırmaları Grubu: KAG	47
4. KEMALİYE'NİN ÖZGÜNLÜK DEĞERİ ÜZERİNE SAPTAMALAR	51
4.1 Konumu, Doğal ve Kültürel Yapısı.....	51
4.1.1 Doğal Yapı	53
4.1.1.1 Coğrafi ve jeolojik yapı	53
4.1.1.2 Bitki örtüsü ve iklim özellikleri	54
4.1.2 Kültürel Yapı	54
4.1.2.1 Tarihsel gelişim	54
4.1.2.2 Sosyal ve ekonomik yapı	57
4.2 Kemaliye Yerleşimi'nin Kentsel Mekan ve Mimari Karakter Analizi	60
4.2.1 Doğal Unsurların Etkisi.....	60
4.2.1.1 Topografyanın etkisi	62
4.2.1.2 Suyun etkisi	67
4.2.1.3 Malzemenin etkisi	69
4.2.2 Kültürel Unsurların Etkisi	72
4.2.2.1 Kemaliye evlerinin mekansal analizi	72

4.2.2.2 Kemaliye evlerinin strüktürel analizi	75
4.2.2.3 Özgün kentsel detaylar	79
4.2.2.4 Konut mimarisinde özgün detaylar	83
4.2.2.5 Metaforik bir köy kurgusu: Başpınar Köyü	88
5. KEMALİYE’NİN SÜREKLİLİK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	93
5.1 Kemaliye’nin Mevcut Durumu Üzerine Tespitler	94
5.2 Son Yirmi Yıldaki Değişimin Genççağa Sokak Üzerinden Değerlendirilmesi...	99
SONUÇ ve ÖNERİLER	113
KAYNAKLAR	123
EKLER	127
ÖZGEÇMİŞ	147

KISALTMALAR

KAG	: Kemaliye Araştırmaları Grubu
HYK	: Her Yönüyle Kemaliye, T.C Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, İstanbul
ILAUD	: Uluslararası Mimarlık ve Kentsel Tasarım Laboratuvarı
IFS	: İtalya Alan Okulu
MARDINT	: İTÜ Mardin Disiplinlerarası Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi
Kolektif	: Atölye Kolektif

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 1.1 : Tez Yapısı	6
--------------------------------	---

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Pencere sistemi, Ronchamp Şapeli (Url-1).	9
Şekil 2.2 : Pencere sistemi, Koçan Camisi (KAG, 2002).	9
Şekil 2.3 : Doorn Manifestosu (NAI, 2005).	10
Şekil 2.4 : Dogon Kabilesi'ne ait analizler, Aldo Van Eyck (Jones, 2007).	11
Şekil 3.1 : “Eski”nin ortaya çıkması için tasarlanmış “yeni”, C.Pinos (Url-2).	16
Şekil 3.2 : Barragan Evi çatı terası (The Complete Works, PAP).	17
Şekil 3.3 : Barragan Evi projesi (The Complete Works, PAP).	19
Şekil 3.4 : Barragan Evi iç mekan perspektifleri (The Complete Works, PAP).	19
Şekil 3.5 : Koshino Evi iç mekan görünüşü ve eskiz (Complete Works, PPL).	21
Şekil 3.6 : Vijfhuizen Köyü (Url-3).	22
Şekil 3.7 : Vijfhuizen konut yerleşimi (Url-4).	23
Şekil 3.8 : Cephe detayları, Vijfhuizen evleri (Url-4).	23
Şekil 3.9 : Demir Evleri (URL5).	26
Şekil 3.10 : Cephe detayları, Demir Evleri (Url-5).	26
Şekil 3.11 : Eski ve yeni cephe sistemi birleşim detayı (Url-6).	28
Şekil 3.12 : Gugalun Evi (Url-6).	29
Şekil 3.13 : Hedmark Müzesi (Url-7).	31
Şekil 3.14 : “Eski” ile “yeni” arasındaki karşıtlık (Url-7).	31
Şekil 3.15 : Urbino vaziyet planı ve havadan görünüm, (McKean, 2004).	34
Şekil 3.16 : De Carlo'nun yapılarını gösteren hava görünümü (McKean, 2004).	36
Şekil 3.17 : Mevcut binaları gösteren vaziyet planı, (McKean, 2004).	37
Şekil 3.18 : Döşemeli yüzeyleri gösteren vaziyet planı, (McKean, 2004).	37
Şekil 3.19 : “Toplum ve Mekan” dergisi kapakları, (McKean, 2004).	39
Şekil 3.20 : Il Magistero, (McKean, 2004).	42
Şekil 3.21 : Il Magistero'nun havadan görünümü, (McKean, 2004).	42
Şekil 3.22 : Collegio della Colle eskizleri, (NAI, 2005).	43
Şekil 3.23 : Collegio della Colle perspektifleri, (NAI, 2005).	43
Şekil 3.24 : Öğrenci yerleşkesinin günümüzdeki hali, (NAI, 2005).	43
Şekil 3.25 : De Carlo'nun eskizleri, (McKean, 2004).	44
Şekil 3.26 : De Carlo (ortadaki) ve ILAUD çalışma grubu, (McKean, 2004).	45
Şekil 3.27 : Oira Köyü (Url-8).	46
Şekil 3.28 : IFS'de teorik ve pratik çalışmalar (Url-8).	47
Şekil 3.29 : KAG çalışma afişleri	48
Şekil 3.30 : KAG eskizlerinden örnekler (Funda Tunalı, 2002).	49
Şekil 3.31 : Yerleşimdeki sorunları anlatan panolar (KAG, 2002).	49
Şekil 4.1 : Kemaliye ve yakın yerleşimleri gösteren harita (Url-9).	51
Şekil 4.2 : Kemaliye ilçesi ve köylerinin haritası.	52
Şekil 4.3 : Kemaliye yerleşimi (KAG, 2002).	53
Şekil 4.4 : M.S. 63-72 Roma dönemi Anadolu haritası, (Calder ve Bean).	55
Şekil 4.5 : Kemaliye ilçesinin bağlı bulunduğu Elazığ (Mamuret-ül Aziz) vilayetinin sınırlarını gösteren eski bir harita (H.Y.K).	56
Şekil 4.6 : Kemaliye'nin genel görünüşü (Osten, 1928).	57

Şekil 4.7 : 20. yüzyıl başlarında Kemaliye (Lehmann- Haupt, 1910).	57
Şekil 4.8 : Eski gümrük dükkanları, Gümrükçü Mahallesi (KAG).	58
Şekil 4.9 : Çarşı ve üretim mekanlarını gösteren vaziyet planı (KAG, 2002).	59
Şekil 4.10 : Ağaç-yaprak diyagramı, Van Eyck (Jones, 2007).	61
Şekil 4.11 : Kemaliye'nin doğa ile iç içe yerleşim dokusu (KAG)	61
Şekil 4.12 : Kemaliye'de doğa-mekan-insan ilişkisi (KAG, 2002).	62
Şekil 4.13 : Bahçe Mahallesi topografyanın uzantısı olarak algılanır (KAG, 2002).	63
Şekil 4.14 : Kayaların üzerine oturtulmuş evler, Apçağa Köyü (Kolektif, 2009).	63
Şekil 4.15 : Hüseyin Avni Güven Evi, Genççağa Sokak (Kolektif, 2009).	64
Şekil 4.16 : Sokak ve ev bağlantıları, V. Erdemir Evi (Kolektif, 2009).	65
Şekil 4.17 : Birinci kat, avlu katı ve bahçe katı planları V. Erdemir Evi (Kolektif, 2009).	66
Şekil 4.18 : Sırasıyla sokak ve bahçe cepheleri, V. Erdemir Evi (Kolektif, 2009).	67
Şekil 4.19 : Eski Şırzı Köprüsü (HYK, 1996).	68
Şekil 4.20 : Kadıgölü ve çevresini gösteren eskiz (KAG, 2002).	68
Şekil 4.21 : Fırat'a yönelen cumbalar (KAG, 2002).	69
Şekil 4.22 : Salihli Köyü' nde kayanın üzerine oturtulmuş bir ev (KAG, 2002).	70
Şekil 4.23 : Aralık görünüşü ve merdiven, H. Avni Güven Evi, (Özgür Sarp).	71
Şekil 4.24 : Bölgesel kimliğin korunmasında sac kaplamalar etkili olmuştur.	72
Şekil 4.25 : Baş oda ve mutfakta yer alan ocaklar (KAG, 2003).	75
Şekil 4.26 : Şırzı Köyü'nde bir ev (KAG, 2003).	76
Şekil 4.27 : Çıkmayı taşıyan payandalar, Apçağa Köyü (KAG, 2003).	77
Şekil 4.28 : Taşıyıcı sistem detayı, Mahmut Efeoğlu Evi (Kolektif, 2009).	77
Şekil 4.29 : Nimsekili oda, Mustafa Haznedar Evi (Kolektif, 2009).	78
Şekil 4.30 : Torta (KAG, 2002).	79
Şekil 4.31 : Sokak dönüş detayları (KAG, 2002).	80
Şekil 4.32 : İshakpaşa Mahallesi'nde sokak-ev-bahçe bağlantısı (KAG Aşivi).	80
Şekil 4.33 : Merdiven detayları (KAG, 2002).	81
Şekil 4.34 : Dut toplamak için kurulan strüktürler (KAG, 2002).	81
Şekil 4.35 : Sırasıyla Yeşilyamaç ve Salihli Köyü çeşmeleri (KAG)	82
Şekil 4.36 : Yeşil ile bütünleşmiş bahçe duvarı, Dört yolağzı Sokak (KAG, 2002). ..	82
Şekil 4.37 : Asma saçaklı, taş basamaklı sokak (KAG, 2002).	83
Şekil 4.38 : Sofralık bölmesi ve özgün havluluk, M. Efeoğlu Evi (Kolektif, 2009). ..	84
Şekil 4.39 : Sembolik değere sahip kapı tokmakları (KAG, 2002).	85
Şekil 4.40 : Giriş kapısı iç-dış görünüş, Mustafa Haznedar Evi (Kolektif, 2009).	85
Şekil 4.41 : Ahşap bacalar (KAG,2003).	86
Şekil 4.42 : Kirnaz (KAG, 2003).	86
Şekil 4.43 : Mustafa Haznedar Evi Alt Kat, Nimsekili Oda, tepe penceresi.	87
Şekil 4.44 : Tepe penceresi örnekleri (Kolektif, 2009).	87
Şekil 4.45 : Sembolik değere sahip kabartmalar ve kitabe (KAG, 2002).	88
Şekil 4.46 : Çiçek ve çarkıfelek desenli rihtim döşemeler (KAG, 2002).	88
Şekil 4.47 : Başpınar Köyü'nden görünüm (KAG, 2003).	89
Şekil 4.48 : Sokak üzerindeki üretim nişleri ve eyvanlı çeşme (KAG, 2003).	90
Şekil 4.49 : "Cennet" (KAG, 2003).	91
Şekil 5.1: Alan Kullanım Analizi, ITU ŞBPB Kentsel Tasarım YL Prog. Pr.1.....	94
Şekil 5.2 : Plansız yapılaşmaya dikkat çeken pano (KAG, 2002).	96
Şekil 5.3: 2009 yılında yapılan TOKİ konutları (Kolektif, 2009).	96
Şekil 5.4: Genççağa Sokak vaziyet planı (Kolektif, 2009).	100
Şekil 5.5: Vaziyet planı ve perspektif, M. Efeoğlu Evi (Kolektif, 2009).	101
Şekil 5.6: Alt kat, yer katı ve avlu katı planı, M. Efeoğlu Evi (Kolektif, 2009).	102
Şekil 5.7: Sokak ve Fırat cephesi, M. Efeoğlu Evi (Kolektif, 2009).	103
Şekil 5.8: Kesit, M. Efeoğlu Evi (Kolektif, 2009).	103
Şekil 5.9: M. Efeoğlu Evi iç mekan görünümü (Kolektif, 2009).	104
Şekil 5.10: Karşılaştırma, Selim Ayhan Evi (Alper 1990, Kolektif 2009).	105

Şekil 5.11: Atölyeler için geliştirilen öneriler (KAG, 2002).	105
Şekil 5.12: Yıkılan dokuma ve boyama atölyeleri (KAG, 2002).	106
Şekil 5.13: Demirciler Sokak giriş perspektifi 2003-2009.	106
Şekil 5.14: Erkek ve kız öğrenci yurdu (Kolektif, 2009).	107
Şekil 5.15: Genççağa Sokak'taki betonarme binalar (Kolektif, 2009).	107
Şekil 5.16: "Yeni"nin yapılabilmesi için kısmen yıkılmış olan "torta"	108
Şekil 5.17: Eski ve yeni çatı sistemi (Alper, 1990-Kolektif, 2009).	108
Şekil 5.17: Niteliksiz onarıma maruz kalmış arklar (KAG 2002, Kolektif 2009).	109
Şekil 5.16: Genççağa Sokak vaziyet planı (Kolektif, 2009).	111

ÖZGÜN YERLEŞİMLERİN SÜREKLİLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: KEMALİYE ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, günümüzde özgün yerleşimlerin gelişim sürecinden geçerken, mimari ve kentsel mekan karakterlerinin korunarak varlıklarını sürdürebilmeleri için izlenebilecek tasarım yaklaşımlarını araştırmaktır. “Güncel mimarlık pratiği, keskin biçimde diğerini yıkıyorsa; arada nasıl bir diyalog kurulabilir?”, “Diğerini yadsıyan, öteleyen bir anlayış yerine ondan beslenen alternatif yaklaşımlar geliştirilebilir mi?” gibi sorular tezin temel arayışlarını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda tez, kuramsal ve kılğısal olmak üzere iki aşamalı bir çalışma olarak kurgulanmıştır. Öncelikle “kültürel süreklilik” kavramı ele alınarak, bu kavramın mimarlık alanındaki yansımaları hem kuramsal açıklamalar hem de mimari örnekler üzerinden incelenmiştir. Oluşturulan kuramsal temel üzerinden, çalışma yeri olarak seçilen Kemaliye yerleşimi alan pratiğine dayalı veriler ışığında süreklilik açısından değerlendirilmiştir.

Tezin kuramsal çerçevesi, güncel mimarlık pratiğinin bilinçsizce üretiminin neden olduğu insan-mekan organizasyonu kopukluğuna çözüm üretmeyi amaçlayan yaklaşımlara dayanmaktadır. Bu bağlamda, “eleştirel bölgeselcilik” kavramı ve bu kavramı örnekleyen mimarlık yaklaşımları değerlendirilmiştir. Kültürel bağlama dayalı çağdaş yaklaşımlar başlığı altında, doğal ve kültürel verileri değerlendiren yaklaşımlar, güncel ihtiyaçların mevcut yapı içindeki çözümlemeleri ve özgün yerleşimlerde alan pratiğine dayalı yaklaşımlar incelenmiştir. Yapılan analizlerde, bu örneklerde geliştirilen yaklaşımların eski-yeni, yerel-çağdaş ilişkilerinin dengeli şekilde kurulmasını sağladıkları, böylelikle de kültürel sürekliliklere katkı yaptıkları belirtilmiştir. Bu bölümde, özgün bir yerleşim örneği olarak Urbino ve burada uzun bir proje süreci içinde yer alan Giancarlo De Carlo’nun mimarlık anlayışı da ele alınmıştır. Mimarın Urbino’daki çalışma yöntemi üzerinde durularak, özgün yerleşimlerde yapılacak çalışmalarda sosyo-kültürel bağlama dayalı bir anlayışın geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Bu bölümün sonunda, mimarlıkta alan pratiğinin önemi ILAUD, IFS ve KAG’un çalışmaları üzerinden anlatılmıştır.

Dördüncü ve beşinci bölümde, Kemaliye’nin özgünlük değeri üzerinde durularak, yerleşimin kentsel mekan ve mimari karakterinin belirleyicileri olan doğal ve kültürel unsurlar ele alınmıştır. Yerleşimin bu verilere bağlı olarak gelişen ve yüzyıllardır kesintisiz biçimde süregelen bütüncül tasarım anlayışı irdelenmiştir. Kemaliye’nin son yıllardaki gelişimi ise; KAG ve Kolektif’in analizleri ile Genççağa Sokak’ın karşılaştırmalı bir değerlendirmesi yapılarak ortaya konmuştur. Yapılan bu değerlendirmeler sonucunda yerleşimin gelişimine katkı sağlayabilecek stratejiler geliştirilmiştir.

Kuramsal ve kılğısal araştırmalar üzerinden yapılan değerlendirmelerde çıkan sonuç, özgün yerleşimlerin sürekliliğinin sağlanabilmesi için, yeni tasarımlara dışarıdan dayatılan değil, içeriden keşfedilen bir bakış açısıyla yaklaşılması gerektiğidir. Bu bakış açısı doğrultusunda, mimarların önerilerini, toplumları ve yaşam alanlarını daha derin sorgulayarak, onların yaşam biçimlerini, düşünce sistemlerini ve geleneklerini keşfetmeye çalışarak geliştirmeleri yaşanan kopuş sürecinde olumlu bir katkı sağlayabilir.

A RESEARCH ON THE CONTINUITY OF THE ORIGINAL SETTLEMENTS: KEMALIYE SAMPLE

SUMMARY

The work involved in this thesis aims to investigate alternative design approaches to sustain original settlements by preserving their architectural and urban space qualities, while keeping their developmental process in mind. By asking questions like “how is it possible to construct a dialogue between them, while the practice of actual the architecture is destroying the other, the original one?”, or “how are we to advance an approach that draws on the other, rather than an approach that undermines and rejects the other?” this thesis intends to think further about the issue. To this end, the thesis is formed by two levels of analysis. Firstly the concept of “cultural continuity” is discussed in terms of theoretical explanations and architectural examples. After this theoretical discussion, Kemaliye Settlement, the field work area, is examined in the context of cultural continuity depending on the data gathered in the field work.

The theoretical framework of the thesis draws on approaches, which aim at suggesting solutions to the problem of disintegration in terms of the relationship between human and space. It is in this theoretical framework that the concept of “Critical Regionalism” and those architectural approaches are covered. Under the heading of contemporary approaches in terms of cultural context, approaches that imply natural and cultural data, the examples of the solutions of actual needs inside the present structure, and approaches deriving from the field work in original settlements are investigated. In consequence of the analysis, the approaches adopted in these samples are stated to provide successful relationships between between new-old, and local-contemporary, and thus to contribute to the cultural continuity. In this chapter, Urbino Settlement in Italy and also the architectural thought of Giancarlo De Carlo, who worked at Urbino Settlement in a long-time project, are scrutinized. Centering on the architect’s method in Urbino, it is stressed that a context-bound understanding, which needs a deep analysis of the area, should be developed. In the end of this chapter, the importance of field work in architecture is referred with reference to ILAUD, IFS, and KAG’s works.

In the fourth and fifth chapters, drawing on the originality value of Kemaliye Settlement, the natural and cultural determinants of the urban space and architectural character of the settlement is covered. The centuries-old coherent design of the settlement, which has survived up today for centuries on the basis of these significant determinants, is scrutinized. Through KAG and Kolektif’s analysis and a comparative study of Gencaga Street, the development of the Kemaliye Settlement in recent years is displayed. In addition to this analysis, strategies for the development of the settlement are also produced.

As a result of the analysis of the theoretical framework and the sample of Kemaliye, it is argued that design is to generate from within, rather than a point of view, which is imposed from the outside; if the original settlements are to be sustained. In following such a point of view, architects are expected to develop their suggestions by deeply examining the society and considering its living spaces, life styles, mentalities and traditions; and contribute to the present situation in terms of the actual rupture.

1. GİRİŞ

1.1 Problem Tanımı

Yaşadığımız küreselleşme sürecinin yerel kültürleri ve bölgesel farklılıkları yok ederek homojenleşmiş ortak bir dünya kültürü ortaya çıkardığı görüşü, son zamanlardaki önemli tartışma konularından biridir. Küreselleşme etkisi altında hızla değişen sosyal yapılar, ekonomik koşullar ve teknolojik ilerlemeler dünyanın farklı yerlerinde benzer yaşam biçimlerinin oluşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, dil, din ve ırk ayrımı gözetmeksizin insanların ortak bir dünya kültürü altında birleştiği yaygın bir görüş haline gelmiştir. Oysa; bu ortak dünya kültürünü Berman “Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor” başlıklı kitabında şöyle yorumlar:

“Modern ortamlar ve deneyimler coğrafi ve etnik, sınıfsal ve ulusal, dinsel ve ideolojik sınırların ötesine geçer; modernliğin bu anlamda insanlığı birleştirdiği söylenebilir. Ama; paradoksal bir birliktir bu, bölünmüşlüğün birliğidir. Bizleri sürekli parçalanma ve yenilenmenin, mücadele ve çelişkinin, belirsizlik ve acının girdabına sürükler.”

Marshall Berman

Berman’a göre modernizm, modern insanların modernleşmenin nesneleri oldukları kadar öznelere de olmak, modern dünyada sıkıca tutunabilecekleri bir yer bulmak ve kendilerini sürekli değişen bir dünyada evlerinde hissetmek için yaptıkları bir mücadeledir. Bu modernizm kavrayışı içinde kültürü anlamak bizleri geleceğe taşıyacak önemli bir araçtır. Çünkü geçmiş, bugün ile gelecek arasındaki diyalogun koşullarını yaratır. Hayatlarımızda, düşündüğümüzden daha fazlasının bulunduğunu gösterir; günlerimize yeni bir tını ve derinlik kazandırır. Berman gelenekleri kavramanın bizim kendi modernliğimizi besleyip zenginleştirebilmemiz adına önemli olduğunu belirtir. Bundan dolayı, kültür nostaljik öğeler içeren bir kült olarak değil, süregiden hayat için bir beslenme kaynağı olarak görülmelidir (Berman, 1994).

Levi-Strauss’a göre ise; insanlık sürekli, hem tek bütünde birleşmeyi hem de çeşitliliği ayakta tutmayı ya da yeniden kurmayı amaçlayan çelişik bir süreçle karşı karşıyadır. “İnsanlığın kutsal görevi bu çelişkiyi çözmeye çalışmak yerine, her iki eğilimi de var etmek, birinin çıkarı için diğerini göz ardı etmemektir. İnsanlığın özgünlüğünü bir ırk, kültür ya da topluma maledecek kör bir ayrıcalıklılıktan sakınmaktır”. Ona göre, ne tüm insanlığa uygulanabilecek formüller hazırlanabilir ne de tek tip bir yaşam biçimi

yaratılabilir. Tekdüzelik ve tekbiçimcilik tehdidi altındaki bir dünyada, kültürlerin çeşitliliklerini korumak ve onları sürdürmek esastır. Yerel geleneklerin üzerine titremek ve artık tamamlanıp bitmiş zamanlara bir soluk vermek bu amaca varmak için yeterli değildir: "...kurtarılması gereken çeşitlilik olgusudur; yoksa her tarihsel dönemin ona verdiği ve hiçbirinin kendisinin ötesine geçemediği tarihsel içerik değil..." (Levi-Strauss, 1959).

Berman ve Levi-Strauss'un görüşleri doğrultusunda, mimarlık alanında da karşıt yönlerde çalışan ve uğraşları eşzamanlı olan yaklaşımların varlığından söz etmek mümkündür. Bu yaklaşımların bir bölümü bölgesel kimliklerin korunmasına, onlarla birliktelik kurmaya ve kaynaşma yönünde çaba göstererek çağa ayak uydurmayı hedeflerken, diğer bölümü bu kimlikleri yok sayarak kendi varlığını kabul ettirmeyi amaçlar. Bu tutumlardan ilki "kültürel süreklilikleri" sağlayarak, insanların yaşadıkları çevreyle uyumlu bireyler olarak hayatlarını sürdürmelerine de katkı sağlamış olur. Diğerisi ise; kültürel çeşitliliği, çevreyi ve sosyal bağları yok sayarak homojenleşmiş çevrelerin oluşmasına yol açar. Tez çalışmasında "güncel mimarlık pratiği" olarak tanımlanan bu tutum, farklı bağlamlar ve kültürel alanların temel özelliklerine aldırılmayarak çok sayıda yerleşimi bir kopuş sürecine doğru sürüklemektedir.

Bulundukları coğrafyaların ve sahip oldukları kültürlerin farklılıklarına rağmen, yerleşimlerin giderek birbirlerine benzemelerinin önemli nedenlerinden biri sosyo-kültürel katmanlaşmaların tekdüzeleşmesi sonucu yaşana kültürel kopuşlardır. Bu durum, insanın yaşadığı çevresi ile kurduğu bağları zedeleyerek giderek etrafına yabancılaşmasına yol açmaktadır. Bu yüzden, kültürel süreklilik kavramının, insanın yaşadığı çevre ile uyumunun devam etmesini sağlayan önemli bir işlevi olduğu söylenebilir. Mimarlığın kültürel bir pratik olduğu düşünülürse, yaşanan kopuş sürecine olumlu katkı yapabilecek yolları bağlama dayalı bir bakış açısıyla geliştirmesi, toplumsal iletişimin devamlılığı adına önemlidir.

1.2 Amaç ve Kapsam

Bu çalışmanın temel amacı, günümüzde özgün yerleşimlerin mimari ve kentsel mekan karakterlerini koruyarak varlıklarını sürdürmeleri için izlenebilecek tasarım yaklaşımlarını araştırmaktır. Bu doğrultuda mimarlıkta doğal ve kültürel bağlama dayalı yaklaşımlar incelenerek alternatif tasarım yaklaşımları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonunda varılmak istenen hedef, çalışmada özgün olarak tanımlanan Kemaliye yerleşiminin gelişim sürecine katkı sağlayacak stratejilerin belirlenmesidir.

Abel'e göre, dillerimizin ve kültürlerimizin kendi ifadelerine özgün yaratıcılık yolları bulmak için kendilerine özgü mitsel, estetik ya da etik kaynaklardan yararlanmaları, fakat öte yandan, bu kaynakların "evrensel" kapsamalarını açığa çıkarmak için onları mümkün başka "evrenselle" yüzleştirmeleri gerekmektedir. Abel bir başka araştırmacı Morin'den alıntı yaparak, evrenselliğe veya kentselliğe, her tür aidiyeti ve geleneği reddederek varılamayacağını söylemektedir. Buna ulaşmak için bir uzlaşım yolunun gerekliliğine dikkat çeker (Abel,1994).

Yukarıda bahsedilen görüşlerden hareketle özgün yerleşimlerin varlıklarını sürdürebilmeleri için; güncel mimarlık pratiğinin eleştirel değerlendirmeler içeren ve alternatif çözümler arayan bir gözle konuya yaklaşması gerekmektedir. Bu bağlamda, güncel mimarlık pratiği ve özgün yerleşimler arasında kurulabilecek bağların nasıl olabileceği aşağıdaki iki temel soru üzerinden ele alınmıştır:

- Güncel mimarlık pratiği, keskin biçimde diğerini yıkıyorsa; arada nasıl bir diyalog kurulabilir?
- Diğerini yadsıyan, öteleyen bir anlayış yerine ondan beslenen alternatif yaklaşımlar geliştirilebilir mi?

Hough, bölgesel kimlik kavramını, bağlamla ilişkili olarak özel karakterde bir yer andıran ve geliştiren, bununla birlikte yerel peyzaj kapsamında olan insan müdahalelerini içeren yerleşimler için kullanmıştır. Hough'a göre özgünlüğün temel bileşeni olan bölgesel dil mimarisi birçok güç tarafından şekillendirilir. Bunlar, doğanın belirleyicileri olan biyofiziksel güçler, topografya ve iklim, her yere ve zamana özgü kültür ve tarih, peyzajda örgütsel bir yapı dayatan merkezi otoritedir (Hough, 1990). Hough'un görüşleri doğrultusunda çalışmada geçen özgün yerleşimler kavramı, doğal ve kültürel değerleriyle yerel bir peyzaja sahip olan ve bölgesel kimliğini koruyan yerleşimler olarak tanımlanmaktadır.

Tez kapsamında, özgün yerleşimlerin maruz kaldığı kültürel ve fiziksel kopmalara neden olan güncel mimarlık pratiğinin içermesi gereken alternatif yaklaşımlar, "eleştirel bölgeselcilik" kavramı üzerinden yapılan değerlendirmelerle ortaya konmaktadır."Kültürel süreklilik" kavramını temel alarak insan-mekan organizasyonu kopukluğuna çözüm üretmeyi amaçlayan eleştirel bölgeselcilik kavramı, tezin ikinci bölümünde Tzonis, Lefavre ve Frampton'un görüşleri doğrultusunda incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, ilk iki bölümde oluşturulan kuramsal temel üzerinden kültürel bağlama dayalı çağdaş mimarlık yaklaşımları ele alınmıştır. Bu bağlamda, doğal ve kültürel verileri değerlendiren çağdaş yaklaşımların yanı sıra, güncel ihtiyaçların mevcut yapı içindeki çözümlerine örnekler ve özgün yerleşimlerde alan pratiğine

dayalı yaklaşımlar incelenmiştir. Yapılan analizlerde, bu örneklerde geliştirilen yaklaşımların eski-yeni, yerel-çağdaş ilişkilerinin doğru şekilde kurulmasını sağladıkları, böylelikle de kültürel sürekliliklere katkı yaptıkları belirtilmiştir. Bu bölümde özgün bir yerleşim örneği olarak Urbino yerleşimi (İtalya'nın doğusunda tarihi bir yerleşim) ve uzun yıllar boyunca bölgede çalışan Giancarlo De Carlo'nun mimarlık anlayışı ele alınmıştır. Giancarlo De Carlo, mimarlığı doğal-yapılı çevre, kültürel-sosyal bağlar ve tarihsel süreçlerle birlikte değerlendirerek tasarım anlayışını geliştirmiştir. Böylece, toplum ve modernizm arasında farklı bir bağ kurmaya çalışmıştır. Mimarın Urbino'daki çalışma yöntemi üzerinde durularak, özgün yerleşimlerde yapılacak çalışmalarda katılımcılığı esas alan ve sosyo-kültürel bağlama dayalı bir anlayışın geliştirilmesinin faydalı olacağı, bunun için de, öncelikle yerin derinlemesine analizinin gerekliliği vurgulanmıştır. Özgün yerleşimlerde alan pratiğine dayalı yaklaşımlar olarak ayrıca ILAUD, IFS ve KAG'un çalışmaları bu bölümde değerlendirilmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde, özgün bir yerleşim örneği olarak seçilen Kemaliye yerleşimi incelenmiştir. Kemaliye, Erzincan iline bağlı, doğal ve kültürel değerlerini, geleneksel yaşam tarzını ve mimari dokusunu büyük oranda koruyan bir yerleşimdir. Bu çalışmada öncelikle Kemaliye'nin özgünlük değeri üzerinde durularak, yerleşim karakterinde belirleyici rol oynayan doğal ve kültürel unsurlar analiz edilmiştir. Yerleşimin bu verilere bağlı olarak gelişen ve yüzyıllardır kesintisiz biçimde süregelen bütüncül tasarım anlayışı irdelenmiştir. Yapılan değerlendirmelerin temeli, 2002-2003 yıllarında, bağımsız bir atölye çalışması olarak gerçekleştirilen KAG çalışmalarına dayanmaktadır. Kemaliye'nin özgünlük değeri, KAG'ın yapmış olduğu analizlerde elde edilen veriler ışığında, yerleşimin doğal ve kültürel yapısı, kentsel mekan ve mimari karakteri üzerine yapılan değerlendirmelerle ortaya konulmuştur. Kültürel unsurların bölgesel kimliğe etkileri Kemaliye'nin yanı sıra, hemen hemen hiç bozulmadan günümüze ulaşabilmiş Başpınar Köyü de kapsama dahil edilmiştir. Bu köy, topografyaya bağlı olarak gelişen yerleşim kurgusu ve bu kurgunun metaforik anlamı bakımından incelemeye değer görülmüştür.

Son bölümde, Kemaliye yerleşimi, kuramsal ve kılgsal çerçevede elde edilen veriler ışığında süreklilik bağlamında değerlendirilmiştir. Kemaliye sahip olduğu değerlerle varlığını etkin biçimde sürdürmeyi başarmasına karşın, aynı zamanda bölgesel kimliğini yitirmiş ve kültürel sürekliliği sağlayamayan yerleşimlerdeki benzer bir kopuş sürecinin içindedir. Özellikle son yıllarda yapılan uygulamalar, bugüne kadar korunmuş olan yerleşim dokusunun hızla bozulmasına neden olmaktadır. Bu durum kentsel belleği ve bölgesel kimliği tehdit eden bir unsurdur. Bu sonuca, yirmi yıl

arayla hazırlanmış Yrd.Doç.Dr. Berrin Alper'in ve Atölye Kolektif'in yapmış olduğu çalışmaların değerlendirilmesi sonucu ulaşılmıştır.

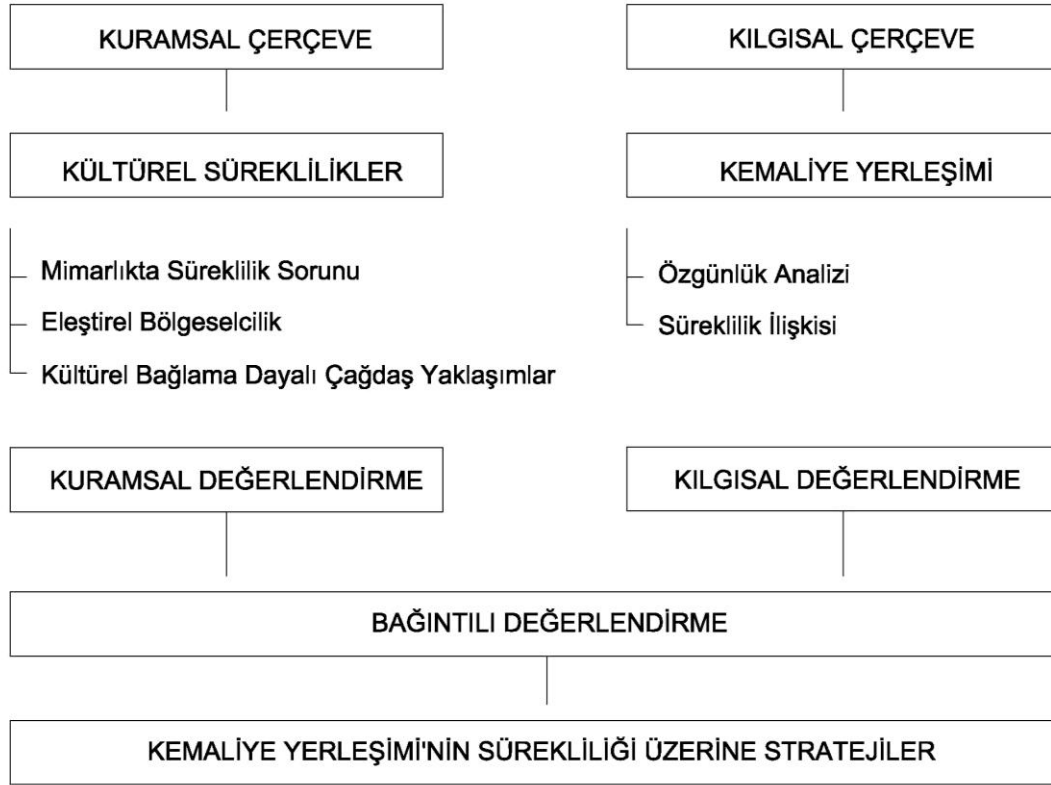
Kemaliye'nin gelişim sürecinde bölgesel kimliğinin korunmasına ve kültürel sürekliliğin sağlanmasına katkı sağlayabilecek yaklaşımlar tezin sonuç bölümünde ortaya konmuştur.

1.3 Araştırma Yöntemi

Yapılan araştırmada kuramsal çerçeveyi oluşturan kavramlar ve örnekler literatür taraması yolu ile incelenmiştir. Kültürel süreklilik ve eleştirel bölgeselcilik kavramları ile bu kavramları örnekleyen yaklaşımlar kuramsal çerçevede değerlendirilmiştir.

Kılgısal çerçeve ise, alan çalışmasına dayalı analizler ve bu analizlerin birbirleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi ile oluşturulmuştur. Öncelikle, tezin çıkış noktası olarak kabul edilen KAG çalışmaları analiz edilerek, araştırmanın temel kaynağını oluşturan veriler elde edilmiştir. KAG, bağımsız bir öğrenci insiyatifi olarak, 2002-2003 yıllarında Kemaliye'de sosyal, kültürel ve mimarlık çalışmaları içeren bir proje gerçekleştirmiştir. Yapılan alan araştırmalarında Kemaliye yerleşiminin özgün dokusu ve mevcut durumu çizim, fotoğraflama ve sözlü tarih çalışmalarıyla belgelenmiştir. 2009 yılında Atölye Kolektif'in yapmış olduğu alan çalışması verileri, 2002-2003 KAG verileri ile karşılaştırılarak, yerleşimin mevcut durumu güncellenmiştir.

Yukarıda bahsedilen kuramsal ve kılgısal analizlerden elde edilen tüm bulgular, Yrd. Doç. Dr. Berrin Alper'in "Kemaliye (Eğin) Yerleşme Dokusu Üzerine Bir Araştırma" başlıklı doktora tezi ve bu tez kapsamında ayrıntılı olarak incelenen Genççağa Sokak üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda yerleşimin son yirmi yıldaki değişiminin ne yönde olduğu saptanmıştır.

Çizelge 1.1 : Tez Yapısı

2. KÜLTÜREL SÜREKLİLİK BAĞLAMINDA GÜNCEL MİMARLIK PRATİĞİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

2.1 Mimarlıkta Süreklilik Sorunu

“Modern olmak, bizlere serüven, güç, coşku, gelişme, kendimizi ve dünyayı dönüştürme olanakları vaat eden; ama bir yandan da sahip olduğumuz her şeyi, bildiğimiz her şeyi, olduğumuz her şeyi yok etmekle tehdit eden bir ortamda bulmaktır kendimizi.”

Marshall Berman

Berman'ın yukarıdaki sözlerinden yola çıkarak, yaşadığımız hayatın bir paradoks olduğunu ve birçok çelişkiyi içinde barındırdığını söyleyebiliriz (Berman, 1994). Bir yandan günümüz koşullarının sağladığı olanaklarla büyük bir hızla hayatlarımızı geliştirirken, diğer yandan sahip olduğumuz bazı değerleri kültürümüzü, geçmişimizi ve doğayı kaybetmeye başlamış durumdayız. Böyle bir ortam içindeki insan için, yaşadığı çevredeki geçmişten gelen kültürel değerlerin hızla kaybolması veya çağa ayak uyduramaması, insanın çevresi ile olan etkileşimini olumsuz yönde etkilemektedir.

İşte tam bu noktada kültürel süreklilik sorunu kendini göstermektedir. Sürekliliğin sağlanamaması, insanın giderek yaşadığı yere ve sahip olduğu kültüre karşı aidiyetini kaybederek çevresine yabancılaşmasına neden olmaktadır. Hegel bu konuda önemli bir saptama yaparak, bütün fenomenlerin sosyo-kültürel bağlamda ele alınması ve bu bağlam dışında tutulmaması gereğini vurgular. Dolayısıyla mimarlık üretimleri de sosyo-kültürel bağlamı dikkate almak zorundadır. Çünkü mimarlık, kültürel sürekliliğin sağlanmasında en etkili yollardan biridir.

Süreklilik sorununa yol açan bir diğer temel etken ise, modernitenin ana savlarından olan “yıkma” eylemidir. Modernite “bir gelenek yıkma geleneği” (Rosenberg, 1959) olarak açıklandığında, modern mimarlığın dogmalarından biri olarak kabul edilen bu “yıkma” eğilimi, yeniye üretmek için itici bir güç olarak kabul edilmiştir. Berman bu durumu, “gelecekte yarattıklarının da yıkılacağını baştan kabul ederek, yeni yaratılışlara yol açmak için o ana kadar yaratılan her şeyin yıkılması” olarak açıklar (Berman, 1994).

Mimarlıkta modern hareketin gelenek ile radikal bir kopuşta bulunma iddiası yaygın bir düşünce olarak kabul edilse de, bunun tersi görüşlere rastlamak da mümkündür. Modernitenin gelenekler üzerindeki yıkıcı etkisini vurgulamak, modernitenin

vaatlerinin tersine başarısız olduğu ve ondan vazgeçilmesi anlamına gelmemektedir. Habermas, “Modernite – Tamamlanmamış Bir Proje” başlıklı metninde moderniteyi ve onun yitirilmiş bir dava olarak projesini gözden çıkarmamak gerektiğini ve modernite mirasında henüz gerçekleşmemiş bir güç bulunduğuna inandığını belirtmektedir (Habermas, 1990). Eğer modernite sahip olduğu tüm potansiyeller henüz ortaya çıkarılmamış ve tüketilmemiş bir proje ise; onu eleştirel bir bakış açısıyla yeniden yorumlamak belki de bizleri yıkıcı olmak yerine yapıcı olan, modern ideallerin yanında kültürel süreklilikleri de sağlayabilen yeni bir modernlik anlayışına ulaştırabilir.

Sibel Bozdoğan’ın da Popper’cı felsefe doğrultusunda açıkladığı gibi; gelenek istesek de atamayacağımız, ancak yavaş yavaş ve parça parça dönüştürebileceğimiz bir olgudur (Bozdoğan, 1990). Colquhoun, Le Corbusier üzerine yaptığı araştırmalar ve yapılarındaki derinlemesine incelemeler sonucunda, Le Corbusier mimarlığındaki kültürel kopuşlar yerine kültürel sürekliliklere dikkat çeker.

Colquhoun yaptığı çalışmanın sonuçlarını, geleneğin yeniden yorumlanma sürecine dikkati çekerek şu şekilde ifade eder:

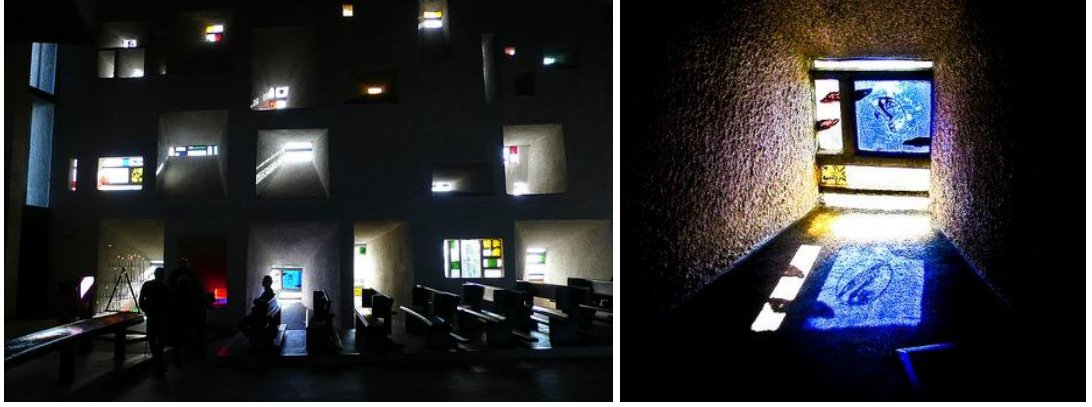
“Beş noktadaki her yeni kural grubunun kendisine geleneksel yapı öğelerinin geleneksel eklemlenmesini temel alması, Le Corbusier için bir önceki uygulama ile yeni reçetenin paradigmatik yada eğretisel bir grup oluşturduğunu ve yeninin ancak eskiye göndermelerle tam olarak anlaşılabilir olduğunu gösterir.

Öyleyse Le Corbusier’nin yaratıcı sürecini tartışırken, kültürel boşluktaki bir yaratılıştan çok bir yeniden yorumlama sürecini gösteren kavramların yer değiştiriminden söz etmek olanaklıdır” (Colquhoun, 1990).

Mimarlıkta tarihsel süreçlerin önemine dikkat çeken Giancarlo De Carlo ise; tarih algısını ve Le Corbusier’nin geçmişe olan ilgisini şöyle anlatır:

“... Ama tarih olmadan nasıl yaparsınız? Mimarlıkta tarihi inkar etmeye nasıl gücünüz yeter? Eğer tarihi kabullenmezseniz mimarının geniş içeriğini de inkar etmiş olursunuz, bir şehri anlamazsınız, bir sokağı ya da meydanı bilemezsiniz, çeşitliliğin harika zenginliğini kaybetmiş olursunuz. Mimarlığın buna güce yetmez. Ayrıca tarihi resmi olarak yasaklasanız bile, o her zaman zeki insanların düşüncelerindeki önemli yerini korumaya devam eder. Le Corbusier bu durumdan adeta büyülenmişti ve bunu anlamak için de ‘Le Voyage en Orient’i okumanız yeter. Onun kitaplarından ve eserlerinden tarih sızıyor. Birçok harika antika kendisini büyülemiştir, birçok çizimi tarihsel mekânlara ve binalara aittir, bu da onun projelerinin temel taşı oluşturmaktadır...” (Giancarlo De Carlo, 1990).

Bu görüşler doğrultusunda belki de Ronchamp Şapeli'nin pencere boşluklarından Corbusier mimarlığındaki gelenek izleri okunabilir.

Şekil 2.1 : Pencere sistemi, Ronchamp Şapeli (Url-1).

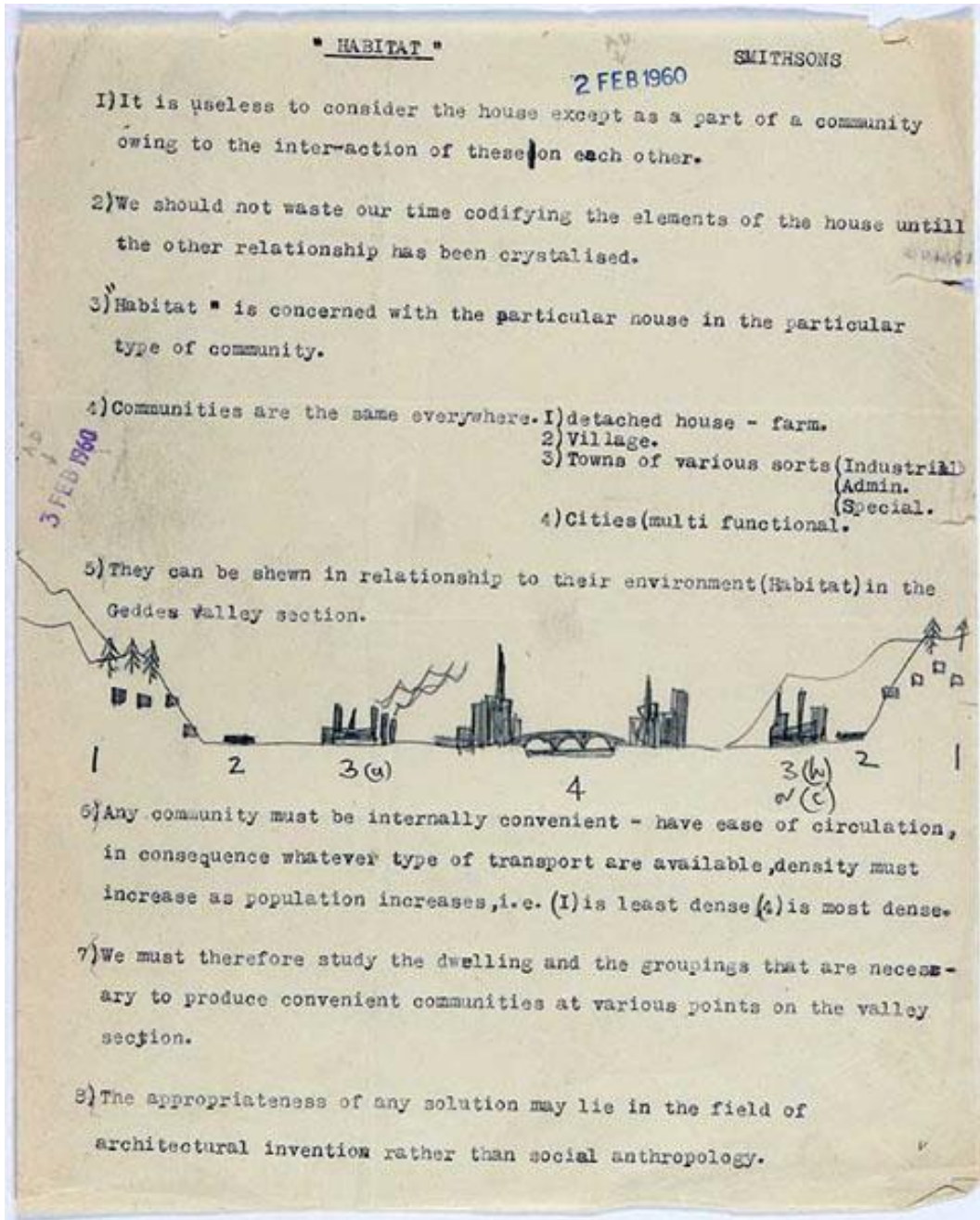

Şekil 2.2 : Pencere sistemi, Koçan Camisi (KAG, 2002).

Özellikle savaş sonrası dönemde daha iyi ve yeni bir dünya umuduyla ortaya çıkan modernizm fikrinin, insanlığa yapabilme gücü vermesi beklenirken, aksine bu fikirle ortaya çıkan ürünler insanın yabancılaşmasına, kendisiyle, çevresiyle ve tarihiyle olan ilişkisinin kopma noktasına gelmesine sebep olmuştu. Dolayısıyla bir yandan modern mimarlık anlayışı yaygınlaşmaya devam ederken, diğer yandan modernizmin eleştirisini yapan Team 10, Archigram, Archizoom ve Metabolistler gibi öncü gruplar oluşmaya başlamıştı. Modern mimarının 1960'larda yaşadığı kriz döneminde ortaya çıkan Team 10, CIAM toplantıları sırasında, CIAM'ın indirgemeci metodlarına ve Modern Hareket'in dogmalarına karşı, farklı kültürlerden genç mimarların bir araya gelerek kurdukları alternatif bir gruptu. Grup, modernizmin her zaman kendini yenileyebileceği potansiyele sahip olduğunu mimarlık alanında göstermeye çalışmıştır. Amaçları, kuramsal yaklaşımlar geliştirmek değil, o dönem için düşündükleri ütopyalarını inşa etmektir. Modernizm deneyiminin günlük yaşamla

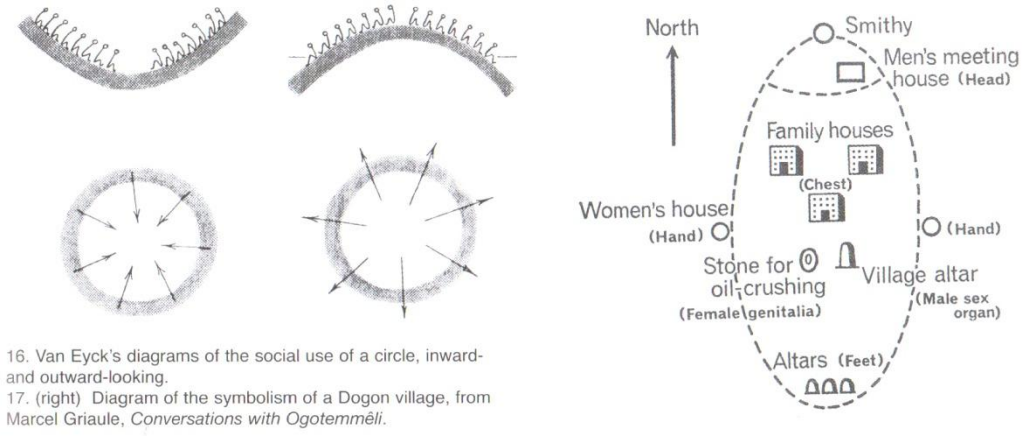
olan etkileşimini sorgulayarak, insanın içinde var olabildiği mekanlar yaratmak istemişlerdi.

Team 10, söz konusu eleştirel bakışını 1954 tarihli Doorn Manifestosu'nda dile getirmiştir. Burada her topluluğu kendi içinde bir bütün olarak görmek gerektiğini söylemişler, bunun insan gereksinimlerini karşılayabilmenin bir yolu olduğunu önermişlerdi. Onlar için modern olmak bir tür keşifti, ama varolanın yeniden keşfi. Geçmiş yüzyılların estetik ve arkitektonik formlarının değil, kültürel ve sosyal formlarının yeniden keşfi.

Şekil 2.3 : Doorn Manifestosu (NAI, 2005).

Team 10, mimarlığı oldukça geniş bir bağlamda ele alarak, onu doğal ve fiziksel çevreyle; kültürel, sosyal ve tarihsel katmanlarla ilişkilendirmeye çalışmıştır. Toplum ve modernizm arasında bir bağ yaratılması gerekliliği üzerinden hareketle mekan konusunda insan deneyimini ve insan algısını çıkış noktası alan bir yaklaşım geliştirmişlerdir. Grup üyelerinden Giancarlo De Carlo, doğal ve kültürel verileri değerlendiren ve tarihsel süreçleri dikkate alan mimari yaklaşımını katılımcılık temeline dayandırırken, Aldo Van Eyck gibi bazı mimarlar antropoloji ve ilkel kavimlerin davranış biçimleriyle, Alison ve Peter Smithson gibi bazı isimler ise, insan-sokak ilişkisi üzerine araştırmalar yaparak bu yaklaşımların temellerini kurmuşlardır.

Şekil 2.4 : Dogon Kabilesi'ne ait analizler, Aldo Van Eyck (Jones, 2007).

2.2 Standartlaşmaya Karşı Bir Direnme Stratejisi: Eleştirel Bölgeselcilik

Bu çalışmanın temel amacı güncel mimarlık pratiğinin özellikle özgün yerleşimlerdeki olumsuz etkilerine alternatif olabilecek yaklaşımları araştırmaktır. Yapılan kuramsal incelemede, Frampton'un geliştirdiği “eleştirel bölgeselcilik” kavramı geleneklerle kurulabilecek alternatif ilişkiler açısından yol gösterici bir yaklaşım olarak saptanmıştır.

Eleştirel bölgeselcilik kavramı, geleneksel formların yeniden canlandırılmasına ve bölgeselciliğin biçimci tavrına karşı gelen bir tutumdur. Bu kavramı ilk olarak Tzonis ve Lefaivre, “The Grid and the Pathway” adlı çalışmalarında, Mumford'un bölgeselcilik önerisine temellendirerek ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bu kavramın kaynağı mimarlık tarihçisi Lewis Mumford'un 1940'larda söz ettiği evrensellik ve yerel kültürler arasındaki farkları belirten düşüncelerine dayanır. Mumford bölgeselciliği, toplumun gelişimine ve bir bölgenin bağımsız olarak anlaşılmasına

dayanan bir bakış açısıyla yorumlar ve bölgeselciliği yeniden düzenleyerek tekrar keşfeder (Tzonis ve Lefaivre, 1981). Bu bağlamda, Tzonis ve Lefaivre Mumford'un yaklaşımını eleştirel bir hareket olarak yorumlamışlardır. Bu süreç çağdaş mimarlıkta basit bir kopyacılık-taklitçilik anlayışı dışında "yerel öz"ün nasıl oluşturulabileceğine dair tartışmalar başlatmıştır.

Horkheimer, "Akıl Tutulması" adlı kitabında eleştirel teoriyi düşüncelerle gerçek arasındaki açıklığı ölçme çabası olarak tanımlamaktadır. Bunu yaparken kullandığı yöntem "içkin eleştiri"dir. İçkin eleştiri, tarihsel bağlamı içinde, varolanın karşısına kendi kavramsal ilkelerinin iddialarıyla çıkmak, böylece ikisi arasındaki ilişkiyi eleştirmek ve onları aşmak demektir. Bu durum, bir olguyu kendi ilkesi ile eleştirmek olarak değerlendirilebilir (Horkheimer, 1986).

Tzonis ve Lefaivre de eleştirel bölgeselcilik kavramını eleştirel teori temeline dolayısıyla "içkin eleştiri"ye dayandırır. Onlara göre mimarlık öncelikle kendi yansımalarına bakmalı, bir yerleşimin bölgeye, geleneğe ve tarihe olan duygusal bakış açısından bağımsız olmalıdır.

Peki bu yeni bölgeselcilik yaklaşımı neden eleştireldir? Ve bölgeselcilikten nasıl ayrılır? Eleştirel düşünce Kant'ın ve Frankfurt Okulu'nun ele aldığı dünya bilinçliliğiyle, insanların farklı yorumlarını karşılaştırır. Bu kavram mimarlıkla sınırlandırılırsa, evrensel değerlerle bölgesel değerleri karşılaştırarak, yeni bir bölgesel değerler sistemi kurmaya çalışır. Tzonis ve Lefaivre'e göre, eleştirel bölgeselciliği diğer bölgeselci yaklaşımlardan ayıran şey alışkanlıklara karşı olmasıdır. Eleştirel bölgeselcilik fenomenolojik elementleri tanımlar, güçlü bir şekilde algılanan, deneyimlenerek tanımlanabilen ve içinde bulunan kültürün sosyal bilincinden ortaya çıkan "yer duyarlılığı" na temellenir (Tzonis ve Lefaivre, 1996).

1980'lerde Tzonis ile Lefaivre (1981) ve Frampton (1985) eleştirel bölgeselciliği, uluslararasılık olarak nitelenemeyecek ve bölgenin folklorik veya tarihsel kavramlarına bağlanmayan bir çağdaş mimarlık olarak tanımladılar. Eleştirel bölgesel mimarlık, "genius loci" yi soyut bir anlamda ele alan bir yaklaşımla yere referans verir. Bu kavram, bölgesel tarzları ele almak yerine, binanın yerle ilişkisine ve sosyolojik bağlamdaki konumuna odaklanır (Tzonis ve Lefaivre 1981, Frampton, 1985).

Berman'ın işaret ettiği çelişkili duruma ondan daha önce dikkat çeken Ricoeur, evrenselleşme fenomeninin insanoğlunun ilerlemesine katkıda bulunurken bir yandan da onun kültürel birikimine zarar veren bir tarafı olduğunu ifade ederek Frampton'un önerisine şu sözleriye öncülük eder:

“... köklere bağlı kalınarak nasıl modern olunur, eski, dural bir medeniyeti yeniden canlandırıp hem de evrensel bir medeniyet içinde yer alınabilir mi?”

(Ricoeur,1961)

Frampton, bu sorunsalı “Modern Mimarlık: Eleştirel Bir Tarih” adlı kitabında modernizmin ortaya çıkardığı tekbiçimciliğe ve mimarlıktaki tarihsel yaklaşımlara karşı bir direnme stratejisi olarak ele alır. Eleştirel bölgeselciliği, mimarlıkta yerel kültürlerin korunması ve yeniden canlandırılmasında güncel mimarlık pratiğinin yol açtığı standartlaşmaya karşı bir taraf olarak görür ve eleştirel bir mimari kültürün gelişim olasılığı olarak tanımlar. Bu kavram çerçevesinde, bir yandan günümüz koşullarının baskın formlarının karşısında durulması gerektiğini söylerken, diğer yandan, modernizmin özgürleştirici etkisini kabul eder (Frampton, 1985). Tzonis ve Lefaivre de, söz konusu kavramın evrensel süreçlerle çelişen değil, onları tamamlayıcı özellikte olması gerektiğini vurgular (Tzonis ve Lefaivre, 1981). Bu görüşler doğrultusunda, eleştirel bölgeselcilik, sosyo-kültürel bağlama dayalı bir mimarlık üretmeyi amaçlayan, evrenselliğe kısmen karşı çıkmayı ve şekilciliğin ötesine geçebilen alternatif bir yaklaşım olarak tanımlanabilir.

Frampton’a göre “eleştirel bölgeselcilik” kavramı,

1. Modernizmi eleştirel bir bakış çerçevesinde değerlendiren marjinal bir pratik olmakla birlikte, aynı zamanda modern mimarlığın özgürleştirici ve ilerici bakış açısını terk etmeyi reddeder. Haussman’dan Le Corbusier’e kadar mimarlar tarafından izlenen büyük müdahaleler yerine küçük müdahaleleri yeğler.
2. Kendisini bilinçli olarak sınırlandırmış bir mimari olarak ortaya koyar.
3. Mimarlığın tektonik gerçekliğinin idrak edilmesini, yapay çevrenin yalnızca imaja dayalı yüzeysel bir anlayışla kavranmasına tercih eder.
4. Her zaman yere bağlı faktörlere (topografya, ışık, iklim) dayalı bir yaklaşım benimser.
5. Görselliğin olduğu kadar dokunsallığın da üzerinde durur.
6. Biçimsel ve teknolojik anlamda referans almadan, yere uyumlu çağdaş bir yapı oluşturmaya gayret eder.
7. Evrensel medeniyetin zorlamalarından kaçarak, kültürel etkileşimlerin gelişmesine katkı sağlar (Frampton, 1985).

Frampton’un eleştirel bölgeselcilik kavramını açıklarken başvurduğu örnekler arasında Luis Barragan’ın Tacubaya’daki kendi evi ve stüdyosu, Tadao Ando’nun

Koshino Evi, Jorn Utzon'un Kopenhag'daki Bagsvaerd Kilisesi, Alvaro Siza'nın Beires Evi, J.A Coderch'in Barselona'daki apartman bloğu, Alvar Aalto'nun Saynatsalo Belediye Binası ve Sverre Fehn, Glenn Murcutt, Rafael Moneo, B.V Doshi, Geoffrey Bawa gibi içinde bulundukları bağlam çerçevesinde üreten mimarların projeleri yer alır. Bu mimarlardan bazıları üçüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

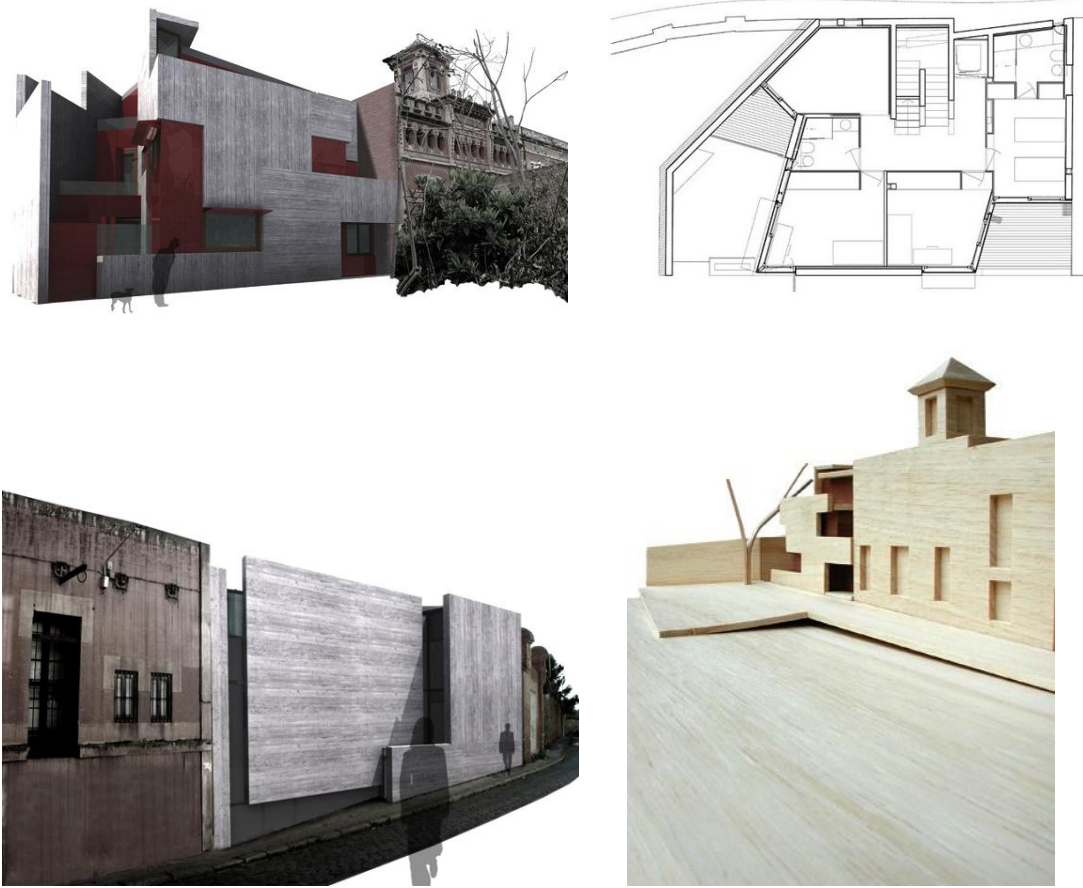
3. KÜLTÜREL BAĞLAMA DAYALI ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR

“Bir üslubun, diğer üsluplarla hareket birlikteliğine girme yeteneği, üslup sezgisi diye adlandırabileceğimiz şeyi açığa vurur: Yani karşılaşılan özgünlükleri kendi içinde yeniden yaratabilme yeteneği. Her şeyi yeniden yaratamasak da, bizim için kayıp yaratılar olsa da, ve bunun böyle olması bir zorunluluk olsa da, kendimiz yaratmaya devam etmek istiyorsak, o güzel, mümkün hayatların üzerine tükürmek yerine, yalın mevcudiyetlerini uzaktan selamlayabiliriz” (O.Abels,1994).

Levi-Strauss’a göre, eski biçimlerle aynı işlevsel değere ulaşmak için söz konusu eski biçimleri yeniden üretmeye kalkışmak, ya da bunlarla aynı model içinde kavranmaları halinde, yeni biçimlerin giderek yavanlaşmaları ve sonuçta iyice güçsüzleşen çözümlere ulaşmaları kaçınılmazdır. Tersine Levi-Strauss, insanlığın seçenekler bakımından herkesi şaşkına çevirecek kadar zengin olduğunu ve ilerlemenin, tembelce yanaştığımız bu son derece rahat “düzeltilmiş benzerlik” imgesiyle yapılmadığını, aksine serüvenler, kırılıp kopmalar ve skandallarla dolu bir sürecin ürünü olduğunu bilmek zorunda olduğumuzu belirtir. Sistemdeki her dönemin ya da her kültürün durumu ve kendini bağlı gördüğü yönelim öyle bir haldedir ki, ona bu iki süreçten sadece biri anlamlı gelirken, diğeri de bu birincinin yadsıması olarak görünür. Ancak insanlığın, bir yandan kendi kendini geliştirirken, bir yandan da bozulduğunu söylemek yine eksik bir görüşe yol açabilir (Levi-Strauss, 1959).

Her çağda varolmuş insansı nitelikler, bir başka deyişle sanat ürünündeki öz ya da içerik değişken değildir. Değişken olan, “eski” veya “yeni” olan, eskiyi yeniden ortaya koyanın koyuş biçimi ya da dilidir. Burada kaçınılması gereken konu, Levi-Strauss’un belirttiği “düzeltilmiş benzerlik” imgesi gibi günümüzde eskisi gibi yapmak, eski dili kullanmaktır. Kültürün toplumlar arasında bir iletişim aracı olduğu düşünülürse, günümüzde eskisi gibi yapmanın bir anlamda yarınları aldatmak olduğu sonucuna varılabilir.

Taklitçilik olarak tanımlanabilecek bu tutumun bir başka açıklaması da, bugüne ilişkin değerlerin farkında olmamak, bugünkü malzemeyi nasıl kullanacağını bilmemek olabilir. Öyleyse çağlar boyunca süregelen “öz”den bugün nasıl beslenilmesi gerektiği ve günümüz mimarlığında “eski”nin yanına konan “yeni”nin nasıl olması gerektiği önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3.1 : “Eski”nin ortaya çıkması için tasarlanmış “yeni”, C.Pinos (Url-2).

Tanalı, böyle bir durumla karşılaşıldığında kolayca gidilen iki yol olduğunu, bunların nostaljik eğilimler yani, “eski”nin dokunulmazlığı veya söz konusu değerleri hiçe sayan yaklaşımlar olduğunu söyler (Tanalı, 2000). Her iki durumda da birbiriyle ilişki kurmaya çalışmayan bir tutum sergilendiği açıktır. Bu tutumlar kültürel süreklilikler açısından değerlendirildiğinde olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. İlkinde “yeni” olan yüzeysel bir bakış açısıyla ortaya konarak toplum içinde bir yanılsama yaratırken, ikincisi de “eski”yi yadsıyarak ve hatta yıkarak bir kültürel kopuşa neden olmaktadır.

Peki bu halde, güncel mimarlık pratiği ile kültürel dokular ve eski olan arasında uzlaşmacı bir ilişki kurmak mümkün olabilir mi? Bu sorunun cevabı olarak, daha önceki bölümde ele alınan eleştirel bölgeselcilik kavramına dayalı ve mimarlığın kültürel sürekliliklere katkısına örnek olabilecek çağdaş mimarlık yaklaşımları irdelenerek konu genişletilebilir. Bu yaklaşımlar, farklı bağlamlarda veya dönemlerde çalışmış ve geçmiş mimari dillerle ilişki kurma çabası içinde olan ve bu dillerin dönüşümlerini önemseyen mimarlara değinililerek ele alınmıştır.

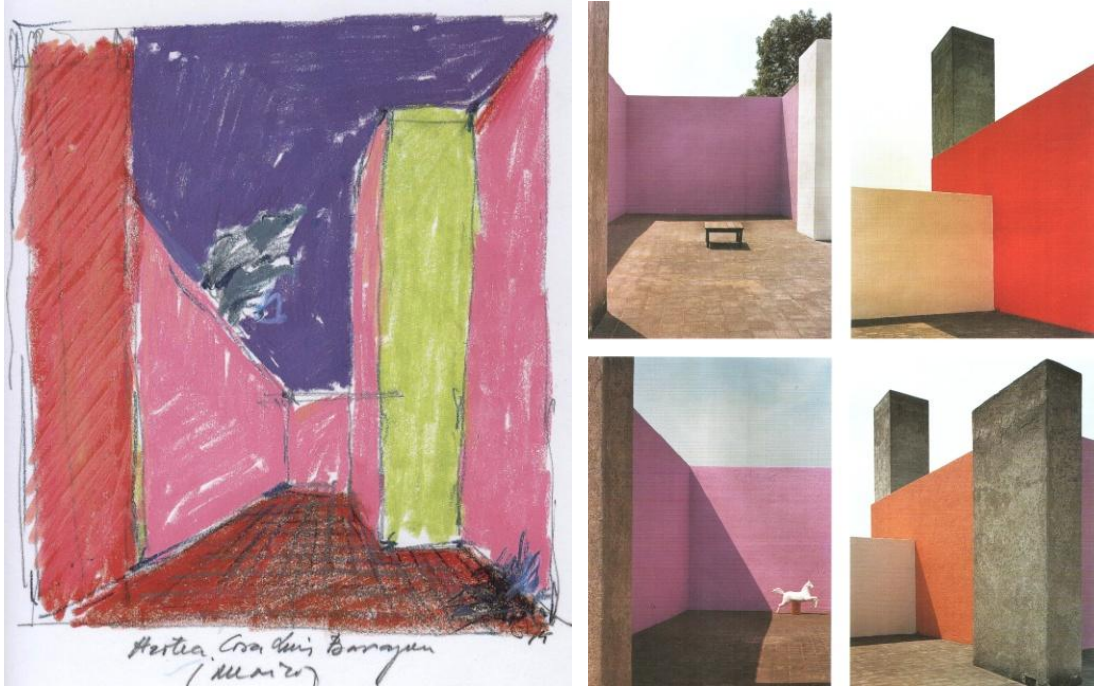
3.1 Doğal ve Kültürel Verileri Değerlendiren Mimari Yaklaşımlar

Frampton'un eleştirel bölgeselcilik kavramını açıklarken başvurduğu mimarlardan olan Luis Barragan ve Tadao Ando'nun yaklaşımlarını ve bu yaklaşımlarla benzerlik gösteren tutumları ele almak, bizlere "öz"e bağlı kalınarak nasıl yeni bir ürün ortaya konabileceğine dair farklı bakış açıları kazandırabilir.

İncelenen örneklerin ortak özelliği, içinde bulunulan doğal, kültürel ve sosyal yapıya duyarlı bir mimarlık anlayışına sahip olmalarıdır. Geleneksel mimariden ders alarak üretilen bu çağdaş tasarımlar, böylelikle doku reddi olmasını engellemeye çalışan örnekler olarak mimarlık tarihindeki yerlerini almışlardır.

3.1.1 Barragan Evi ve Stüdyosu, Luis Barragan

Meksikalı mimar Luis Barragan'ın yaklaşımı, Frampton'un kültürel sürekliliklerin sağlanması adına önerdiği eleştirel bölgeselciliği kavramamızda faydalı olabilir. Deneyimli mimarın eserlerinde dokunsal bir anlayış hakimdir. Mimar olduğu kadar iyi bir peyzajcı da olan Barragan, her zaman için duygusal ve dünyevi şeylere bağlı bir mimari aramıştır. Çitlerden, şelalelerden, çeşmelerden oluşan ve dolaylı olarak Meksika kültürünün özünü yansıtan bir mimari anlayışa sahiptir.

Şekil 3.2 : Barragan Evi çatı terası (The Complete Works, PAP).

Barragan, mitolojiye ve köklü başlangıçlara olan ilgisini gençliğine dair bir anısında şöyle açıklar:

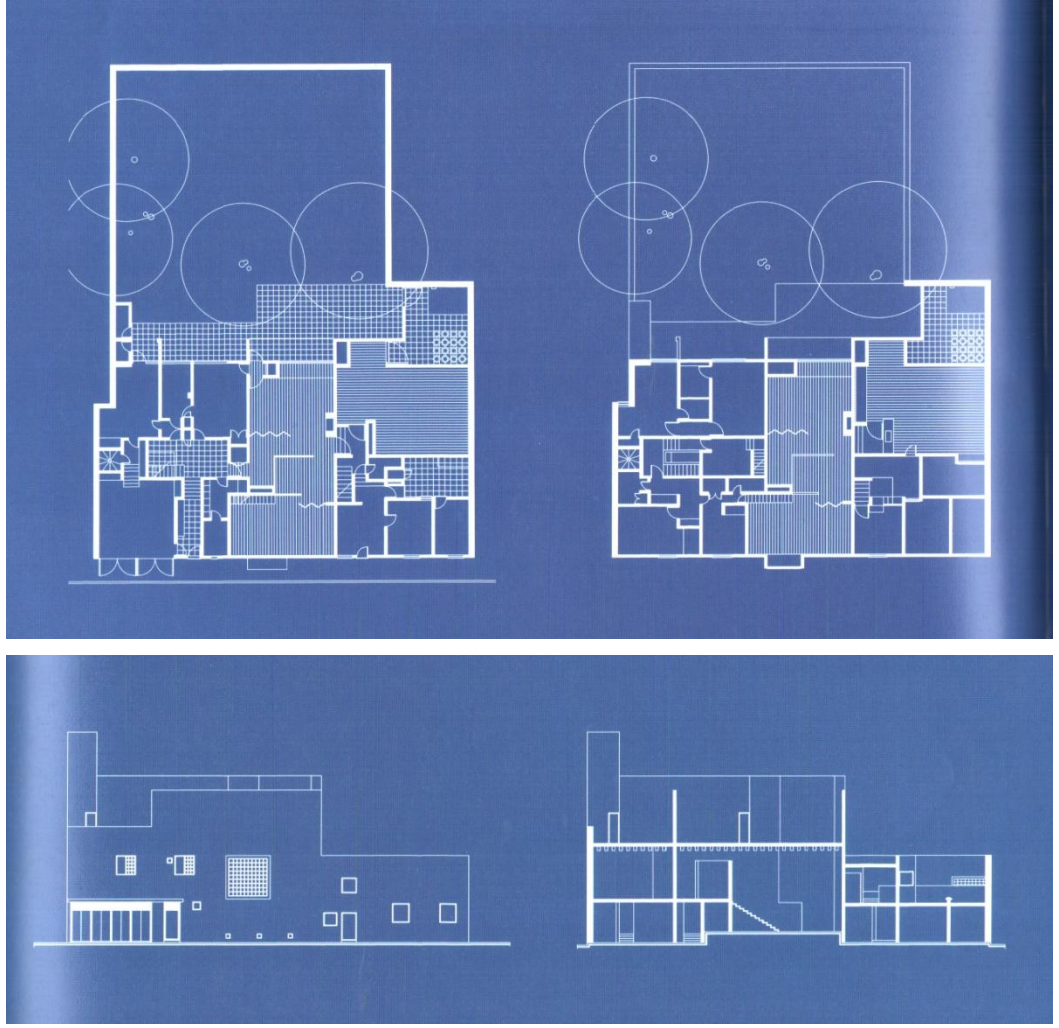
“İlk çocukluk anılarım, Mazamitla - Meksika yakınlarındaki bir köyde, ailemin çiftlik evinde oluşmuştur. Kiremit çatılı ve o bölgede şiddetli yağın yağmurdan korunmak için yapılmış geniş saçaklı evlerden oluşan bir kıvılderili köyüydü. Orada gökyüzünün rengi bile ilginç bir kırmızıydı. Bu köydeki su dağıtım sistemi, oluk şeklindeki çatılardan 5 metre yüksekte olan büyük eski kütüklerden oluşuyordu. Bu su kemeri şehri geçiyordu ve suyu almak için olan büyük taş fıskiyelelerin olduğu patıkaya ulaşuyordu. Patika, inek ve tavukların bir arada olduğu ahırnı çevreliyordu. Dışarıda, sokakta atları bağlamak için demir halkalar vardı. Yosunla kaplanmış oluklu kütükler şehrin her yerine suyu götürüyordu. Bu köye bir peri masalı havası katıyordu. Maalesef hiç fotoğraf yok sadece bu anısı var” (Frampton, 1985).

Frampton onun bu anısının, İslam mimarisi ile ömür boyu süren ilişkisinden etkilendiğini iddia eder. Barragan’ın benzer duyguları ve endişeleri, modern dünyadaki mahremiyete saldırıyı ve savaş sonrası oluşan kültürel kopuşu eleştirdiğini apaçık gösterir.

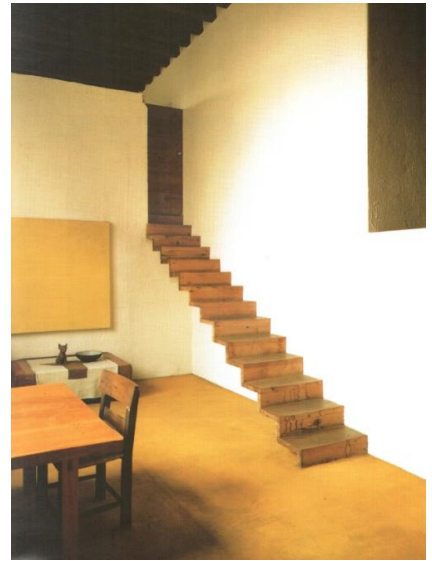
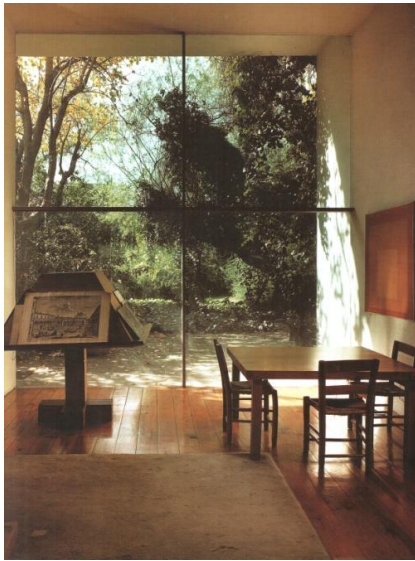
“Hayat her gün biraz daha kamuya açık bir hale geliyor. Radyo, telefon, televizyon hepsi özel hayatı işgal ediyor. Bu sebeple bahçeler kapalı olmalı, halkın görebileceği şekilde olmamalı. Mimarlar, insanların yarım aydınlığa ihtiyaç duyduklarını unutuyorlar, oturma odalarında ve yatak odalarında sükuneti sağlayacak yarım aydınlığı. Birçok binada, ev veya ofislerde kullanılan camın yarısı çıkarılırsa insanlara daha konsantre çalışmaları, daha iyi yaşamalarını sağlayan daha kaliteli ışık sağlanabilir. Makine çağından önce, şehirlerin ortasında bile doğa herkesin güvendiği bir yoldaştı... Günümüzde bu durum tersine döndü. insanoğlu onu bulmak için şehir dışına çıksa bile doğayla karşılaşmıyor. Parlak arabasına bitişik bir şekilde doğanın içinde bir yabancı gibi kalıyor. Bir pano bile doğanın sesini bastırmaya yetiyor. Doğa, doğanın kırıntısı haline geliyor, insanoğlu da insanoğlunun kırıntısı” (Frampton, 1985).

Meksika-Tacubaya’daki (1947) ilk evi ve stüdyosu inşa edildiği zaman, Barragan çoktan uluslararası akımın sentaksından uzaklaşmıştı. Buna rağmen onun eseri her zaman için çağımızın sanatını karakterize eden soyut forma sadık kalmıştır (Frampton, 1985).

Serbest bir planlama anlayışıyla tasarlanan projede, dış mekan oldukça sade olan yöresel bağlama otururken, iç mekanda tamamıyla Barragan tarzı hakimdir. Giriş holünden başlayarak, mimarın, duvarlardaki kaba bitişleri, farklı renk tercihleri ve dolaylı aydınlatma detaylarını kullanarak geliştirdiği karakteristik anlayışı hissedilir. Hol, keskin hatlı pembe bir duvar, yarı açık küpeştesiz bir merdiven ve basit mobilyaların bir araya gelmesinden oluşur. Ana mekanda, bahçeye bakan büyük bir pencere mevcuttur. Bu boşluk sayesinde ev bahçenin bir uzantısı olarak algılanır.

Şekil 3.3 : Barragan Evi projesi (The Complete Works, PAP).

Şekil 3.4 : Barragan Evi iç mekan perspektifleri (The Complete Works, PAP).

3.1.2 Koshino Evi, Tadao Ando

Frampton'un bir diğ er  rneği, Japonya'nın bölgesel bilinci yüksek mimarlarından Tadao Ando'dur. Mimarın, Tokyo yerine Osaka'da yaşaması ve onun kuramsal yazılarının kendi neslindeki eleştirel bölgeselcilik fikrine yakın mimarlar arasından seçilip düzenlenmesi rastlantı eseri olmamıştır. Bu durumu, evrensel medeniyet ve köklü kültür düşüncesini ele aldığı "From Self-Enclosed Modern Architecture towards Universality" başlıklı makalesinde şöyle açıklar:

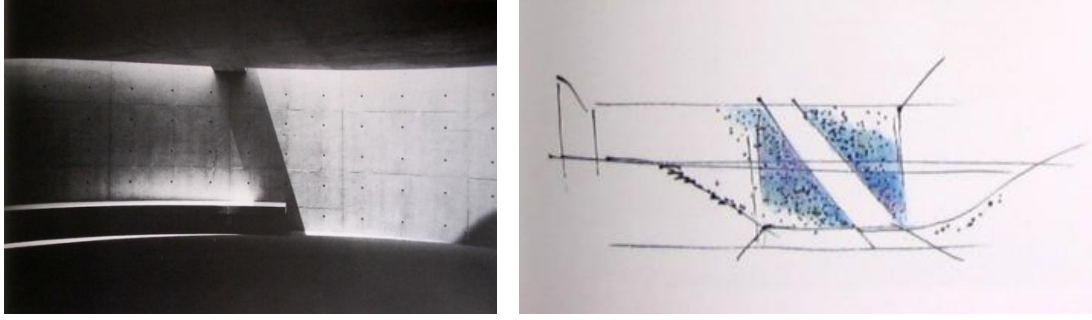
"Japonya'da doğmuş ve büyümüş biri olarak, mimarlığımı burada yapıyorum. Sanırım şunu söylemem gerekir ki seçtiğim metod; açık evrensel bir modernizm tarafından geliştirilmiş kelimeleri ve teknikleri, kapalı bireysel yaşam tarzları ve bölgesel farklılaşmaları olan alanlarda uygulamaktır. Ama belirli bir ırkın hassasiyetlerini, göreneklerini, estetik algılarını, toplumsal geleneklerini, kültürünü modernizmin açık, uluslararası kelimeleriyle ifade etmeye çalışmak bana zor geliyor" (Ando, 1982).

Ando, kendine döndürülmüş modern mimarlık kavramında, yabancı kültürlerle kuşatılmış bir bölgede, insanın doğa ve kültür ile olan ilişkisinden kalan izlerin sürdürülmesinin ve yeniden yorumlanarak yaratılmasının yollarını aramaktadır. Bu düşüncesini şöyle açıklar:

"2. Dünya savaşından sonra Japonya hızlı bir ekonomik büyüme içine girdi, insanların değer yargıları değişti. Eski köklü feodal aile sistemi   kt . Böyle sosyal tahrifatlar, bilgi yoğunluğu ve şehirlerdeki çalışma olanakları, tarım ve balıkçılıkla uğraşılan köy ve kasabalarda nüfus kaybına neden oldu (Dünya'nın başka birçok yerinde olduğu gibi). Aşırı yoğunluktaki şehir ve banliyö nüfusları Japonların konut mimarisinde önceleri en belirgin özelliği olan doğa ile yakın ilişki ve doğal dünyaya açıklığı devam ettirmeyi imk nsız hale getirdi. Benim kendine döndürülmüş modern mimarlık ile kastım, Japon mimarisine, modernleşme süreci boyunca kaybettiği ev-doğa birlikteliğini yeniden kazandırmak" (Ando, 1982).

Işığın büyük  nemi Kahn ve Le Corbusier'in teorik yazılarında özellikle belirtilirken, Ando mek n berraklığı paradoksunun Japon karakteri ile özellikle ilgili olan ışıktan kaynaklı olduğunu düşünür ve bu nedenle kendine döndürülmüş modern mimarlık kavramına aşağıdaki geniş anlamı yükler:

"Bu türün alanlarına günlük yaşantının faydacıl nedenlerinden dolayı çok dikkatli bakılmıyor ve nadiren kendilerini gösterebiliyorlar. Yine de derinlerdeki formlarının hatıralarını harekete geçirebilirler ve yeni keşifler yapmalarını sağlayabilirler. Bu benim kendine döndürülmüş modern mimarlık dediğim şeyin amacı. Bu türün mimarisi genellikle köklerinin saldığı bölge ile uyum gösterir ve ayırdedilebilen çeşitli bireysel şekillerde büyür. Yine de, kapalı olmasına rağmen, belli bir yöntemle evrensellik yolunda a ılacağına inanıyorum."

Şekil 3.5 : Koshino Evi iç mekan görünüşü ve eskiz (Complete Works, PPL).

Ando'nun amacı yaptığı eserin dokunsallığının, geometrik düzeninin ilk algısından daha öne geçtiği bir mimarlık geliştirmektir. Detayın yoğunluğu da, düzgünlüğü de ışığın altındaki şekillerinin vurgulanması için çok önemlidir. Bu sebeple Koshino Evi ile ilgili şunu yazmıştır:

“Işık, ifadeleri zaman içinde değiştirir. Bana göre mimari materyaller maddi şekiller alan tahta ve betondan ibaret değildir, duygularımıza hitap eden ışık ve rüzgârı da içerirler...Detaylar kimliği ifade eden en önemli elementlerdir...detay mimarının fiziksel kompozisyonunu tamamlayan bir elementtir, ama aynı zamanda mimarideki bir şeklin üreticisidir de.”

3.1.3 Vijfhuizen Konut Yerleşimi, S333

Vijfhuizen konut yerleşimi, geleneksel formların günümüz değerleriyle yeniden yorumlanarak, çağdaş yaşam alanlarının oluşturulmasına dair başarılı bir örnek olarak gösterilebilir. S333 tasarım grubunun 1998 yılında açılan bir yarışmayı kazanmasının ardından, geleneksel bir Hollanda köyü olan Vijfhuizen'in yanında, bu köyün uzantısı olacak şekilde inşa edilmiştir. Bu yeni konut yerleşimi, Hollanda'nın geleneksel sıra ev tipolojisinin günümüz koşulları göz önünde tutularak farklı biçimde düzenlenmesinden oluşur. Projedeki konut yoğunluğu, parsellerin küçüklüğü ve farklı değerler sistemi tasarımcıları geleneksel sistemin dışında yeni bir yol aramaya itmiştir. Basit bir dizi ev şeması oluşturulduktan sonra, bunlar keşfedici bir bakış açısı doğrultusunda birbirleriyle konumlandırılmışlardır. Düzenli bir düzensizlik ilkesiyle parseller yeniden oluşturularak, istenen köy atmosferi çağdaş bir bakış açısıyla yaratılmıştır (Url-4).

Konut sisteminin, geleneksel tipolojiden ayırt edici özelliği evlerin farklı boyutlarda olmasıdır. Farklı kullanıcı profilleri göz önüne alınarak tasarlanan evler, değişen yaşam biçimlerine cevap verebilen alternatifler sunar. Bölgesel mimariden yola çıkarak tasarlanan bu evlerde, cephelerde düşey ahşap kaplama ve oluklu metal malzemelerin birbiriyle harmanlanarak kullanılması ayrıca bir özgünlük katmıştır.

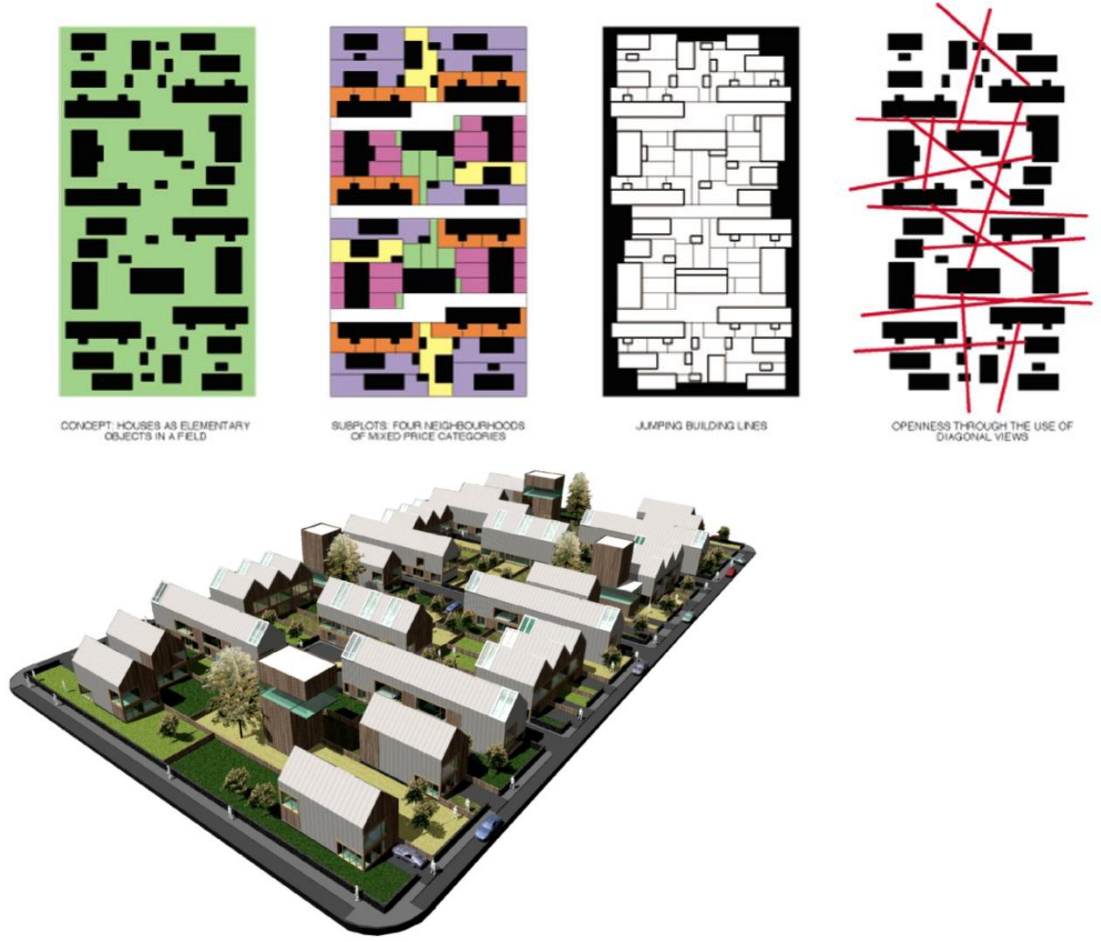
Şekil 3.6 : Vijfhuizen Köyü (Url-3).

De Botton “Mutluluğun Mimarisi” adlı kitabında bu proje ile ilgili görüşlerini şöyle açıklar:

“... Bu köyde, Huis Ten Bosch Hollanda Köyü’nde (Japonya’da turistik bir köy) yapılan hataların hiçbiri yapılmamıştı. Bir kere Vijfhuizen Köyü uygun ülkenin toprakları üzerine inşa edilmişti. Ayrıca köy evleri inşa edildikleri dönemin koşullarına göre tasarlanmıştı.

Uzaktan bakınca bu köy geleneksel bir Hollanda köyünden farksızdı. Çatılar eğimliydi; evler tipik bir Hollanda köyünde olduğu gibi kare bir alanın içini dolduracak biçimde belli aralıklarla arkalı önlü dizilmişti. Çağdaş dokunuşları ancak köye yaklaştıkça fark etmeye başlıyordu insan: Evlerin hatları sertti; yıllar önce çektiydikleri fotoğraflara bakıp eski hallerine gülüyorlardı sanki. Çatılar kiremitlerle değil, çelik levhalarla kaplanmıştı. Duvarlarda tuğla yerine oluklu çelik paneller bir arada kullanılmıştı. Geleneksel form ile çağdaş malzemelerin bir araya gelmesinden oluşan bu bileşime bakınca insan geçmiş ile bugün arasında karşılıklı saygıya dayanan bir sohbe tanıklık eder gibi oluyordu.

Bu evler modern Hollanda’nın gerçeklerine uygun biçimde tasarlanmış olmalarına karşın nereden geldiklerini unutmamıştı. Burada, Hollanda evlerinin ilk örnekleri yeniden yaratılmıştı ama bu yeni evler ne nostaljiye ne de bellek yitimine yenik düşüyordu” (De Botton, 2007).

Şekil 3.7 : Vijfhuizen konut yerleşimi (Url-4).

Şekil 3.8 : Cephe detayları, Vijfhuizen evleri (Url-4).

3.1.4 Demir Evleri, Turgut Cansever

Kültürel bağlama dayalı çağdaş ürünler verme çabası içinde olan mimarlara ülkemizden önemli bir örnek elbetteki, Türkiye mimarlık ortamı içinde önemli bir muhalif mimar olarak kabul edilen Turgut Cansever'dir. Onun mimari tasarım, uygulama ve yazın alanlarındaki çalışmalarında, güncel mimarlık pratiğinin yol açtığı sorunlara içinde bulunduğu kültürel bağlamdan bakarak özgün bir cevap arayışı açık olarak görülmektedir. Cansever'in bu tavrı, Levi-Strauss'un "yerel geleneklerin üzerine titremenin ve artık tamamlanıp bitmiş zamanlara bir soluk vermenin anlamsız olduğu" yönündeki görüşünü destekler niteliktedir. Onun mimarlık anlayışı, kültürel bağlamla içinde bulunduğu çağın gereklerini temel alan ortak bir çözüm arayışı olarak tanımlanabilir.

Çoğu yazısında da belirttiği üzere Cansever'in hedefi, geleneğin kapalı sınırlarında bir kısır döngü içerisinde üretmek değil, ucu açık olarak tasavvur edilen ve bugünün koşullarına cevap verecek şekilde dönüştürülebilen bir gelenek ile mimari üretime başlamaktır. O, mimari üretime başlanırken "geçmişe bir ilave ve geleceğe bir hazırlık teşkil etmesi gerektiği bilinci" ile yola çıkılması gerektiğini vurgulamaktadır (Cansever, 2006). Cansever'e göre gelenek, her toplumun tarihi ve kültürel mirasında var olan ve yeniyi üretmek için başvurulması gereken bir kaynaktır. Bu nedenle söz konusu mirasın korunması, yeninin üretilmesi için de gereklidir. Tanyeli'ye göre Cansever, tarihsel değişimi, eski teknik ve morfolojilerin sürekli gündemden düşüp ortadan kalktığı bir bitimsiz yenilik kavrayışıyla düşünmez. Yeni ile eskinin arasında erken modern dünyada çizilen o aşılamaz epistemolojik sınırın ortadan kaldırılmasını önerir. Biçim ve tekniklerin anlam ve işe yararlıklarını sadece eskiden de kullanıldıkları için yitirmeleri gibi bir zorunluluk olmadığına inanmaktadır (Tanyeli, 2007).

Cansever gelenekler ve güncel mimarlık pratiği arasındaki ilişkiye dair düşüncelerini şu şekilde açıklamaktadır:

"... hiçbir ürün bir geleneğin parçasına dönüşmeden, evvelki safhasında karşı karşıya bulunduğu gerçeklerle çok ciddi bir şekilde ve olabildiğince derinlemesine hesaplaşmadan, onları değerlendirmeden ortaya çıkamaz. Ancak bunu yapan birkaç neslin ürünü sonuçta geleneği ortaya çıkarabilir. Tabii, bu geleneğin de ölü kalıplar yerine, ucu açık kalıplar olması kaydıyla" (Cansever, 2002).

Yücel, Cansever'i modern bir mimar olarak tanımlarken onun mimari değerlendirmelerindeki eleştirel bakışı ön plana çıkarır. Bu eleştirel bakışı mümkün kılan bilgi birikiminin çoklu bir okumaya dayandığını belirtir. Yücel'e göre, Cansever'i çağdaşı olan bir çok mimardan ayıran en önemli özelliği, en tarihselci durduğu yerde

bile bir ayrıntıda, bir teknolojik çözümde nesnesini o eleştirel süzgeçten geçirerek yeniden üretebilmesidir (Yücel, 2007).

Demir Evleri, Cansever'in yerel bağlamı dikkate alarak geliştirdiği çağdaş bir mimarlık ürünü olması nedeniyle güncel mimarlık pratiği ve kültürel süreklilik arasındaki ilişkinin irdelenebileceği önemli bir örnektir. 1992 yılında Cansever'e Ağa Han Mimarlık Ödülü kazandıran Demir Evleri, ormanlarla çevrili bir vadiye üç otel ve 500 kadar evden oluşan bir tasarımdır. Genelde 3-4 katlı olan ve kıyı, deniz üzeri ve vadinin ortasında olmak üzere üç farklı konumda tasarlanan otel yapıları, 1-2 katlı olan konutların yerleşmesini yönlendirecek biçimde tasarlanmıştır. Bodrum'un konut geleneğine uygun bir mimari dile sahip olarak düşünülen bu projede, Cansever Ertegün Evi ve diğer çalışmalarında ileri sürdüğü kompozisyon, tabiat kurallarına saygı, sade olma, berraklık, komşuluk ilişkileri gibi değer ve davranışların mimarlıkta kendini göstermesine dikkat etmiştir (Tanyeli, 2001).

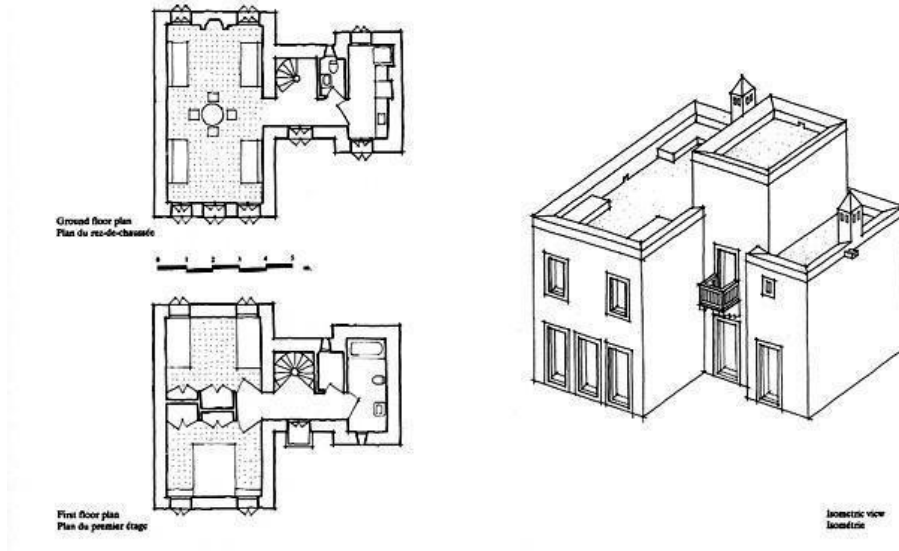
Gelenekseli reddeden katı tutumlar veya onu şekilci bir yaklaşımla ucuzlatan kötü taklitler yerine Cansever burada, güncel teknolojiler ile eski pratikleri bir araya getiren bir yaklaşım geliştirmiştir. Projesini, betonarme ve kargir taş örgü sistemi ile geleneksel söveli pencereler ve yatay geniş açıklıkları bir arada kullanarak inşa etmiştir.

Yücel bu durumu, mimarın vernaküler tektonikleri ve onların yeniden üretimini kurgularken kendi mimar belleği, modern, yerel ya da geleneksel mimari belleği tasarımına dahil ederken onu salt biçim olarak ikonik düzeyde değil, bir mantık ve bilgi kaynağı olarak arketipal düzeyde ele alan yaklaşımına vurgu yaparak yorumlar (Yücel, 2007).

Tanyeli ise; bu projede geliştirilen yaklaşımın, modern kent planının bir ön belirleyici olarak baştan vazedilip sonraki tüm mimari gerçekleştirmeleri kendisine bağımlı kıldığı statik planlama söylemine karşı gelen bir yaklaşım olduğunu vurgulamaktadır. Cansever'in, geleneksel dünyadaki gibi mimarlıkla kentsel düzenin eşzamanlı biçimlendiği, her yeni yapının farklı konum ve biçim tercihleriyle ögeler arası düzeni de yeniden tanımladığı dinamik bir planlama ilkesini baz aldığını belirtmektedir (Tanyeli, 2007).

Cansever, bu projesinde parça-bütün ilişkisini doğru biçimde kurarak kendiliğinden ortaya çıkmış gibi duran bir çevre yaratmayı başaramıştır. Özgün bir çevrede kendinden önce oluşmuş dokuya ve bölgesel özelliklere uygun olması, bu örneğin baştan sona uzlaşmacı bir tutumla ele alındığının göstergesidir. Demir Evleri, içinde bulunulan yerel bağlam ve günümüz koşulları dikkate alınarak bölgesel kimliği

meydana getiren geleneksel mimari ilkelerin dönüştürülerek kullanıldığı, kültürel süreklilikleri sağlamaya çalışan iyi bir örnektir.

Şekil 3.9 : Demir Evleri (URL5).

Şekil 3.10 : Cephe detayları, Demir Evleri (Url-5).

3.2 Güncel İhtiyaçların Mevcut Yapıya Ek Yapılarak Çözümlemesi

Tanalı, “Sadeleştirmeler” adlı kitabında, çağımızda eskiyi aşarak yeni bir dil yaratmayı savunmanın; eskinin varlığını inkar etme anlamına gelmediğini belirtir. Ona göre, bizden önce ortaya konmuş olan biçimler ya da diller “yeni”nin ölçütü gibidir. Eski olanın varlığını sürdürürken, aynı zamanda “yeni”yi varetme konusunda bir ölçüt olarak ele alınmasını vurgular. Eski olanın günümüze kadar ulaşabilmesini, yaratıcının öz ve biçim arasında kurmuş olduğu özgün ilişkiden kaynaklandığını belirtir (Tanalı, 2000).

“Var olandan var olmayı bulmak, var olanın varlığını sürdürmesine dayanak olur; var olan yok olmasın diye” (Tanalı, 2000).

De Botton’a göre ise; “geleneksel mimari üslupların başarılı modern yorumları bizi estetik düzeyde etkilemekle kalmaz, aynı zamanda, belli dönemlerin, ülkelerin mimari anlayışlarından, tarihimizden, yöremizden yola çıkarak modern ve evrensel bir şey ortaya çıkarabileceğimizi bize gösterir. Modern evlerin iyi örnekleri genç olduklarını kabul eder, çağdaş malzemelerden, ileri teknolojinin nimetlerinden faydalandıkları için mutluluk duyarlar. Öte yandan, atalarından miras kalan ilgi çekici temaları da gururla üstlerinde taşır, böylece inanılmaz bir hızla değişen çağın açtığı yaraları iyileştirirler. Tarihe duydukları sevgiyi açıkça gösteren, onu hor görmeyen modern yapılar sayesinde biz de geçmişimizin, yaşamış olduğumuz yerlerin değerli yanlarını alıp geleceğe, yani müthiş bir hızla globalleşen yeni dünyaya taşıyabileceğimizi öğreniriz”(De Botton, 2007).

Eski ile yeni arasında kurdukları ilişki bakımından Zumthor ve Fehn’in projeleri, eskiyi ortaya çıkararak onun varlığını sürdürmesine dayanak olan, keşfedici bir bakış açısıyla geliştirilen tasarımlardır. Özgün bir mimari dile sahip olan bu tasarımlar, güncel ihtiyaçların mevcut yapılara ek yapılarak çözümlemesine iyi birer örnektir.

3.2.1 Gugalun Evi, Peter Zumthor

İsviçreli mimar Peter Zumthor’un Alpler’de yapmış olduğu Gugalun Evi, mimarlıkta eski ve yeni birlikteliğine verilebilecek iyi bir örnektir. Eski bir çiftçi ailesine ait olan bu dağ evi 1709 yılına tarihlenir. Kulübe 1990 yılında, Zumthor tarafından yeni bir ek yapılarak günümüz koşullarına uyarlanmıştır.

Geçen zamanın derin izlerine rağmen yapının halen ayakta duruyor olmasını Bilgin bir “zamansızlık” göstergesi olarak yorumlar. Bu projedeki etkileyici olan şeyin mimarın bulunduğu yere yoğunlaşarak ortaya çıkardığı “özdeşleşmiş” mimari olduğunu söyler. Bir müdahale olmaktan çok bir ilişme olarak tanımladığı bu “özdeşleşmiş mimari” durumunu şöyle açıklar: “...lifleri, hareleri, yoğunluu, sertliği, yüzey dokusu ve üzerinde işlem yapılma imkânlarıyla ahşap, zamanın kendisi gibi duran bir

ev, bir yamaç, ışığı, havası, zemini vb. ile Alpler'in kır peyzajı, sessizlik, durağanlık. Bunlara bırakıyor kendini Zumthor. Pasif bir bırakma değil bu. Bir yoğunlaşma ve özdeşleşme işlemi; verili malzemeyle ve başlıbaşına bir durum olan o yerle" (Bilgin, 2001).

Yenileme projesinin temel prensipleri, yapının özgün karakterini ve tekniğini dikkate alan bir yaklaşım geliştirmek ve doğa ile doğrudan bağlantı kurulmasını sağlamaktır. Yapının özgün strüktürü bölgenin tipik yapı geleneği olan geçmeli masif ahşap sistem, ısıtma sistemi ise eski bir Roma yöntemi olan "hypocaust" döşeme altı sistemidir. Zumthor yaptığı ekte, her iki sistemi de kullanarak yapıyı genişletmiştir. Modern bir mutfak, banyo ve tuvalet, geniş pencereleri olan iki oda ve döşeme altından geçen ısıtma sistemi ekleyerek yapıda çağdaş standartları yakalamıştır. Bu yapıda eski ile yeni arasındaki birleşimlerin titizlikle oluşturulmuş detayları görülebilmektedir.

Şekil 3.11 : Eski ve yeni cephe sistemi birleşim detayı (Url-6).

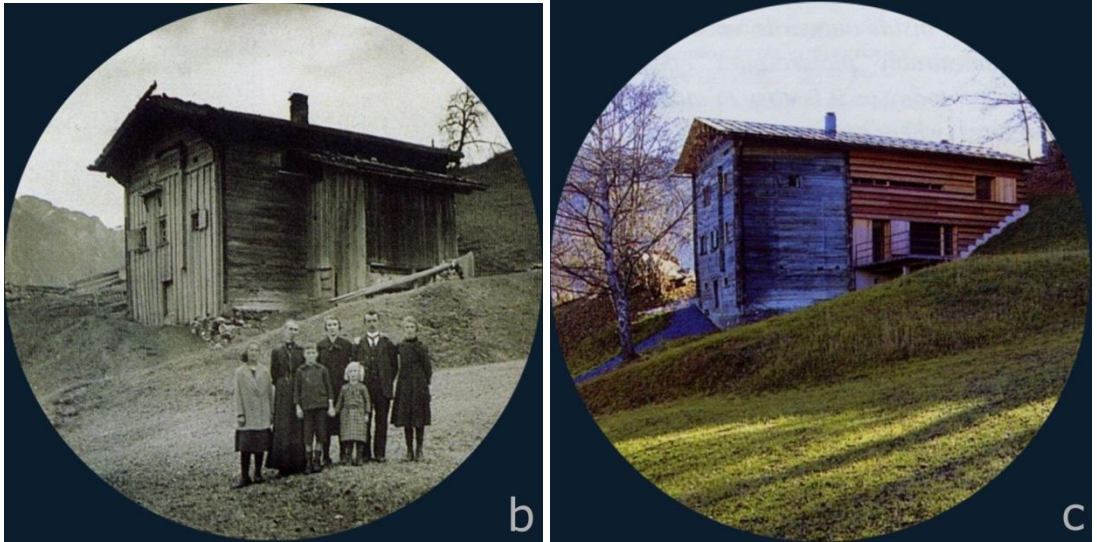
Zumthor burada eski yapının bir replikasını yapmak yerine, verili kütleyi ve bulunduğu topografyayı kullanarak "yeni"yi üretmiştir. Eski ve yeniye eki tek bir bakır çatı altına alarak yapıyı bütünleştirme yoluna gitmiştir. Eski yapı ve arkasındaki yamacı birer dayanak noktası olarak kullanarak yeni konstrüksiyonu oluşturmuştur. Yamacın formunu bozmadan, sadece zeminini sertleştirerek eğik bir temel olarak kullanmıştır. 30-35 cm aralıklarla üstüste yerleştirdiği ahşap lataların bir kenarını sertleştirdiği zeminin üzerine yerleştirirken, diğer kenarını eski evin dış duvarının içine sokarak yeni dış duvarın strüktürünü oluşturmuştur. Düşey taşıyıcı eleman kullanılmadan yapılan bu yeni duvarın temel taşıyıcıları mevcut yapı ve yamaçtır.

Zumthor tasarladığı ekte, alışlageldiği gibi ahşap duvar konstrüksiyonun üzerini kaplamak yerine onu ters-yüz ederek kullanmıştır. Duvar konstrüksiyonunu işlemekten geçirdikten sonra ham bırakmış, böylece eski ile yeni arasında bir zıtlık yaratmıştır.

Duvar üzerindeki kapı ve pencere boşluklarını ahşapların arasını boşaltarak elde ederek, standart yapı elemanlarını kullanmayı reddetmiştir.

Oluşturulan bu kompozisyonda, eski ile yeni ters tarafa doğru gidiyormuş gibi görünmektedir. Bu durumu Bilgin, Tanalı'nın eski ile yeninin birbirini var ettiği görüşüne paralel olarak şöyle yorumlar:

"Birinin eskidiği, eksildiği noktada öteki işlenmiş, korunmuş. Öte yandan onun çoktan tamamlandığı, penceresi, kapısı, eskimişliği ve tanıdıklığıyla şu bildiğimiz "dağ kulübesi" olduğu yerde de diğeri olmamış, olgunlaşmamış. Ham kalacak hep. Bir şeye benzemeyecek. Ancak eskinin yanında bulunarak, ona bağımlı kalarak varolabilecek. Yeni eskiyi bulunduğu yer içinde görünür kılıyor, ortaya çıkarıyor, dikkat çekiyor. Eski de yalnız başına ayakta duramayacak olan yeniyi varediyor, mümkün kılıyor. Zumthor karşısına çıkan evi kaybetmemek, bir hayale, imgeye dönüşmesine engel olmak için onu sıkıca tutuyor. Öte yandan da kendisini varetmek için ona tutunuyor. İyi konsantre olunmuş, sonuna kadar damıtılmış bir iş. Eskiyle yeni birarada, sapasağlam ayakta duruyorlar" (Bilgin, 2000).

Şekil 3.12 : Gugelun Evi (Url-6).

3.2.2 Hedmark Müzesi, Sverre Fehn

Frampton'un eleştirel bölgeselcilik kavramını açıklarken başvurduğu mimarlar arasında köklü İskandinav geleneği içinden gelen ve modern hareketin takipçilerinden biri olarak, modern mimarlığı içinde bulunduğu bağlamla ilişkilendirmeye çalışan Norveçli mimar Sverre Fehn de yer almaktadır. Onun mimarlık yaklaşımı, Levi-Strauss'un kırılıp-kopmalar ile vurguladığı ya da Berman'ın işaret ettiği çelişkili durumun mimarlık alanındaki karşılığı olarak gösterebilir. Huxtable'a göre, kendisini modern bir mimar olarak tanımlamayan ama, aynı zamanda geleneksel İskandinav geleneğinden kaçındığını da belirten Fehn'in mimarisi ciddi çelişkiler barındırmaktadır (Huxtable, 1997). Huxtable, Fehn'in mimarlığının Norveç kültürüne dayanmasına rağmen, onun kendi bağlamını kavramasında modernizmin etkili olduğunu söyleyerek bu çelişkili duruma açıklık getirir (Huxtable,1997).

Fehn bir Team 10 üyesi olarak, Aldo Van Eyck gibi, farklı kültürler üzerine yaptığı araştırmalarla tanınmaktadır. Kuzey Afrika ve Japonya'da yapmış olduğu araştırmalardaki gözlemlerini İskandinav kültürü ile karşılaştırarak kendi mimarlık anlayışını geliştirmiştir. Fas mimarisi üzerine yaptığı çalışmalarda gözlemlediği basit geometri ve rasyonel tasarım anlayışı, teras çatılar ve yalın duvarlar, modern mimarlığın temel prensiplerinin geleneklere dayandığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Onun bu gözlemi bizlere, geleneklerin iletim ve dönüşüm özelliğine sahip olduklarını ve modern dünyaya uyarlanabilirlikleri iddiasında olan teorileri kanıtlar niteliktedir.

Hamar'da yapmış olduğu Hedmark Müzesi, eski bir strüktüre yapılan alternatif bir müdahale olmasından dolayı cesaretli bir deneme olarak nitelendirilmektedir (Tanalı, 2000). 12.yüzyıla tarihlenen bir piskoposluk sarayının yıkıntıları üzerinde inşa edilen müze, bu sarayın harap olmuş kabuğu arasında, eski taş duvarlarına hiçbir şekilde dokunulmadan oluşturulmuştur. Yeni konstrüksiyon bağımsız bir şekilde bu duvarlar arasında tasarlanmıştır. Yapı, tarihi doku ile her noktada temas halindedir, fakat geçmiş zamanın başka bir dönemine ait eski doku açıkça yeni olandan ayrılabilir. Proje, avludan başlayarak tüm mekanları birbirine bağlayan bir rampa etrafında kurgulanmıştır. Rampa avlu, etnografya bölümü, arkeolojik kazı alanı, insanlık tarihi bölümü, sergi salonları ve oditoryumu birbirine bağlar.

Hedmark Müzesi'nde, yıkık duvarlar üzerindeki boşluklar büyük cam levhalarla kapatılarak eski ile yeni arasındaki fark ortaya konmuştur. Çatı taşıyıcısı olarak

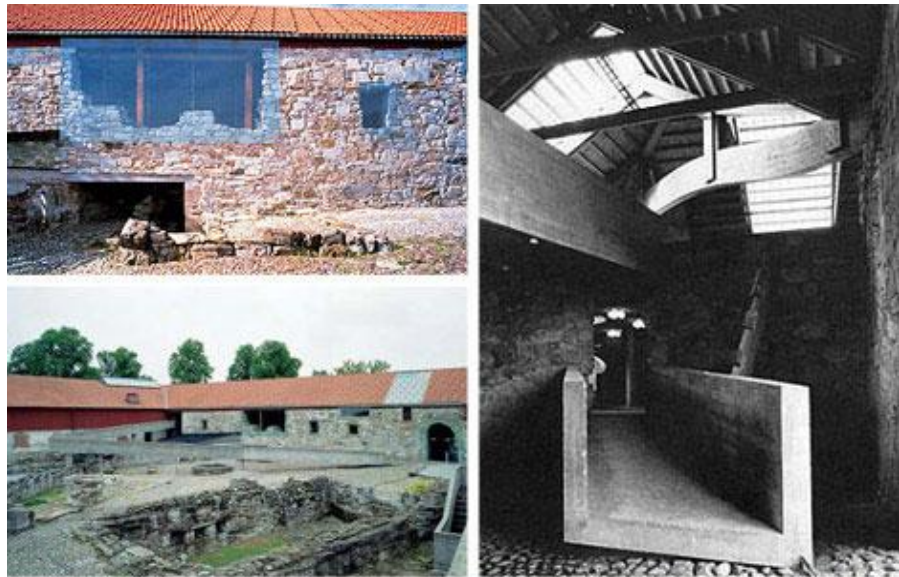
kullanılan lamine ahşap kirişler dışındaki her şey ham beton kullanılarak yapılmıştır. Bu dokularla yaratılmış karışıklık, eskimiş taşların estetik değerini artırarak tarihi belirginleştirir ve onun sürekliliğindeki gerçekliği vurgular (Huxtable, 1997).

Şekil 3.13 : Hedmark Müzesi (Url-7).

Hedmark Müzesi'nin tasarımıındaki gözalıcı ve nefes kesici duyarlılık onun cesareti ile örtüşmektedir. Fehn'in, koruma problemlerinin ele alınmasına ve zamanımızın uzlaşmaz müdahalelerine karşı geliştirdiği felsefe ve yapım dili, bize bağlı olan ve bir daha var olmayacak başka bir zamanın özünü açığa çıkarmanın ve ona saygı duymanın açık bir kanıtıdır. O, taklit ederek tarihin yeniden canlandırılmaya çalışılmasına karşı çıkmaktadır:

“Her kim geçmişİ takip ederse asla ona ulaşamayacaktır. Sadece günümüzün gerçekleri geçmişİ geri getirebilir” (Fehn,1997).

Şekil 3.14 : “Eski” ile “yeni” arasındaki karışıklık (Url-7).

Şekil 3.15: Hedmark Müzesi iç mekan perspektifi (Url-7).

3.3 Özgün Yerleşimlerde Alan Pratiğine Dayalı Yaklaşımlar

“...kent geçmişini dile vurmaz, çizik, çentik, oyma ve kakmalarında zamanın izini taşıyan her parçasına, sokak köşelerine, pencere parmaklıklarına, merdiven tırabzanlarına, paratoner antenlerine, bayrak direklerine yazılı geçmişini bir elin çizgileri gibi barındırır içinde.”

Italo CALVINO

Günümüzde özgünlüğünü koruyabilmiş yerleşimler, insanlık ve doğa tarihinin soyut ve somut tüm izlerini barındıran birer arşiv olarak kabul görmektedir. Özgün yerleşimleri Scazzosi asırlık parşömen kağıtları olarak tanımlar: Her çağın geriye kalan izlerinin bir biri ardına geldiği, gelecekte kalacak olanlarla iç içe geçtikleri ve sürekli değişim içinde olan parşömenlerdir (Scazzosi, 2004).

Toplumların değişimi kaçınılmazdır ve çoğu zaman bu değişimin izleri fiziksel alanda görülebilmektedir. Bu izlerin anlaşılabilmesi, yaşanan değişim sürecinde insan özünün yeniden yapılandırılarak çağa ayak uydurması adına önemlidir. Bu yüzden söz konusu izlerin yeni yapılacak uygulamalarda yol gösterici olan, kültürel süreklilikleri sağlayan ve kentsel belleği oluşturan belgeler olarak kavranmaları gerekmektedir.

Hough bir yere tasarım müdahalesinde bulunmadan önce, söz konusu yerdeki kritik bileşenlerin analiz edilmesini önerir. O yere ait özün kavranması ve bütünü oluşturan parçaların anlaşılması gerektiğini, ancak bundan sonra doğru bir tasarım

yaklaşımının geliştirilebileceğinden bahseder. Bölgesel kimliğin kavranmasında insanın bütünselci bakışını bölgesel ekosistemin bir parçası olarak tanır ve bölgesel peyzajın yapısının ve özünün anlaşılmasına gerek duyar (Hough,1990).

Özgün yerleşimlerde çalışmanın ön koşulu olarak nitelendirilebilecek bu öneri büyük oranda nesnelerle, uzmanlarla ve kullanıcılarla içli dışlı olmayı gerektirir. Horkheimer “Akıl Tutulması”nda, teori ile pratik arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi için farklı disiplinleri bütünleştiren bir yaklaşımın zorunluluğuna değinir. Bütünlük kavramını ele alırken, bütünün yekpare değil parçalı bir bütün olduğunu kabul eder ve onu çözümleyebilmek için nesnel akıllı kullanır. Nesnel akıl, öz ile görünüş, özne ile nesne ve parça ile bütün arasında bir bağlantı olabildiğini görebilen akıldır (Horkheimer, 1986).

Önceki bölümlerde bahsedilen ve eleştirel bölgeselcilik kavramına temellenen yaklaşımlar ile yukarıda bahsedilen yöntemler, özgün yerleşimlerin kentsel mekan ve mimari karakterlerinin korunarak varlıklarını sürdürebilmeleri için benimsenebilecek alternatif yaklaşımlardır. Hough’un yukarıdaki görüşleri doğrultusunda, özgün yerleşimlerdeki tasarım süreçlerinde, kuramsal yöntemlerin yanı sıra alan pratiğine dayalı yöntemlerin de geliştirilmesi ve her iki yöntemin bir arada ele alınması gerektiği söylenebilir.

Frampton’un eleştirel bölgeselcilik kavramında bahsettiği isimler gibi De Carlo da bu kavram çerçevesinde değerlendirilebilir. Onun, aynı zamanda alan pratiğine dayalı olarak geliştirdiği tasarım metodu, özgün yerleşimlerdeki tasarım müdahalelerinde kuramsal ve kılışsal çalışmaların bir arada ele alındığında nasıl sonuçlar verebileceğini göstermesi açısından önemlidir. De Carlo’nun tasarım anlayışı ve özgün bir yerleşim olan Urbino’da gerçekleştirmiş olduğu projeleri bizlere sosyo-kültürel bağlam ile kurulabilecek ilişkilerde yol gösterici olabilir.

Bu bölümde ayrıca, özgün yerleşimlerin doğal ve sosyo-kültürel yapılarının çözümlenebilmesi için yapılan alan çalışmaları ele alınmıştır. De Carlo’nun özgün yerleşimleri kavrayabilmek için disiplinlerarası bir alan araştırma laboratuvarı olarak kurduğu ILAUD ve Oregon Üniversitesi’nin İtalya’nın Ossola Vadisi’nde gerçekleştirdiği IFS çalışmaları metodolojik yapıları açısından değerlendirilmiştir. Bu iki örneğin dışında, yapılan çalışmanın çıkış noktası olarak kabul edilen ve tezin çalışma alanı olan Kemaliye’de gerçekleştirilen KAG çalışmaları da bu bölümde ele alınmıştır.

3.3.1 Urbino Yerleşimi ve Giancarlo De Carlo

“Paha biçilmez değerdeki tüm şehirler, hem tek hem evrensel olma ayrıcalığına sahiptir.”

Roger Bodenham, Il Progetto Kalhesa'ya önsöz

Urbino, İtalya'nın doğu bölgesinde yer alan, M.Ö 6. yüzyıla tarihlenen antik bir yerleşimdir. Kentin tarihi Roma döneminden önceki Etrüsk döneme kadar uzanır. Günümüze ulaşan kent dokusu çoğunlukla ortaçağ dönemine aittir. Kente Rönesans döneminde ekler yapılmış olup, bunların içinde Francesco di Giorgio'nun, Dük Federico da Montefeltro için yaptığı Dukalık Sarayı oldukça önemlidir.

McKean Urbino'nun diğer tarihi İtalyan şehirlerinden farkını ortaya koyarken, burada tarih ve doğanın iç içe olduğundan ve şehrin özgün dokusu içindeki yeni insan müdahalelerini ayırt etmenin güçlüğüne vurgular (McKean,2004). Urbino'nun imar planlaması çalışmalarını yürütmüş olan De Carlo'nun görüşleri de benzer niteliktedir. De Carlo: “ Urbino eski binaların bulunduğu İtalyan şehirlerinden biridir. Ziyaretçilere şehre geldiklerinde Palazzo Ducale, Il Magistero ve fakülte binalarını görmeleri tavsiye edilir. Orada yeni ve eski arasında pek fark yoktur, çünkü; yüzyıllardır şehrin mimariye karşı ilginç bir hassasiyeti vardır” diyerek aynı zamanda buradaki kültürel süreklilik olgusuna dikkat çeker.

Şekil 3.15 : Urbino vaziyet planı ve havadan görünüm, (McKean, 2004).

3.3.1.1 Urbino'daki tasarım sürecinin değerlendirilmesi

De Carlo, Urbino'da yarım yüzyılı aşkın süren uzun bir proje süreci içinde yer almıştır. Bütün bu süre boyunca, Urbino'daki hem kentsel, hem kırsal çevre üzerinde özenle çalışmış, kentin geçmişiyle ve insanlarıyla özel bir ilişki kurmuştur. 1958 yılında kentin imar planını üstlenmesiyle başlayan bu ilişki, bir dizi eşgüdümlü müdahaleye dönüşmüş, kent duvarları dışında bir üniversite yerleşkesinin inşasına (Collegio del Colle ve Collgio della Vela'yı kapsayan Colle dei Capuccini), tarihi yerleşim merkezinde bazı yapıların rehabilitasyonu ve yeniden tasarımına (Dukalık Sarayı'na 19.yüzyılda eklenen Sanzio tiyatrosu ve Il Magistero gibi), Urbino'nun en büyük kentsel mekanının (Mercatale) yeniden düzenlenmesine, öğretim üyesi evleri ve Sanat Enstitüsü tasarımına kadar uzanmaktadır.

De Carlo, yerleşimin fiziksel olarak kötüleşmeye başladığı ve yerel ekonomisinin turizm yoluyla canlandırılmaya çalışıldığı bir dönemde imar planı çalışmaları yapması için kente davet edilir. Turizmin yanında üniversitenin gelişmeye başlaması da yerleşimin tekrar canlanması için bir yol olmuştur. Fakat; bu aynı zamanda nüfusun çifte katlanması demektir ve De Carlo bu sorunu aşmak için ikili bir strateji geliştirerek, fakülte binalarını tarihi kent merkezi içine eklemiş, öğrenci yurtlarını ise, yeni bir yerleşim olarak tarihi kent merkezi dışındaki yamaçlarda konumlandırmıştır. Bu stratejinin belirlenmesinde dikkat çekici bir durum söz konusudur. De Carlo mimarlığının temel özelliklerinden olan katılımcı değer Urbino için son derece önemli olan bu kararın alınmasında etkili olmuştur. Belediye başkanı, üniversite rektörü ve şehir sakinlerinin katılımıyla söz konusu projeler hayata geçirilmiştir.

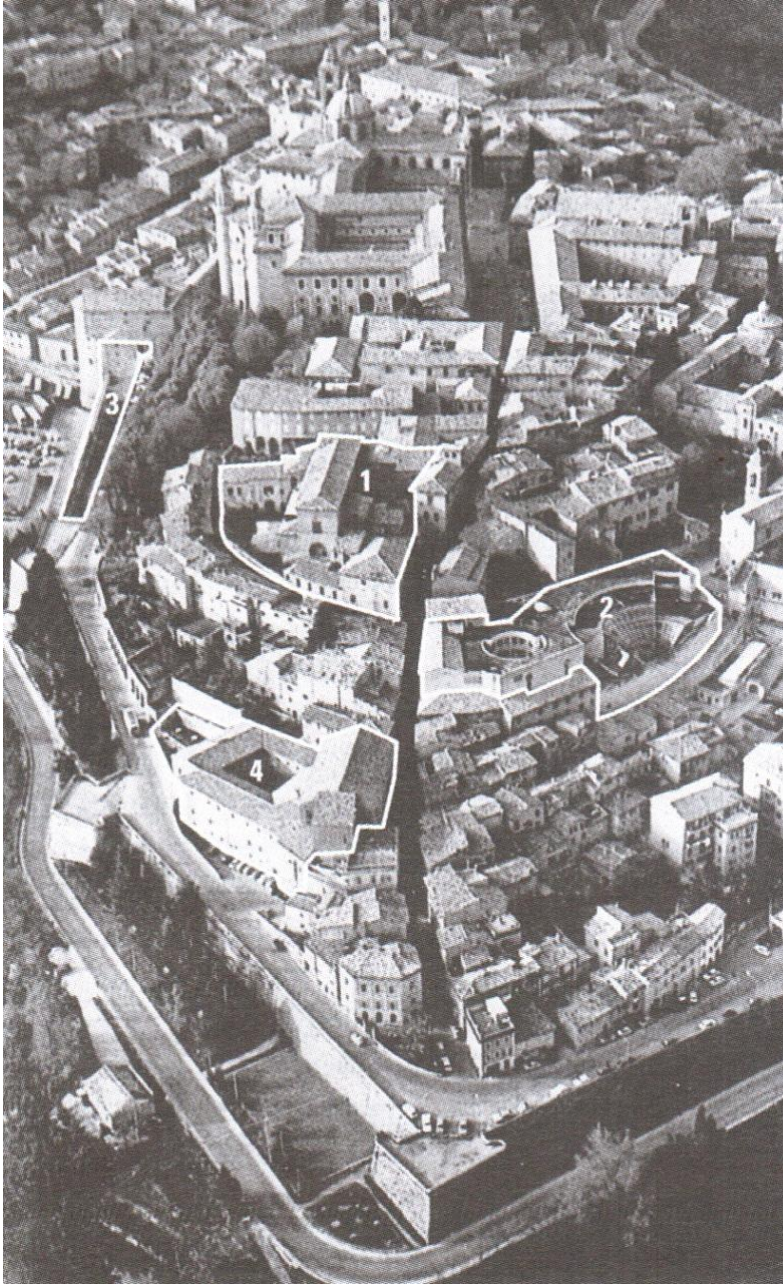
Jones, De Carlo'nun tasarım yaklaşımını şöyle tanımlar:

"Yerleşime hafif bir dokunuş yaparak ve kendi imzasını atmaya çalışmayan bir yöntemle müdahale etmiştir. Moda olana uymadan, yüzyıllar öncesine dayanan ve geleceğe yönelen bir bakış açısıyla projelerini inşa etti: Onun yerleşimin tüm gelişimine yaptığı müdahaleler olmasaydı, Urbino farklı ve olasılıkla yıkıcı bir dönüşüme uğrayacaktı. Muhtemelen yerleşim merkezindeki sıradan tarihi binalar yıkılarak yerlerine fakülte binaları inşa edilecekti" (Jones, 2002).

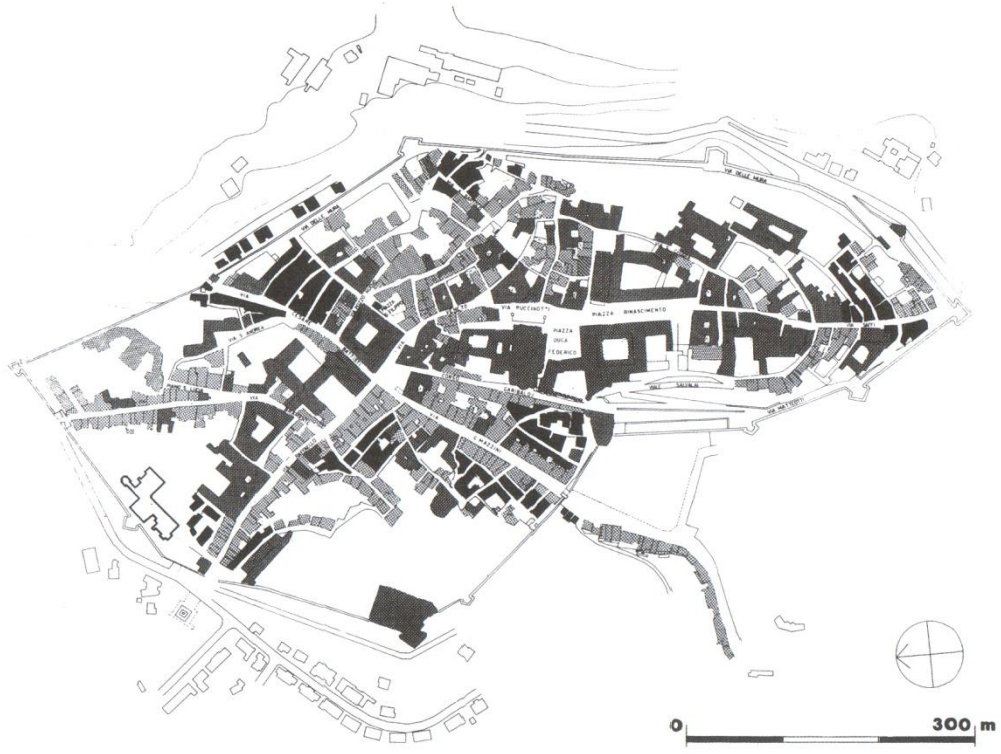
Hazırlamış olduğu ilk plandaki temel amacı, yerleşim ağını bir arada tutmak olmuştur. Bunu yaparken empoze edilmiş bir sistem önermekten kaçınmıştır. Yerleşimi bölgelere ayırarak farklı organizasyonlar düzenlemek gibi bir niyeti olmamıştır. Onun için bir yerleşim, karmaşıklığıyla, belirsizlikleriyle, yapaylığı ve doğasıyla bir organizmadır. De Carlo burada yaptığı çalışmaları şöyle özetler:

"Biz geleneksel kırsal kesimi teknoloji ve organik bir sistem ile daha kullanışlı bir çevre haline getirmeyi önerdik" (McKean, 2004).

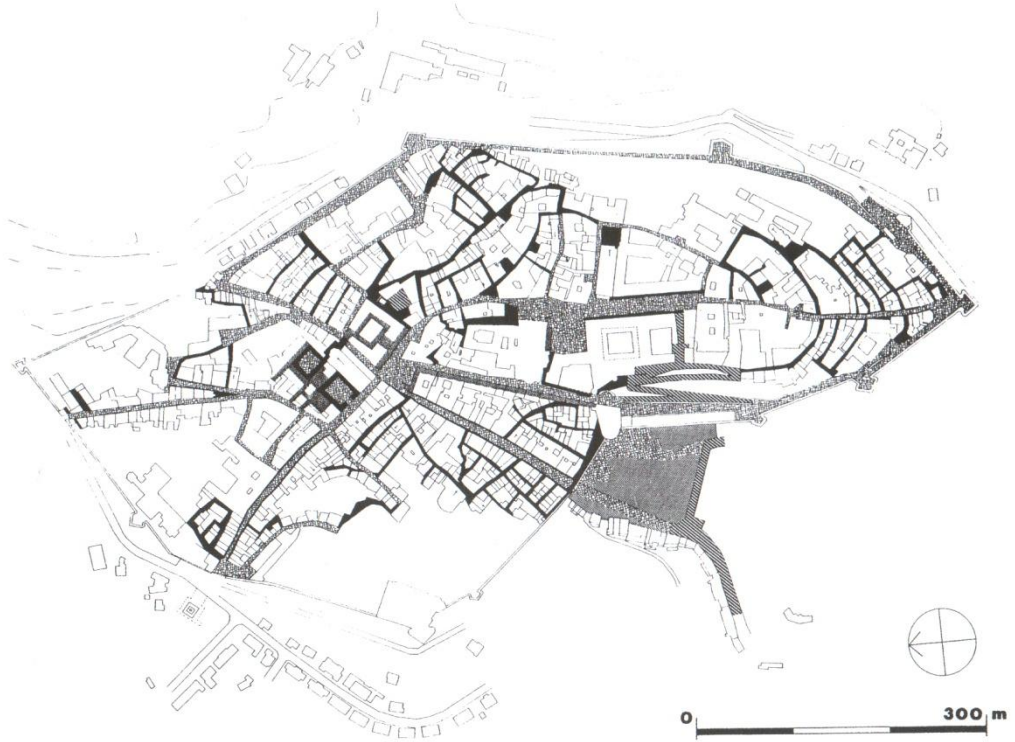
De Carlo, Urbino'nun gemişı ile arkeolojik düzeyde ilgilenmiş, Mercatale Meydanı'nı 15.yüzyılda Dk Federigo da Montefeltro için inşa edilen kale/saraya bağlayan rampayı açığa çıkarmış ve yeni düzenlemenin bir parçası haline getirmiştir. De Carlo'nun Urbino ile ilişkisi, rampanın mimarı, Montefeltro'ların ve Urbino kentinin 15.yüzyılda mimarlığını yapmış olan Francesco di Giorgio'nun kentle ilişkisinden farklı değildir (Rotondi,1969). Her ikisi de kentin (resmi) mimarı olarak uzun yıllar boyunca Urbino'nun mekanlarını var olanı kullanarak dönüştürmüşlerdir. Uzunca bir sreye belki de birkaç kuşağa yayılan ve var olanı dönüştürmeye yönelik bu tür bir mimari retim, Rönesans İtalyası'nın baskın bir paradigmasıdır. De Carlo'nun yaptığı da bu "İtalyan" geleneğini sürdürmekten ibarettir.

şekil 3.16 : De Carlo'nun yapılarını gösteren hava görünümü (McKean, 2004).

Şekil 3.17 : Mevcut binaları gösteren vaziyet planı, (McKean, 2004).

Şekil 3.18 : Döşemeli yüzeyleri gösteren vaziyet planı, (McKean, 2004).

3.3.1.2 Giancarlo De Carlo'nun mimarlık anlayışı

Jones, De Carlo'nun Urbino'daki tasarım anlayışını değerlendirirken, onun binalar ve insan gereksinimleri arasındaki ilişkiyi anlama çabasının, kentsel belleğe olan ilgisinin ve çalıştığı bölgeyi dikkatli ve özenle okumasının üzerinde durur. De Carlo'nun tasarım metodunun "The Bilbao Effect" in tam tersi bir anlayışla "dışarıdan dayatmak yerine, içeriden keşfeden bir bakış açısı ile tasarlamak" ilkesine dayandığını söyler (Jones, 2002).

De Carlo, üyesi olduğu Team 10 ile birlikte, modernizmi hem kuranların hem de yeniden tanımlayıp sürdürenlerin arasında yer almıştır. 1957'de "Anlamalıyız ki, en azından İtalya açısından, modernizm olumlu sonuçlar yaratmadı. Modernizm'in geniş kapsamında, kentsel strüktürler sürekli olarak yok edilip yerlerine kuru, insancılıktan yoksun yeni bölgeler yaratılmakta, bunlar da kısa bir zaman sonra kentsel çöküntü alanlarına dönüşmektedirler" diyerek, farklı bir modernizmin gerekliliğine dikkat çekmiştir. Sürekli olarak mimarların tarihi, geleneği, kullanıcıyı dışlayıp kendi anıtlarını oluşturma eğilimlerine karşı eleştirel tutumunu ve mücadelesini sürdürmüştür. Onun farkı, yurttaşları Paolo Porteghesi ve Aldo Rossi gibi bu inancının sonucunda postmodernlik trenine atlama fırsatçılığını göstermemesiydi. Çünkü; De Carlo Modernizm'e inanmış, onun kalıcı değerlerini ve ahlakını benimsemiş biriydi, ama bu benimseme, mimarlığın katı kurallarını toplumun ya da iklimin, geleneğin devinimine yeğ tutmak değil, onun yerine toplumun ve insanın istemleri doğrultusunda mimarlığı bir biçimlendirme disiplini olarak kullanma ilkesiydi (Özkan,1994).

De Carlo, her zaman için mimarlığı geniş bir bağlamda ele almıştır. Bu bağlam dahilinde, doğal ve yapılı çevre, kültürel ve sosyal yapı olduğu gibi yerel durum, tarih ve günümüz ile ilgili aşamalar da yer almaktadır.

Urbino, De Carlo'nun bölge okuma tekniklerini keşfetmesinde ve bu tekniklerini geliştirmesinde bir prensip aracı olmuştur. Bir yeri, o yerin formlarını ve mekanlarını anlamak için, bunların mevcut sosyal ve fiziksel durumuna yansımalarını anlamak gerekir. De Carlo, böyle bir kültürel peyzaj içinde çalışabilmek için öncelikle tarihi, geçmişten daha çok sürekli akan bir su gibi düşünmek gerektiğini söyler. (McKean, 2004)

Kültür ile yapılı formlar, mekan ve toplum arasındaki derin ilişkiyi "Spazio e Societa" (Toplum ve Mimarlık) adlı dergisindeki başyazısında şöyle ortaya koyar:

“Mimarlığın başlıca amacı, yeniden düzenleninceye kadarki kesin bir zamana kadar, yıpransın, katmanlaşsın, anlamla zenginleşsin, insan faaliyetlerine dayansın ve onları kuşaktan kuşağa aktarsın diye, mekan organize etmek ve biçimlendirmek, bunu kişisel ve müşterek tecrübeye bırakmak, zamanın etkilerine maruz bırakmaktır.”

Şekil 3.19 : “Toplum ve Mekan” dergisi kapakları, (McKean, 2004).

De Carlo farkındalığa varmak ve ilerlemek için anlamaya ihtiyaç duyar. Önemli olan şey, bunların dengesini kaybetmeden ve süreklilikteki ince çizgiyi koparmadan ne kadar fazla değiştirebileceğidir. Eski ile yeni arasındaki ilişkiye dair görüşlerini aynı yazısında şöyle ifade eder:

“Eğer restorasyonun amacı geçici olanlar kadar daimi sakinler için de bir kimliği korumak ve onu anlamlı hale getirmekse, biz değerli geçmiş olayları özünde sahip oldukları değerler sisteminin dışına kaldırmak ve onları günümüz kaynaklarına uyan yeni değerler sistemine yerleştirmek zorundayız. Yeni değerler sisteminden kastedilen şey; onların düzenini yıkmak ve sonradan yeniden düzenlemek, çağdaş etkinlikler çemberindeki etkin rolle onları yeniden eklemektir.”

Turan’a göre, De Carlo mimarlığı kolaylıkla tüketilebilen türden değildir. Onun mekan yaratma süreci oldukça karmaşıkken, mimarisi parlak bir resim olarak mimarlık kitaplarına konulabilecek bir nesne serisinden oluşmaz. Bunun yerine akışkandır, kaygandır ve anlaşılması zordur. Ürünlerden ziyade süreçleri, sonlardan çok ortaları içerir; insanların ve hareketlerin merkezindedir ve onlarsız anlamsızdır (Turan, 1998).

Urbino'da tarihi yerleşim dokusu içinde 1968-76 yılları arasında bir yapı adasını çevreleyen dış duvarların korunup ada içinin hemen tümüyle yeniden tasarlandığı manastır yerleşkesi Il Magistero (Eğitim Fakültesi) için de aynı şey söylenebilir. Jones, De Carlo üzerine yayınlanmış monografinin önsözünde “De Carlo mimarisi retinayı uyarmayı hedeflemez aksine, Tokyo'dan Oslo'ya öğrencileri baştan çıkararak kitap ve dergileri sattıran görsel (ikonik) özelliklere sırt çevirir” derken şu noktayı vurgulamaktadır: De Carlo'nun yapıları “fotojenik” değil! Fotografik imgeye kolaylıkla dönüşmüyorlar, çarpıcı, baştan çıkarıcı görüntüler vermiyorlar. Dolayısıyla dergi ve kitap sayfalarında kolayca tüketilmeye diremiyorlar. Kavranmak için başka bir şey talep ediyorlar. O da mekansal olarak duyumsanmak. De Carlo yapıları bire bir içinde olunmak için üretilmişler, imge ya da görsellik hiçbir zaman mekan kaygısının (mekanın kendisinin) önüne geçmiyor. Amaç somut olarak fiziki mekan üretimidir, göz alıcı imgeler yaratmak ya da simgesel/metinsel anlamlar yakalamak değil (Turan, 1998).

Onun yapılarının belirgin özelliği varoldukları çevrenin içinde eriyip gitmeleri, çevrelerinden farklılaşan ya da öne çıkan belirgin objeler olmak yerine o çevrenin bir parçası, doğal bir uzantısı olma eğilimleridir. Yapıların entegre oldukları çevrenin doğal ya da insan yapısı olması önemli değildir. Örneğin, yine Urbino'da 1973-83 yılları arasında inşa edilen Collegio della Vela, Benedict Zucchi'nin de belirttiği gibi bitkilerle örtülü teraslarına yukarıdan bakıldığı zaman hemen hemen hiç belli olmaz. Bir binadan yapıdan çok bir dizi istinat duvarı, topraktan yapılmış bir dizi set gibidir. Başka bir deyişle burada mimari kamufle edilmiş, gizlenmiştir. Bina, kelimenin tam anlamıyla araziye uydurulmuştur. De Carlo'nun doğa-insan yapısı karşıtlığını zorladığı bu projenin diğer yapıları da Collegio della Vela kadar olmasalar da çevreyle ve topografyayla uyum içindedirler.(Turan,1998)

De Carlo, mimariyi parçası olduğu zamansal ve mekansal (Mazzorbo Evleri gibi), doğal ya da insan yapısı bağlam (Collegio del Colle, Il Magistero gibi) ve üretilecek mimarinin kullanıcılarının katılımıyla oluşturur (Turan,1998). Gerçek işverenlerini kent yetkilileri ya da yerel bürokrasi değil de Urbinolular'ın kendisi olarak gördüğünü söylemektedir.

De Carlo'nun tarihi şehir mirası anlayışı ve onu yenileştirme yaklaşımı, postmodernizmin tarihselci yaklaşımının tersine nostaljiden her zaman sakınmıştır. Onun çalışmalarından öğrenilebilecek şey, proje sürecindeki katılımcı değer, yerin derin okunuşu, günümüzün sosyal yerleşmesi ve bu yerleşimin ihtiyaçlarının sosyo-kültürel bağlam çerçevesinde saptanmasıdır.

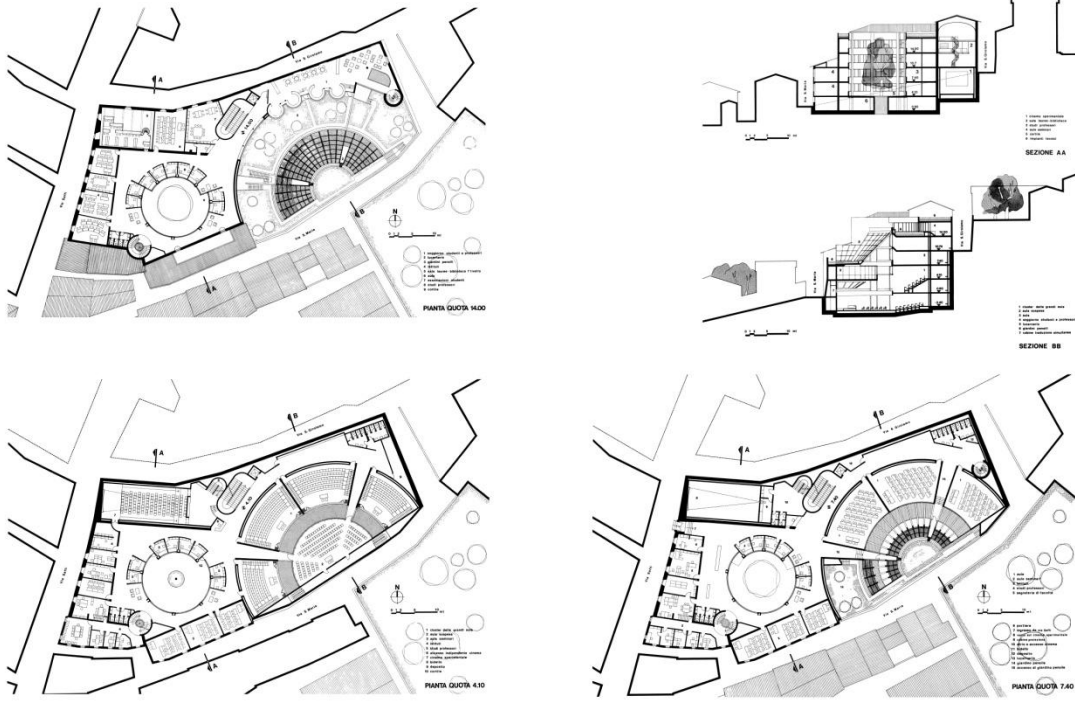
Onun fikirleri pratiğe de kök salmıştır fakat bu basit bir pragmatizm anlamına gelmemektedir. Teori ve pratik otonom değildir, mimari hipotezler kaçınılmaz bir şekilde sosyaldır, mimarisiz bir yapı nasıl anlamsız ise yapısız bir mimari de anlamsızdır. Onun için bir yapının gerçekliği, içinde toplumun seçimler yapabileceği uygun bir koşul yaratmayı içerir. Herman Hertzberger bir ILAUD toplantısı sırasında bu durumu şöyle yorumlamıştır: “İnsanlar olmadan binanın nasıl görüldüğü önemli değildir, önemli olan şey insanların onun içinde nasıl göründükleridir.”

De Carlo, Urbino’da eski binaları dönüştürerek ve yenilerini ekleyerek birçok proje gerçekleştirmiştir. Yaptığı projeler arasında yer alan Il Magistero (Eğitim Fakültesi), tarihi bir yapı içine eklenilen önemli bir projesidir. Tasarımında, De Carlo birçok faktörü hesaba katmak için uğraş vermiştir: Bina oturtulacağı zemindeki tarihsel izler, şehrin dokusuyla olan uyumu ve kendisinin üniversite ve şehir arasında kurmaya çalıştığı yeni ilişki vizyonu. Magistero’nun bulunduğu mekan, 18. yüzyılda Santa Maria della Bela manastırı olarak kullanılmaktaydı. Daha sonraları ise; bir yetimhaneye dönüştürülmüştü. 1960’ların başında üniversite tarafından alındığında, binalar uzun zamandır bakımsız kaldığından köhnemiş durumdaydılar. Sadece kilise restore edilebilir durumdaydı. Üniversiteye göre manastırın yıkıntıları *un ammass di rotti*, yani bir moloz yığınıydı. Ancak, manastırın muhteşem tuğla duvarları hala Via Saffi’nin şehrili belkemiği olarak tanımlanmaktadır (McKean, 2004).

Buradaki mimari müdahale insan yapısı bir çevreye, tarihi kent dokusuna entegre olmuş, onun içinde eriyip gitmiştir. Magistero, manastırın dış duvarlarıyla kamufle edilmiştir. Çevresindekilerden sıyrılıp öne çıkan ve tek bir obje gibi algılanan bir bina söz konusu değildir. Bloğu çevreleyen dar sokaklardan, yer yer farklılaşan çevre duvarlarının ötesinde bir şey algılanamamaktadır. Mimari içtedir, gizlidir (Turan,1998).

Magistero projesi, tamamıyla bu duvarlar içindeki bölgeyi yeniden inşa etmeyi kapsamaktadır. Kavramsal olarak, başlıca üç yapıyı içermektedir. Birincisi, yöresel olarak ayarlanmış siteyi güneybatıdan örten ve bugün küçük sınıfları ve buluşma mekânlarını içine alan boşluklar serisidir. İkincisi, kenarları işlenmiş ve üzerinde dört tane profesör ofisi bulunan silindirik şeklinde bir mekandır. Üçüncüsü ise, başlıca öğretim mekânlarını içeren, cam bir yelpazeyle yukarıdan aydınlatılan yarı çemberdir.

Planlamada, De Carlo ne klasik bir yenilikçi gibi sadece içeriden dışarıya çalışır, ne de klasik bir postmodernist gibi var olan bir kabuğu doldurmaya çalışır. Bunların yerine, Magistero şehrin kabuğuyla binanın birleşen aktivitelerinin ihtiyaçları arasında dinamik bir etkileşim kurar (McKean, 2004).

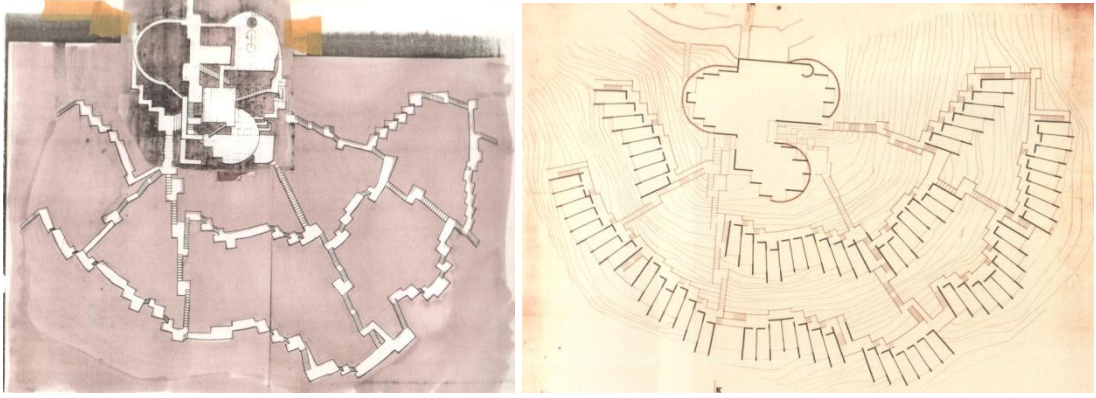
Şekil 3.20 : Il Magistero, (McKean, 2004).

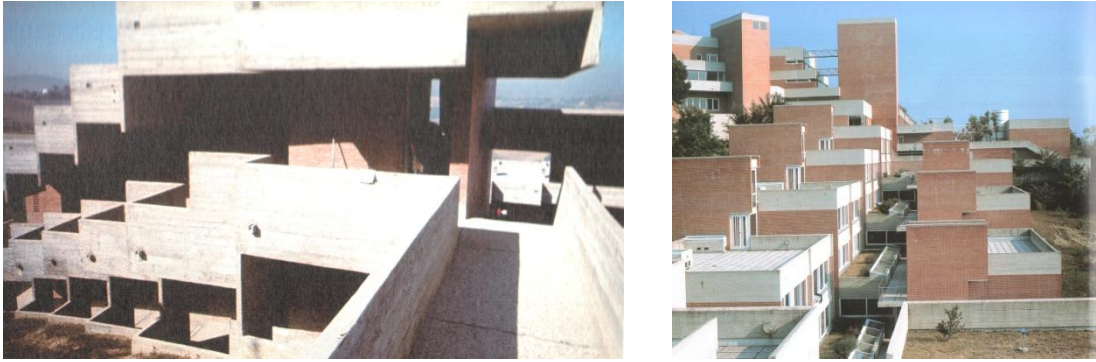
Şekil 3.21 : Il Magistero'nun havadan görünümü, (McKean, 2004).

Urbino'da 1962-66 yılları arasında yapılan Collegio del Colle öğrenci yurdu, ortak mekanların yer aldığı bir çekirdeğe teraslar, köprüler ve yükseltilmiş yollarla bağlanan oda bloklarından oluşur. Bu yurt binaları tuğla-beton görünümleriyle 1960-70'ler İtalya'sının en göze çarpan örneklerindendir. Turan, bu yapıyı geleneksel bina kavramının açıklamakta yetersiz kaldığı bir örnek olarak tanımlar:

“Üzerinde bulunduğu tepeyi bir ağ gibi kuşatan, bu yaygın ve çok parçalı “organizma” Collegio bir “bina” mı? Birden fazla “bina” mıdır? Ya bloklar arasında kalan doğa parçaları, köprüler, yollar? Onlar da binanın bir parçası mı, değil mi? Bu yaygınlığın, çok parçalılığın ve üçüncü boyuttaki hareketliliğin sonucu burada fotoğrafa direnen bir sonuç çıkarır” (Turan, 1994).

Şekil 3.22 : Collegio della Colle eskizleri, (NAI, 2005).

Şekil 3.23 : Collegio della Colle perspektifleri, (NAI, 2005).

Şekil 3.24 : Öğrenci yerleşkesinin günümüzdeki hali, (NAI, 2005).

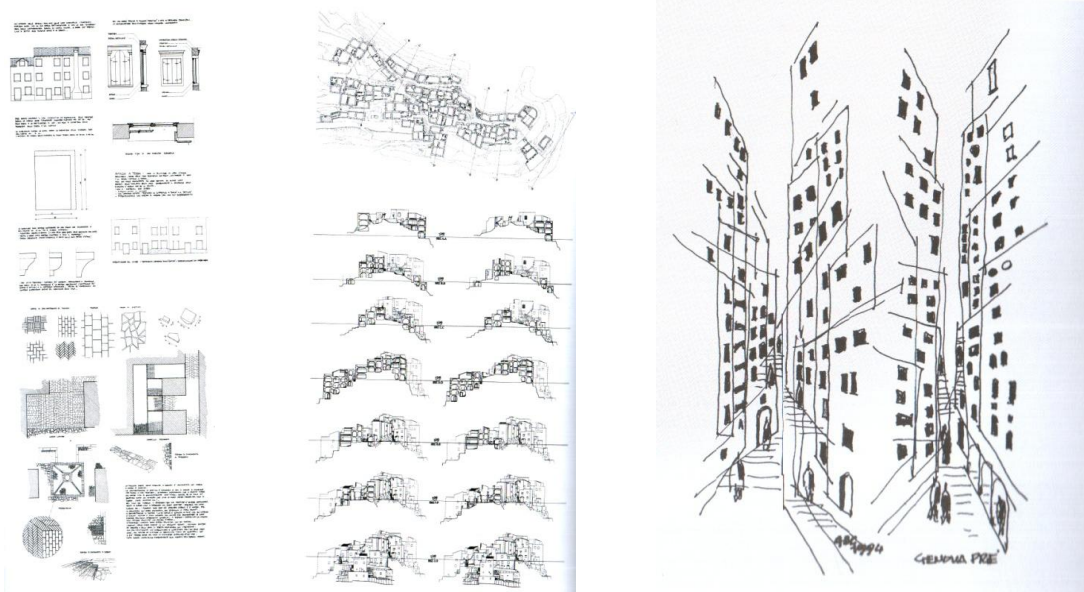
Team 10 teorilerinin pratik karşılığı olarak yorumlanan bu proje, Aldo Van Eyck'in söylediği gibi, hem daha önce yapılanlardan çok farklı hem de özünde insan doğasına uygun bir denemedir. De Carlo burada insan ölçeğini ve deneyimini baz alan bir yaklaşımla tasarımını gerçekleştirmiştir. Mekan ve kullanıcı arasındaki ilişkiyi bütünsel şekilde ele almıştır. Küçük bir şehir anlayışıyla yaptığı planlamadaki yol sistemi, merdivenler ve teraslar ile Urbino'nun sokak örgüsü ve meydanları arasında bir benzerlik kurulabilir.

3.3.2 Uluslararası Mimarlık ve Kentsel Tasarım Laboratuvarı: ILAUD

De Carlo, bir yerleşimin güncel ihtiyaçlarını çözümleyebilmek için geçmişi yeniden yorumlamanın gerekliliğine dikkat çeker. Bu yorumlama sürecinde işe, arazinin derinlemesine okunması ile başlanmasını önerir. Bir genetik kod çözümleme olarak tanımladığı bu süreçte binaların güneşe, ışığa, rüzgara, geçen suya, sokaklara, patikalara ve yeşil dokuya göre nasıl konumlandıklarını araştırır. Bunu, deneysel düzenleme ve dönüşüm içeren, tekrarlayan bir süreç olarak tanımlar. Yapıların kendileri bu süreçte katılımcı olduklarından, mimarinin yanlış anlaşılması çok önemlidir.

De Carlo yerin kavranması ile ilgili prensiplerini Zucchi'ye şöyle açıklamıştır:

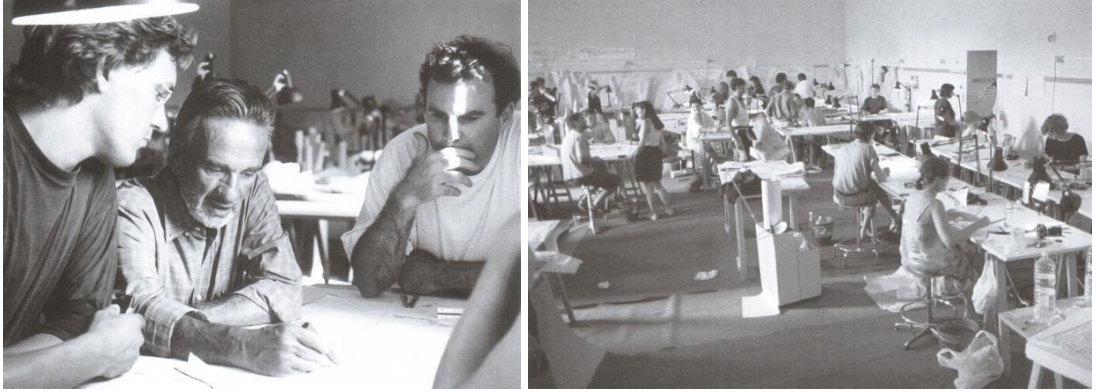
“ Okumanın kapasitesine çok fazla inanırım. Eğer, bir kişi derindeki anlamı yorumlamayı başarabilirse sadece bu işaretin ne zaman yapıldığını ve arkasındaki motivasyonun ne olduğunu anlamakla kalmaz, ayrıca o kişi, işaretlerini bırakmış olan çeşitli olayların nasıl tabakalandığını, birbirleriyle nasıl ilgili oldukları ve zaman içerisinde onların diğer olayları nasıl etkilediği, tarihimizi nelerin ördüğü konularında bilinçli hale gelir.”

Şekil 3.25 : De Carlo'nun eskizleri, (McKean, 2004).

Bu görüşleri doğrultusunda De Carlo, üyesi olduğu Team 10'nin uzantısı olarak yorumlanabilecek ILAUD'u (Uluslar Arası Mimarlık ve Kentsel Tasarım Laboratuvarı) kurmuştur. Farklı kültürlerden mimarlık öğrencilerinin, akademisyenlerin ve bağımsız araştırmacıların bir araya gelmesiyle oluşan bu sistemde temel amaç özgün bir yere ve konuya dair farklı bakış açılarını yakalayıp, o yerin gelişimine katkı sağlamaktır. ILAUD, aynı zamanda farklı mimarlık okullarının yaklaşımları arasında bir ilişki kurulmasını sağladığından katılımcılara da alternatif bir eğitim modeli sunmaktaydı. İlk çalışma 1976 yılında beş okulun (Oslo, Zürih, Leuven, Barselona, MIT) ve Urbino Üniversitesi'nin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. ILAUD toplantıları, son merkezi olan Venedik'e kadar, bilinçli bir tercih olarak, mimarlık eğitimi vermeyen okulların ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. İlk altı yıl boyunca Urbino'da yapılan toplantılar 1997 yılına kadar, sırasıyla Siena, San Marino ve Venedik'te devam etmiştir.

Mimarlıkta postmodern anlayışlara karşı ilk direnme hareketlerinden olan ILAUD, dönem dönem mimari dildeki çeşitlilik ve bölgesel kimlik konularına odaklanmıştır. Yapılan toplantılar kapsamında okuma, taslak tasarımlar, tartışmalar, eleştiriler, seminerler, konferanslar, ulusal ve uluslararası grupların katılımıyla gerçekleştirilen çarettler ve kente açık sergiler yer almaktaydı. Bu etkinlikler çerçevesinde çalışma yapılan yer sakinleri ile bir diyalog kurularak onların katılımı da sağlanmış oluyordu.

Şekil 3.26 : De Carlo (ortadaki) ve ILAUD çalışma grubu, (McKean, 2004).

ILAUD temelde basit bir kurguya sahipti. Katılımcılar belirlenen konular üzerine sene boyunca yaptıkları çalışmalarını, sonraki yaz döneminde iki ay boyunca diğer katılımcılarla tartışarak ortak bir üretim gerçekleştiriyorlardı. Geleneksel yaz okullarından farklı olarak ILAUD, sürekli aktif olan bir araştırma laboratuvarıdır. Yapılan toplantılarda öğrenci öğretmen arasındaki klasik ilişki aşılıp bir araştırma topluluğu kurmak hedeflenmişti. İlk katılımcılardan biri olan Christian Norberg-Schulz yapılan araştırmalar ile ilgili olarak şunları ifade eder:

“Mimarlık üzerine çalışmak için bütünlük dersini alabileceğiniz bir kent seçmek zorundasınız. Bütünlük kavramı sosyal anlamda katılımcılığı, mekansal anlamda bağlamı ve somut anlamda yeniden kullanımı ifade eder” (Norberg-Schulz, 1989).

3.3.3 İtalya Alan Okulu: IFS

Günümüzde özgün yerleşimlerde yapılan çalışmalara gösterilebilecek bir diğer örnek Oregon Üniversitesi'nin İtalya'nın Ossola Vadisi'nde bulunan Oira Köyü'nde gerçekleştirdiği IFS (İtalya Alan Okulu) olabilir.

Şekil 3.27 : Oira Köyü (Url-8).

Oira Köyü, İtalya-İsviçre sınırında yer alan 200 kişilik bir dağ köyüdür. Alp Dağları'nın sarp kayalıklarıyla çevrili bu köy, vadi içindeki izole konumu sayesinde özgün haliyle günümüze ulaşmayı başarmıştır. Köyün tarihi 15-16. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bölgede o zamanlardan beri aktif olan taş ocaklarının bulunması, Oira'da ve civar yerleşimlerde taş esaslı bir mimarinin oluşmasını sağlamıştır.

IFS, öğrencilerin Ossola Vadisi'nin kültürel ve tarihi dokusu içinde yapılan alan çalışmalarıyla yapıyı çevreyi anlamalarını ve temel koruma tekniklerini vadinin taş strüktürüne uygulamaları için tasarlanmış bir programdır. Temel amacı, geleneksel yapım tekniklerini, bölgesel yaşam dokularını ve kültürel yapıyı açıklamaktır.

Alan okulu çalışması, teorik ve pratik çalışmaların birlikte yürütüldüğü bir programa sahiptir. Analitik eskizler ve görsel kayıt teknikleri, yerleşimi belgeleme ve analiz etmede kullanılan yöntemlerdir. Çalışmanın pratik bölümü ise, bir el yapım projesi, tarihi bir strüktürü restore etmeyi veya geleneksel dilde bir strüktür inşa etmeyi kapsamaktadır. Katılımcılar, İtalyan taş ustaları ile birlikte çalışarak bu uygulamaları gerçekleştirmektedirler.

Çalışma koordinatörü Ken Marquardt burada yapılan çalışmaları tanımlarken “koruma” kavramı yerine “süreklilik” kavramını kullanmayı tercih eder. “Bu evler yüzyıllardır değişiyor ve değişimlere adapte oluyor. Onları zaman içinde dondurmaya çalışmak doğalarına ters olup, onların yaşanılan ve kullanılabilen mekanlar olmalarını sağlamalıyız. Müthiş bir duyarlılıkla yapılmış bu evler, zamanlarının ötesine geçerken, halen

çevreye karşı sorumlu ve kullanıcı isteklerine cevap verebiliyorlar” (Url-8) diyerek, yapılan çalışmaların bu süreci duyarlı bir yolla devam ettirmeyi amaçladığını ifade eder.

Şekil 3.28 : IFS’de teorik ve pratik çalışmalar (Url-8).

3.3.4 Kemaliye Araştırmaları Grubu: KAG

Tez araştırmasının çıkış noktası olan ve temel kaynağını oluşturan KAG çalışmalarında da yukarıda bahsedilen gruplar gibi “koruma” yerine “süreklilik” kavramını benimseyen bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bir öğrenci inisiyatifi olarak 2002 ve 2003 yıllarında gerçekleştirilen bu çalışmalar, okulda edinilen teorik bilgiye alternatif olarak alandaki pratiğe dayalı ikinci bir eğitim olarak kurgulanmıştır. Yapılan çalışmalar, yaz dönemlerindeki alan araştırmalarının ardından yıl boyunca sürdürülen atölye çalışmalarını kapsamaktaydı.

Bu araştırmaların temel hedefi, Kemaliye’nin bölgesel kimliğini oluşturan etkenlerin analiz edilmesi, mevcut durumuna ilişkin sorunların saptanması ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin geliştirilmesiydi. Bunlarla birlikte, yerleşim sakinlerinin yaşadıkları çevreye dair bilinçlerinin pekişmesini sağlamaktı. Bu doğrultuda araştırma kapsamında, farklı disiplinlerden (mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, heykel ve tiyatro) öğrencilerin ve yürütücülerin katılımıyla sosyal, kültürel ve mimari içerikli kolektif bir üretim gerçekleştirilmiştir. Yapılan tüm çalışmalar birbirleri ile ilişkilendirilerek geri beslemeli bir yöntem geliştirilmiş, böylece mimarlık ile sosyo–kültürel yapı arasındaki derin bağ kavranmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda kültürel kapsamda gerçekleştirilen sözlü tarih çalışmasından elde edilen veriler ile mimari analizler karşılaştırılarak geçmiş ile günümüz arasındaki ilişkiler irdelenmiştir.

Mimarlık alanındaki çalışmalar havza, yerleşim, sokak, konut ve detaylar olmak üzere farklı ölçeklerde ele alınarak, yerleşim dokusunu meydana getiren etkenler incelenmiştir. Yerleşim kurgusu ile ev ve sokak ilişkisi analizleri yapılarak topografya, su ve kültürel yapının bölge mimarisindeki etkileri araştırılmıştır. Alper’in “Kemaliye Evleri ve Yerleşim Dokusu Üzerine Bir Araştırma” başlıklı tezinde

incelemiş olduğu konutların zaman içindeki değişimleri incelenerek, çalışmaların yapıldığı döneme ait envanterleme çalışması yapılmıştır.

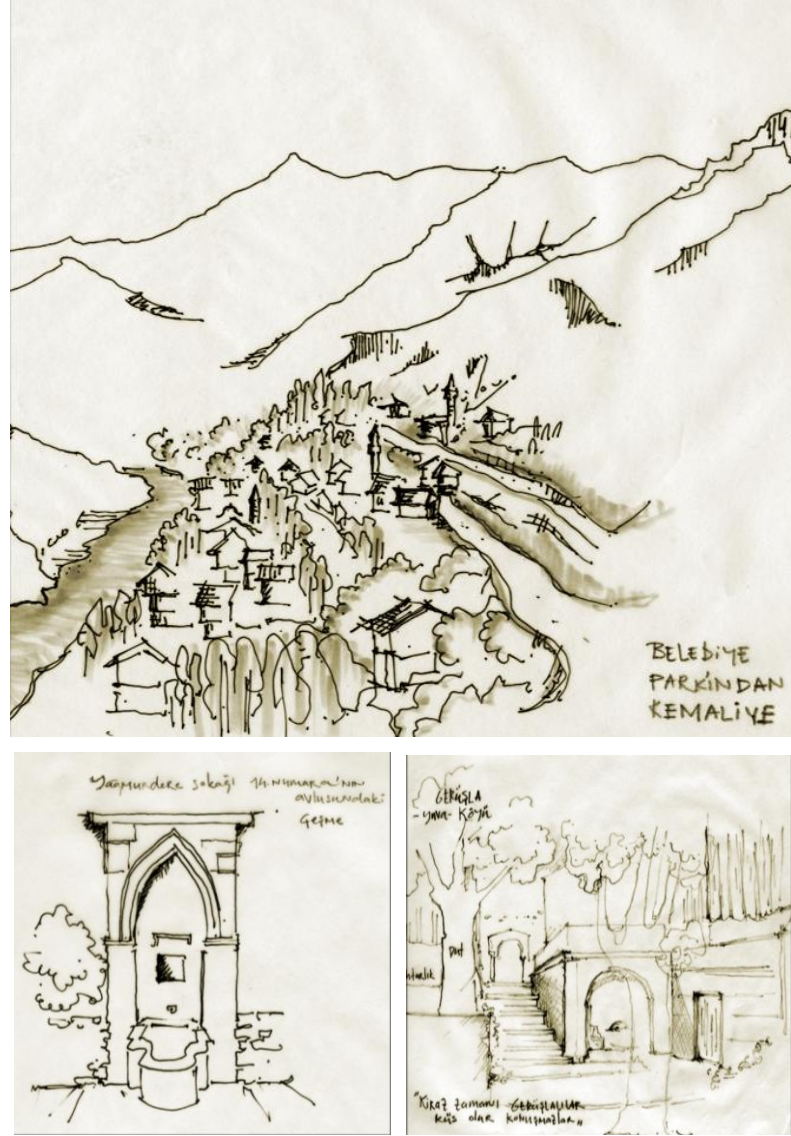
Şekil 3.29 : KAG çalışma afişleri

Yapılan sözlü tarih çalışmasında, Kemaliye'nin geçmişi ve bugünü arasındaki farklar araştırılarak değişen yaşam biçimleri ele alınmıştır. Yapılan görüşmelerde sosyal yapı, geçmişte önemli bir yere sahip olan, bugün ise sembolik olarak sürdürülen gelenek ve görenekler ile kadınların evleri ve çevreleri ile kurdukları bağlar üzerinden çözümlenmeye çalışılmıştır. Geçmişteki ticari yapının temelini oluşturan, günümüzde ise kaybolmaya yüz tutmuş zanaatlar hakkında veriler elde edilmiştir.

Sosyal içerikli çalışmalarda ise; film ve belgesel gösterimleri, saydam gösterileri, çocuklara yönelik resim, el işi, müzik, spor ve drama atölyeleri ile heykel çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda özellikle genç nüfusun yaşadıkları yere dair farkındalıklarının artması hedeflenmiştir.

Yapılan mimari ve sosyal analizler sonucunda tespit edilen sorunlar, yerleşim sakinleri ile farklı platformlarda tartışılarak yerleşimin geleceğine ilişkin kentsel, mimari ve sosyal ölçekli alternatif öneriler geliştirilmiştir. Bu doğrultuda çevre düzenlemeleri ve yeniden işlevlendirme projeleri gerçekleştirilmiştir. İşlevsel özelliklerini yitirmiş tarihi yapılar yerleşimin güncel ihtiyaçlarına göre projelendirilerek, kentsel belleğin sürdürülebilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada elde edilen en önemli kazanım, bir yerleşimi anlayabilmenin sadece mimarisinin

değil, tüm sosyo-kültürel yapısının çözümlenerek mümkün olabileceğinin kavranmasıdır.

Şekil 3.30 : KAG eskizlerinden örnekler (Funda Tunalı, 2002).

Şekil 3.31 : Yerleşimdeki sorunları anlatan panolar (KAG, 2002).

4. KEMALİYE’NİN ÖZGÜNLÜK DEĞERİ ÜZERİNE SAPTAMALAR

“Ey namlı kent, ziyaret için bunca zorluğa değer misin?”

Kemaliyeli (Eğinli) bir usta

Kemaliyeli (Eğinli) bir ustanın yukarıdaki sözlerindeki sorusu, benzer bir şekilde bu çalışmada da sorgulanmıştır. Bu nedenle yerleşimin özgünlük değerleri ve bu değerleri oluşturan unsurlar bu bölümde incelenmiştir. Kemaliye’nin doğal ve kültürel yapısı ile bunlara dayalı gelişen kentsel mekan ve mimari karakteri ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

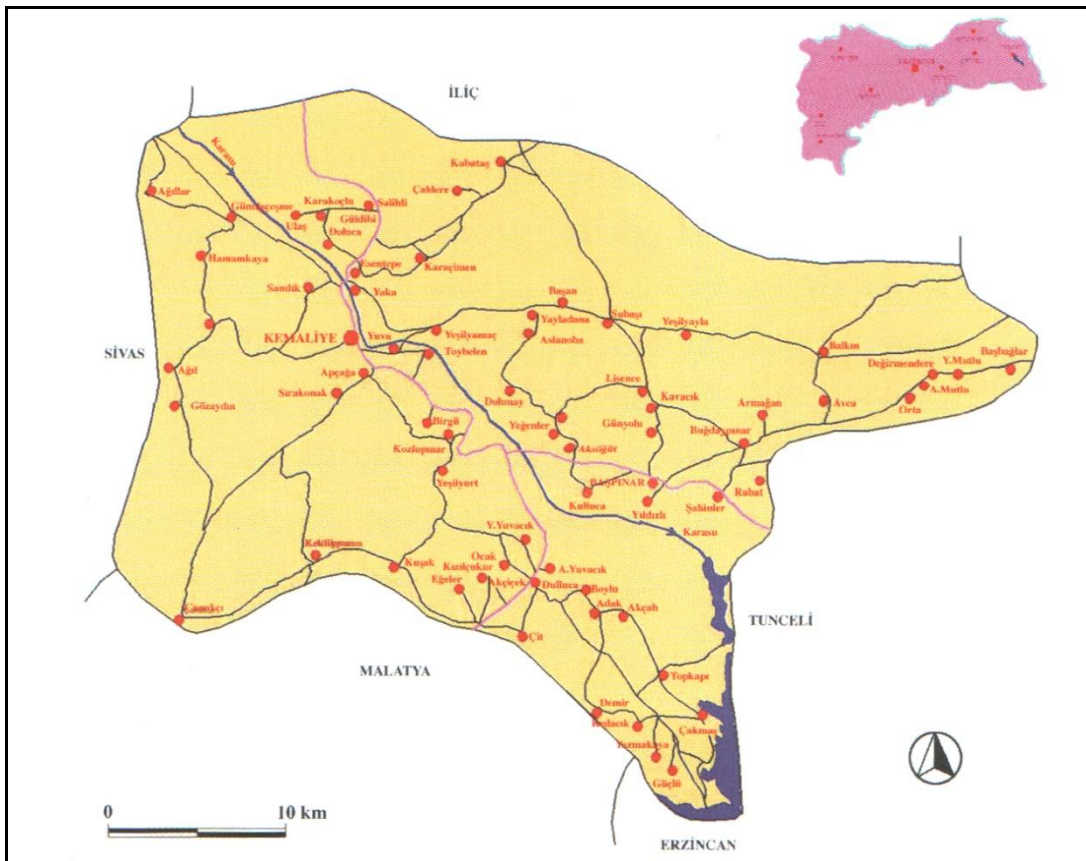
4.1 Konumu, Doğal ve Kültürel Yapısı

Şekil 4.1 : Kemaliye ve yakın yerleşimleri gösteren harita (Url-9).

Doğu Anadolu Bölgesi’nin kuzeybatı sınırında ve Erzincan ilinin güneybatısında bulunan Kemaliye, Munzur dağlarının batısında kalan Karasu vadisinde kurulu bir yerleşimdir. İlçenin yüzölçümü 1.168 km² dir (HYK).

Erzincan ili yönetim sınırları içinde yer alan ilçe kuzeyde Ilıç, doğuda Tunceli'nin Çemişkezek ve Ovacık, batıda Sivas'ın Divriği, güneyde Malatya'nın Arapgir ve Elazığ'ın Ağın ilçeleriyle çevrelenmiştir (HYK).

4.1.1 Doğal Yapı

Şekil 4.3 : Kemaliye yerleşimi (KAG, 2002).

4.1.1.1 Coğrafi ve jeolojik yapı

Yerleşimin doğusunda 3188 rakımlı Munzur, batısında Harmancık ve Sarıçiçek, kuzeyinde Çal, Palandöken ve Avaz, güneyinde ise Kırkgöz dağları sıralanır. Fırat Nehri'nin en büyük kolu olan Karasu, yerleşim merkezinin doğusundan geçer. Yerleşim sınırları içinde doğup, Karasu'ya karışan su kaynaklarının en önemlileri ise, yerleşim merkezinden kaynaklanan Kadıgölü ve Küçükdere ile Sırakonak Köyü suyu, Umutlu (Barasor) derelerinin suyunu toplayan Ziyaret Suyu ve Kekikpınar Köyü'nden kaynaklanan Miran Çayı'dır. Bu su kaynakları yerleşimi var eden en önemli unsurlardır.

Yerleşim arazisi kuzeybatı-güneydoğu yönünden geçen Karasu nehrinin tabansız/derin vadisiyle bu vadinin doğu ve batısını çevreleyen çok sarp ve kayalık dağlardan oluşmaktadır. Kemaliye yerleşim merkezinin bulunduğu çevre, deniz yüzeyinden 900-1000 metre yüksekliktedir. Köylerin denizden yüksekliği ise 1000-1700 metre arasında farklılıklar gösterir (HYK).

Vadinin doğu yamacı birden dikleşerek yükselir ve yerleşimin bu yöndeki sınırını belirler. Dolayısıyla yerleşim merkezi bu yönde gelişmemiştir. Batı yamaçlarında ise, topografya kademeli olarak yükseldiğinden yerleşim merkezi bu taraftaki yapılaşmaya uygun alanlar üzerine kurulmuştur. Yerleşimin konumlandığı bu alandaki eğim % 30-45 arasındadır. Bu topografik yapı bölgeye ulaşımı

zorlaştıırken, aynı zamanda korunaklı bir ortam oluşturarak yerleşim dokusunun korunmasını sağlamıştır.

Yerleşim merkezi, Karasu Nehri'nin batı yönünde, Sarıçiçek dağlarından, Harmancık tepelerine kadar sıralanan kireçtaşı ve çok sayıda su kaynağını da içine alan yeşil yamaçlar üzerinde kurulmuştur. Yerleşim birimleri, topografya, su ve suyun var ettiği yeşil bahçeler iç içe geçmiş özgün bir doku meydana getirir.

4.1.1.2 Bitki örtüsü ve iklim özellikleri

Kemaliye'nin bitki örtüsü yer yer ağaç ve bodur çalılar, az eğimli eteklerde bulunan seyrek çayırlar ve çalılıklardan oluşur. Yerleşim sınırları içinde başta dut olmak üzere, ceviz, elma, armut, kayısı, kiraz gibi çok sayıda meyve ağacının yer aldığı bağlık alanlar mevcuttur. Ayrıca zengin bir flora sahip bölgede keven, kenger, pırçalık, kuzukulağı, solucanotu ve çadır gibi kırsal yerlerde, hiçbir kültüre gerek görmeden doğal olarak kendiliğinden üreyen birçok bitki türü vardır.

Erzincan'daki sert ve kurak karasal iklime karşın, yüksek dağların çevrelediği vadi içindeki yerleşimde ılıman iklim görülür. Dik vadi yamaçları nedeniyle gündüzleri güneşlenme süresinin kısa olmasına karşın, ısıyı tutan granit kayalar vadide yoğun hava akımı olmadığından ısıyı korumakta ve gün boyu sıcaklığın devam etmesini sağlamaktadır.

4.1.2 Kültürel Yapı

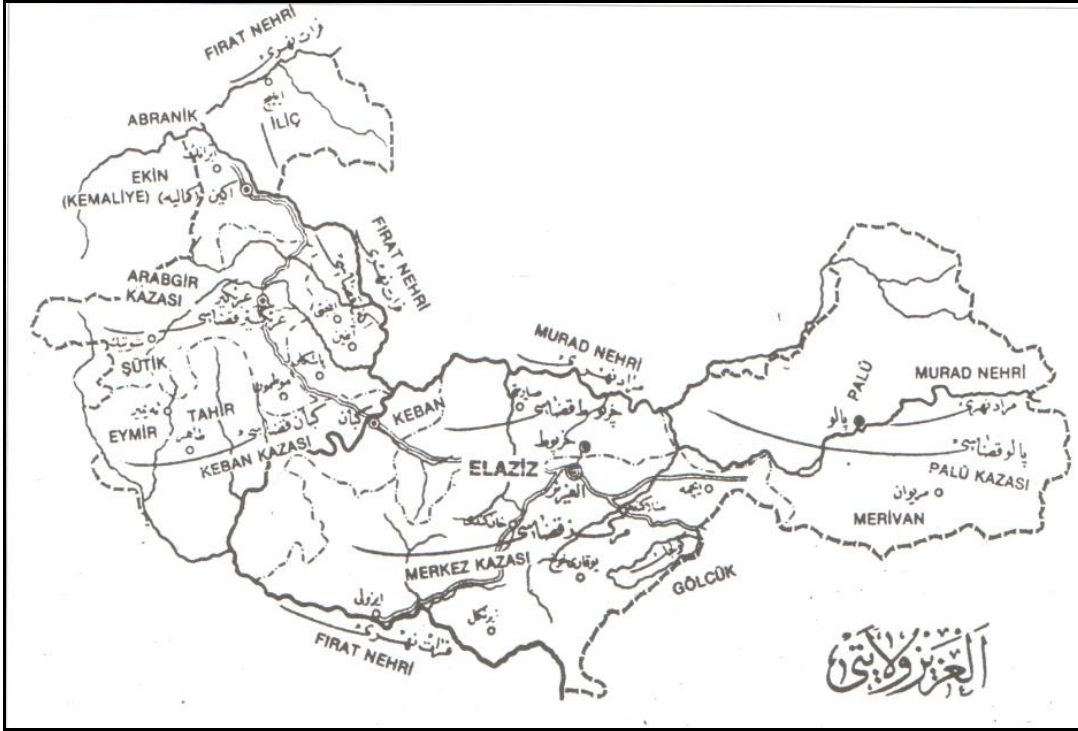
Yerleşimin köklü kültürel yapısı, doğal yapıdan sonra kentsel mekan ve mimari karakterin oluşumunda rol oynayan bir diğer etkidir. Bu yüzden yerleşimin gelişimine etkiyen olaylar kısa tarihçe, sosyal ve ekonomik yapı başlıkları altında irdelenmiştir.

4.1.2.1 Tarihsel gelişim

Kemaliye'nin 1926 yılından önceki adı Eğin'dir. Eğin adının kökeni ile ilgili bazı söylenceler ve varsayımlar vardır. Evliya Çelebi, Kayser kızı olan bir prensesin şehri kurduğunu ve prensesin adı olan Eğine'nin yerleşime isim olarak verildiğini anlatır. Bazı kaynaklar ve Avrupalı gezginler ise; ilçenin merkezindeki su kaynağına dayanarak, Ermenice "su kaynağı" anlamına gelen Akn/Agn kelimesinin yerleşime ad olarak verildiğini belirtmektedir.

Kemaliye'de Cumhuriyet dönemi öncesinde sırasıyla Sasani, Pers, Roma, Bizans ve Osmanlı yönetimleri hüküm sürmüştür. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılışı ile Bizans toprakları içinde kalan Kemaliye'nin, Roma - Bizans devrinde Armenia temine bağlı Satale (Şebinkarahisar) Melitene (Malatya) askeri şosesi üzerinde önemli bir karakol olan Teucila olması kuvvetle ihtimaldir (HYK).

döneminde, et kethüdalığının göçü önlemediği görülünce ayrıca odun ve kömür kethüdalıkları da verilmiştir (HYK).

Şekil 4.5 : Kemaliye ilçesinin bağlı bulunduğu Elazığ (Mamuret-ül Aziz) vilayetinin sınırlarını gösteren eski bir harita (H.Y.K).

Bölge ile ilgili bilgi içeren en eski kaynak Evliya Çelebi'nin Seyahatname adlı eseridir. 17. yüzyılda Divriği üzerinden Kemaliye'ye gelen Evliya Çelebi, burada dört köşe bir kale, bin kadar toprak damlı ev, üç medrese, kırk kadar mektep ve yeterli sayıda caminin bulunduğunu yazmıştır. 1839 yılında ilçeyi ziyaret eden H.Von Moltke, bağ ve bahçeler arasındaki bin kadar evin bulunduğu Kemaliye'de, müslümanların tarım ve hayvancılıkla, Ermeniler'in ise ticaretle uğraştıklarını söylemektedir (Von Moltke,1839). Bölgeyi ziyaret eden diğer seyyahlardan C.Textier ile H. De Helf ve V. Cuinet de yerleşimin coğrafi durumu, ticari hayatı, nüfusu ve halkın geçim kaynakları ve sosyal yapısı üzerinde durmuşlar ve günümüze önemli bilgiler aktarmışlardır. 20.yüzyılın başlarında bölgeyi ziyaret eden Lehmann-Haupt Arapgir ve Dutluca'dan geçerek ulaştığı Kemaliye'nin, taraça şeklinde Fırat'a inen birbirinden ayrı kayalar üzerine kurulmuş bir yerleşim olduğunu söylemektedir. 1928 yılında Arapgir üzerinden Kemaliye'ye gelen Von Der Osten, ağaçların arasındaki ahşap evleri ve merkezde yer alan soğuk su kaynağının çevresindeki camileri ve topografik durumu ile buranın gördüğü yerler içindeki en güzel yer olduğunu belirtmiştir.

Şekil 4.6 : Kemaliye'nin genel görünüşü (Osten, 1928).

Şekil 4.7 : 20. yüzyıl başlarında Kemaliye (Lehmann- Haupt, 1910).

Kemaliye, 19. yüzyılın ilk yarısında Harput'a ve 1878'de Mamuret-ül Aziz (Elazığ) vilayetine bağlı kalmıştır. Eğin adı 1926 yılında "Kemaliye" olarak değiştirilmiştir. İlçe, Cumhuriyet'in ilanından sonra 1926 yılında Malatya'ya, 1938 yılında da Erzincan'a bağlanmıştır.

4.1.2.2 Sosyal ve ekonomik yapı

Kemaliye, geçmişten günümüze içinde bulunduğu bölgenin hem sosyal hem de ticaret merkezlerinden biri olma özelliğini korumuştur. İpek Yolu üzerinde olan yerleşimin, İstanbul dışında burada da gümrüğün kurulmasıyla bölgenin ticaret merkezi olma durumu güçlenmiştir. Fırat Nehri üzerinden yapılan taşımacılık, Kemaliye'nin gelişimini hızlandırarak bölgedeki diğer yerleşimlerden farklılaştırmıştır.

Şekil 4.8 : Eski gümrük dükkanları, Gümrükçü Mahallesi (KAG).

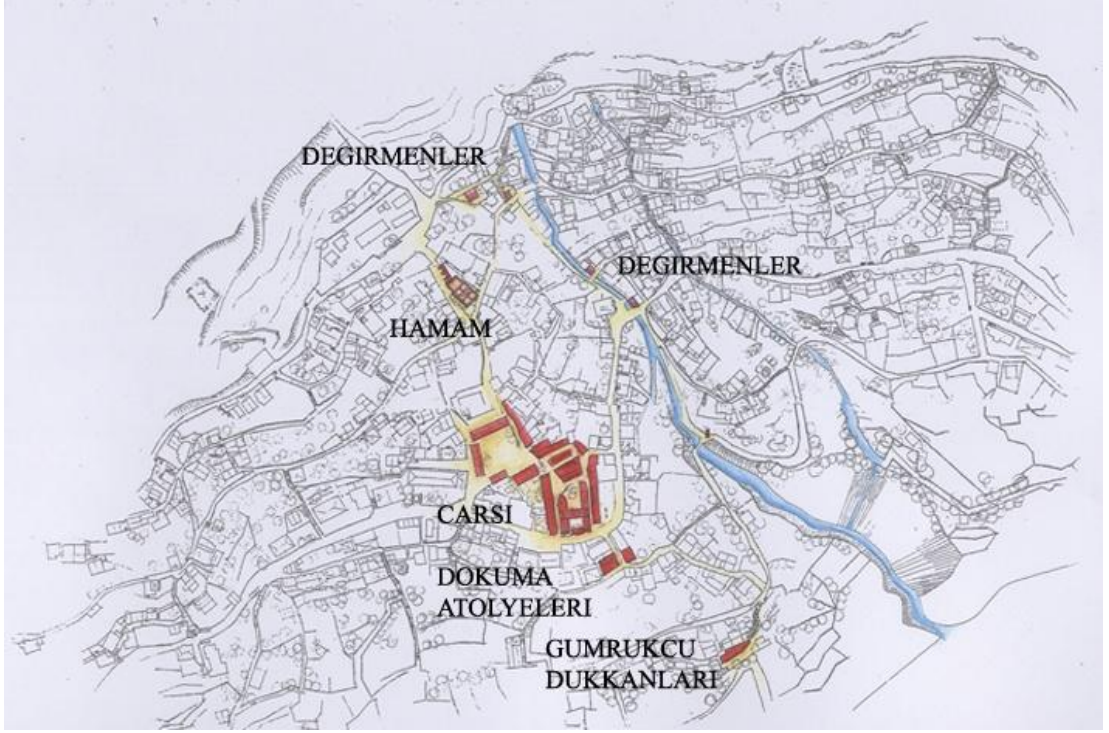
KAG çalışmalarında yapılan sözlü tarih çalışmasında halıcılık, dokumacılık, yemenicilik, demircilik, değirmencilik, marangozluk, terzilik, gibi zanaatların geçmişte ticari hayat içinde önemli işkolları oldukları saptanmıştır. Bu çalışmada aynı zamanda, İstanbul'da çalışan Kemaliyeliler'in genellikle kasaplık, tüccarlık, sarraflık, odun-kömür ticareti ve devlet görevleri gibi çağının önemli işleri ile uğraştıkları bilgisine de ulaşılmıştır.

İlçe merkezi ile köy yerleşimleri ağaçlık olmasına rağmen arazisi genellikle çorak olan Kemaliye'de uzun süren kış mevsiminin de etkisi ile tarım pek gelişmemiştir. Bu nedenle Kemaliye halkı, hayvancılık, arıcılık, ipekböcekçiliği, meyvacılık ve özellikle el sanatlarına dönük üretimlerini geliştirmişlerdir.

Yerleşim merkezi ve çevresinde dut başta olmak üzere elma, ceviz, armut, kayısı, kiraz, vişne ağaçları ve diğer bölgesel iklime yatkın meyve çeşitleri üretilir. Kurutulmuş dut ve duttan yapılan pekmez, pestil ve oricik gibi ürünler Kemaliye ekonomisinde önemli bir yere sahiptir.

18. yüzyılda Divriği, Kemaliye ve Arapgir ilçelerinde yapılan pamuklu dokuma ve pamuk ipliğinin vergilendirilmesinden söz eden kaynaklar, dokumacılığın ilçe ekonomisindeki önemini ortaya koymaktadır. Geleneksel motif ve renklere bağlı kalınarak geliştirilen ve el uğraşısında önemli bir dal olan halıcılık sektörü, ilçenin ekonomik hayatında önemli bir yere sahipti. Zaman içinde halının ticari önemi anlaşılınca, şirketleşme ihtiyacı kendini hissettirmiş ve 1900 yılında Halı Şirketi'nin temelleri atılmıştır. 1915 yılında Kemaliye Türk Halı Limited Şirketi adıyla faaliyete geçen şirket yerleşim ekonomisine önemli katkı yapmıştır. Eski Ermeni kilise yapısı olan binada sürdürülen halı dokuma işi yüzlerce insana geçim kaynağı olmuş, özellikle tezgah yapımı, makas ve kirkit denilen demir aksam ile ip yapımı ve

boyaması konularında yan sanayiler oluşmuştur. Halıcılığa bağlı olarak bir Dokuma Kooperatif'i ve bu kooperatife bağlı dokuma ve boyama atölyeleri kurulmuştur.

Şekil 4.9 : Çarşı ve üretim mekanlarını gösteren vaziyet planı (KAG, 2002).

Günümüz koşullarında büyük kent merkezlerine kayan nüfus hareketi Kemaliye'yi de etkilemiştir. 19.yüzyıl sonlarında çevre köyler ile birlikte 30000 civarında olan yerleşim nüfusu, sonrasında göçe bağlı olarak azalmıştır. Bu durumun özellikle 19. yüzyılı kapsayan süreç içinde önemli bir sorun oluşturduğunu Kemaliye Şer-iye Sicillerinde bulunan belgeler göstermektedir. Hane erkeklerinin 10-12 gibi çok erken yaşlarda, çalışmak ve iş sahibi olmak üzere gurbete gitmesi toplum yaşamında olağan kabul edilen ve sıkça karşılaşılan bir durumdu (Alper, 1990).

Geleneksel aile yapısına uygun olarak birkaç kuşağın bir arada yaşadığı aile düzeni Kemaliye için de geçerliydi. Genç erkek nüfusun büyük kent merkezlerinde çalışma amaçlı bulunmasından dolayı, evin kontrolü yaşlıların simgesel denetimindeki kadının sorumluluğundaydı. Kadının toplumsal yapıdaki önemli yeri, yerleşime özgü halkbilimi ürünlerinden, şiirlerden ve şarkılardan anlaşılmaktadır (KAG, 2002). Gurbette ailesinden ayrı yaşayan erkeğin amacı; kendisini ve ailesini en üst sosyal düzeye ve daha da önemlisi ekonomik güce ulaştırmak olmuştur.

Zamanla azalan ve çoğunlukla yaşlıların oluşturduğu nüfus yapısı, ilçede açılan meslek yüksekokulları sayesinde tekrar canlanmaya başlamıştır. İlk olarak Fırat Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan sonrasında ise, Erzincan Üniversitesi'ne

bağlanan yüksekokulda arıcılık, halıcılık ve kilimcilik, bilgisayar programcılığı, su ürünleri ve mimari restorasyon bölümleri bulunmaktadır. Bölgede gelişen üretim biçimlerine dayalı olarak ve yerleşimin en önemli ihtiyacı durumundaki restorasyon çalışmalarını desteklemek için açılan bu bölümlerin, bölgedeki zanaatların gelişimine ve restorasyon çalışmalarına katkılarından çok yerleşimdeki nüfus hareketine ve ekonomik gelişimine etkisi olmuştur.

Geçmişteki zanaatların ve üretim biçimlerinin bugün önemini yitirmesi, bölge ekonomisini turizme yönlendirmiştir. Son yıllarda hızla gelişen doğa turizminin yanı sıra, yerleşimin özgün değerlerine dayalı kültür turizmi günden güne önem kazanmaktadır. Yapılan festivaller ve kültürel etkinlikler doğa ve kültür turizminin gelişimini desteklemektedir. Turizm alanındaki gelişmeler, bölge ekonomisini canlandırırken aynı zamanda özgün evlerin varlıklarını sürdürmesine de katkı sağlamaktadır. Yerleşimde gelişen ev pansiyonculuğu sayesinde çoğu evin onarımı yapılarak, evlerin birer konaklama birimi olarak kullanılması sağlanmıştır.

4.2 Kemaliye Yerleşimi'nin Kentsel Mekan ve Mimari Karakter Analizi

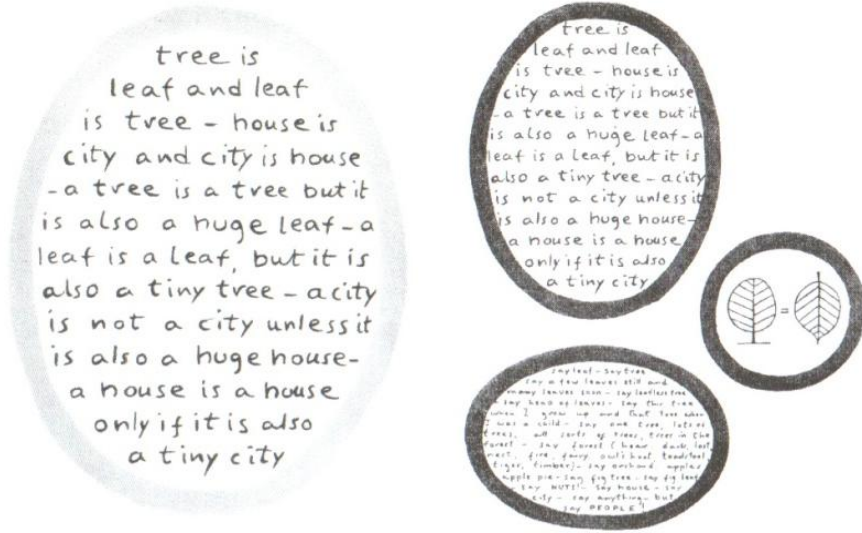
Kemaliye'nin bölgesel kimlik değerini oluşturan temel bileşenler yerleşimin doğal yapısı ve köklü kültürel değerleridir. Doğal ve kültürel etkenlere dayalı olarak gelişen kentsel doku karakteriyle özgün bir yerleşim olan Kemaliye, bu özellikleriyle Anadolu yerleşimleri içinde farklı bir noktada durmaktadır. Bu bölümde sırasıyla doğal ve kültürel unsurların yerleşimin kentsel mekan ve mimari karakteri üzerindeki etkileri incelenmiştir.

4.2.1 Doğal Unsurların Etkisi

Bölge arazisinin eğimli yapısı, Fırat Nehri'nin varlığı, yerleşim merkezindeki su kaynakları ve iklim özellikleri Kemaliye'deki sivil mimari örneklerinin konumunu ve biçimlenmesini belirleyen doğal etkenlerdir.

Kemaliye, insanların doğaya egemen olma çabası içinde oldukları günümüzde, bunun tam tersi bir anlayışla varlığını sürdürmektedir. Buradaki yaşam biçimi doğayı temel alan bir esasa dayanır.

Projelerini alan araştırmalarında edindiği verilerden, özellikle antropoloji çalışmalarından elde ettiği bilgilerden yola çıkarak tasarlayan Hollandalı mimar Aldo Van Eyck, öğrencisi Piet Blom ile hazırladığı Noah's Ark adlı konut projesini Team 10'ın 1962 yılındaki Royaumont toplantısında "ağaç-yaprak" diyagramıyla şöyle açıklamaktadır:

Şekil 4.10 : Ağaç-yaprak diyagramı, Van Eyck (Jones, 2007).

“Ağaç yapraktır, yaprak ağaçtır. Ev kenttir, kent evdir. Ağaç ağaçtır, fakat aynı zamanda büyük bir yapraktır. Yaprak yapraktır, fakat aynı zamanda küçük bir ağaçtır. Kent, aynı zamanda büyük bir ev değilse kent değildir. Ev, aynı zamanda küçük bir kent ise evdir.” Kemaliye yerleşimi, Van Eyck’in yukarıdaki diyagramda kurduğu ilişkiler bütünü kapsar. Ev ile kent arasındaki grift ilişki Kemaliye’de de geçerlidir.

Şekil 4.11 : Kemaliye’nin doğa ile iç içe yerleşim dokusu (KAG)

Kemaliye, sahip olduğu bir değerin diğerinden bağımsız olarak ele alınamayacağı bir bütündür; herhangi bir ev, bir dut ağacı, bir insan ayrı ayrı düşünülemez. Hepsi bir bütünü oluşturan parçalardır. Buradaki doğa-mekan-insan ilişkisi ortaya özdeşleşmiş bir yerleşim dokusu çıkarmıştır.

Şekil 4.12 : Kemaliye’de doğa-mekan-insan ilişkisi (KAG, 2002).

Bu bakış açısı doğrultusunda, yerleşimin kentsel mekan kurgusuna ve mimari karakterin oluşumuna etkiyen doğal unsurlar topografya, su ve malzemenin etkisi başlıkları altında incelenmiştir.

4.2.1.1 Topografyanın etkisi

Fırat Nehri’nden başlayarak Hotar Dağı’nın eteklerine kadar yayılan yerleşim alanı incelendiğinde, arazinin kademeli olarak kullanıldığı görülmektedir. Üç ana sete oturan yerleşim alanında nehre yakın olan ilk sette sık yeşil alanlar göze çarpar. Bu bölümler bağ ve bahçelerden oluşmakta olup, düşük yoğunluklu bir yapılaşmadan söz edilebilir. Bağlık alanlar içinde yöresel adı “hinzan” olan bağ evleri yer almaktadır. İkinci sette ise yoğun yapılaşma alanları yer alır. Özellikle Kadıgölü su kaynağı ve çevresinin yerleşime uygun arazi yapısı, buranın ilçe merkezi olmasını olanaklı kılmıştır. Yerleşimin sonlandığı üçüncü set Taşdibi Mevkisi olup, birden dikleşen arazi koşulları buradan sonra yapılaşma olanaklarını güçleştirmektedir. Günümüzde bu alanda herhangi bir yapılaşma olmamakla birlikte, yapılan sözlü tarih araştırmalarında bu bölgede günümüze ulaşamamış 800 kadar teras ev ve bir adet kilisenin bulunduğu bilgisine ulaşılmıştır.

%30-45 eğimli arazide konumlanan Kemaliye’de yapılanma koşulları, Fırat nehrine yönelen iki veya daha fazla katlar şeklinde gelişen evleri beraberinde getirmiştir. Bu evlerin kurguları topografik veriyi akılcı bir yaklaşımla değerlendiren çözümlerle

doludur. Bazı evler sert ve dik kayaları temel alarak onların üzerine inşa edilmişlerdir.

Bahçe Mahallesi, topografik yapıyı temel alarak manzaraya hakim olan bir tepenin üstünde konumlanmaktadır. Burada evler topografya ile uyum içinde ve sert kayaların bir uzantısı olarak algılanırlar.

Şekil 4.13 : Bahçe Mahallesi topografyanın uzantısı olarak algılanır (KAG, 2002).

Şekil 4.14 : Kayaların üzerine oturtulmuş evler, Apçağa Köyü (Kolektif, 2009).

Arazi koşulları yerleşimde eğime paralel ve dik olmak üzere iki tip sokak oluşumunu meydana getirmiştir.

- Eğime paralel sokaklar

Topografyaya bağlı olarak gelişen bu sokak tipinde, sokağın iki silüeti birbirinden farklılık gösterir. Sokağın bir tarafındaki evler tek veya iki katlı olarak görünürken, diğer tarafındaki evler üç veya dört katlı olarak görünmektedir. Eğimli arazi yapısı nedeniyle kademeli olarak setlere oturmuş olan evler, ancak alt kottan bakıldığında tam olarak algılanabilir.

- Eğim yönüne dik sokaklar

Yerleşim karakterini belirleyen diğer sokak tipi Fırat Nehri'ne doğru dik olarak inen sokaklardır. Bu tip sokaklar çift yönlü olarak incelendiğinde, kat yüksekliği bakımından simetrik silüetler verirler. Evlerin zemin kat hizaları, sokak boyunca devam eden taş duvarlardan oluşur. Alt kat ve yer katı olarak adlandırılan bu bölümler ahır-merek, kiler, mahzen gibi fonksiyonların yer aldığı ışığa fazla ihtiyaç duyulmayan mekanlardır. Yaşama bölümlerinin yer aldığı üst katlarda ise, manzaraya yönelme ve mekansal ihtiyaçlarla oluşan çıkmalar sokak perspektifini güçlendirirler. Eğime dik sokakların özgün halleri geniş taş basamaklı merdivenlerden oluşur. Bu sokakların bir bölümü günümüze bozulmadan ulaşabilmiştir.

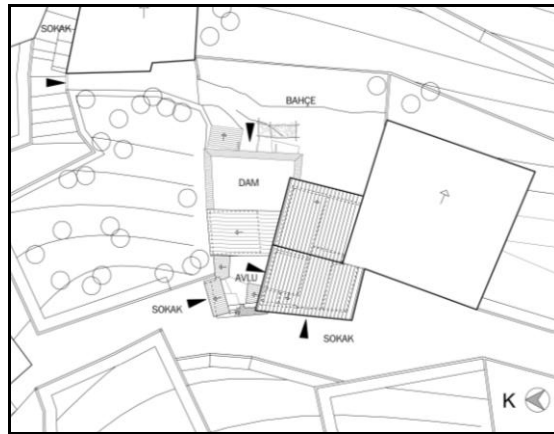

Şekil 4.15 : Hüseyin Avni Güven Evi, Genççağ Sokak (Kolektif, 2009).

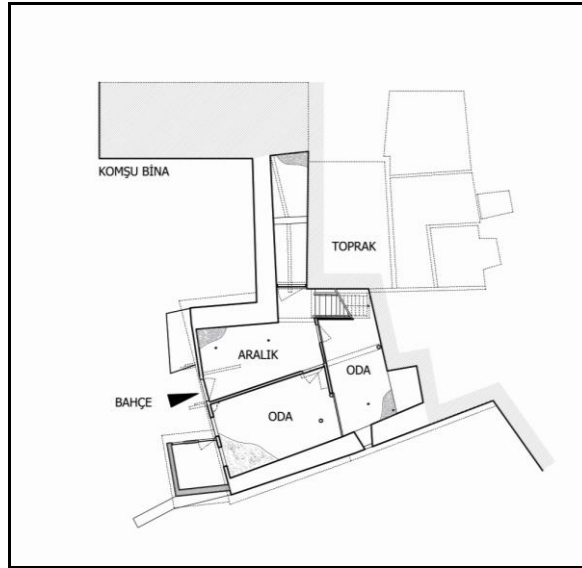
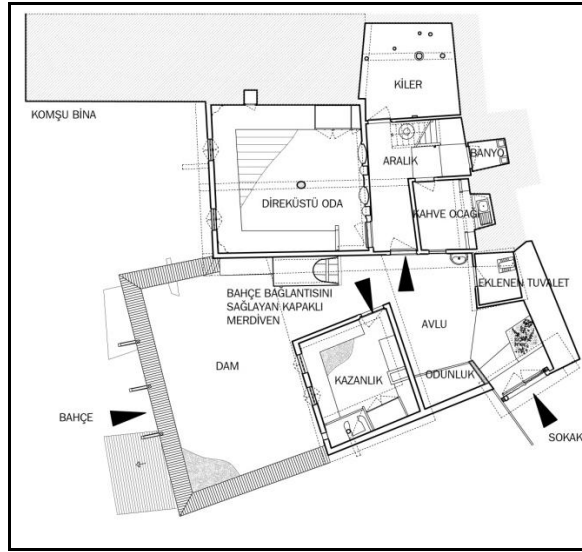
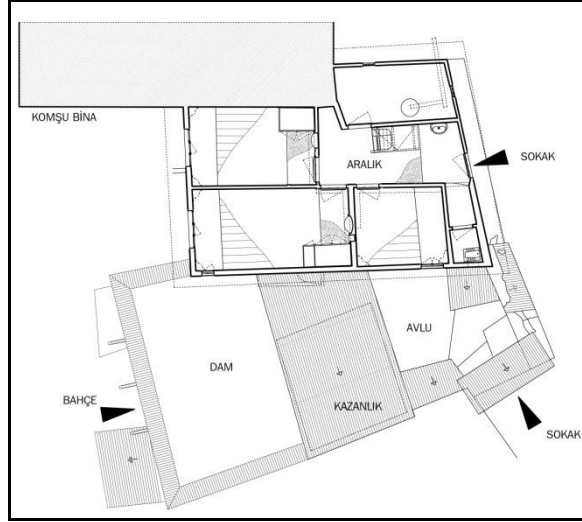
Topografik yapı aynı zamanda evlerin farklı kotlarla ilişkilmesini de olanaklı kılmıştır. Bu durum farklı ev kurgularının oluşumunu sağlamıştır. Kemaliye evlerinin topografyaya oturma durumları incelendiğinde iki bazen üç farklı kottan evlere erişimin mümkün olduğu görülmektedir.

Ev ve sokak arasındaki ilişki avlu, bahçe ve doğrudan ev bağlantısı olmak üzere üç farklı kottan sağlanabilmektedir. Evlerin ana girişleri “hayat” denilen avlu bölümlerinde bulunur. “Hayat” kendi içinde sistematik bir kurguya sahiptir ve evin dış mekanı olarak kullanılmaktadır. Kazanlık, çeşme ve oturma fonksiyonlarının yer aldığı bu bölümler ev kurgularında önemli bir yere sahiptir. Yaşama ve servis işlevlerini barındıran bu mekanlar aynı zamanda kadınlar için birer sosyal mekandır. Bazı evlerin bu bölümlerinde soğukluk, havuz gibi farklı işlevlere yer verildiği de görülmüştür. Evlere bir diğer giriş, sokaktan yapılan doğrudan bağlantılarla sağlanır. Bu girişler evlerin üst katlarında bulunan sofalara açılır. Genellikle ev sakinlerinin kullandığı girişlerdir. Geniş bahçeler içinde yer alan Kemaliye evlerine, en alt kotta bulunan bahçe içinden ulaşmak da mümkündür. Bu girişler evlerin ahır-merek bölümlerine açılır.

Topografyanın ev ve sokak kurgularındaki etkisini kavrayabilmek için Taşdibi Mahallesi’nde konumlanan Veli Erdemir Evi analiz edilmiştir. Günümüzde yapı yoldan tek katlı olup, avlu katı ve bahçe katı olmak üzere toplam 3 katlıdır. Her üç kat da sokak ile farklı kotlarla ilişkilmiştir. Özgün mimarının bir parçası olan ve bölgede “kaçak kat” diye tabir edilen dam katı günümüze ulaşamamıştır. Günümüzde işlevsel özelliğini yitiren ve bakımı zor olan damların ve bu damlara açılan “kaçak kat”ların çoğu kullanılmamaktadır. Kullanılmayan damlar ve kaçak katlar ya yıkmakta ya da bakımsızlıktan harap durumdadır. Evlerin strüktür sisteminin bu durumdan olumsuz yönde etkilenmemesi için bu mekanlar ahşap destekli üst örtüler yapılarak dış etkenlerden korumaya alınmaktadır.

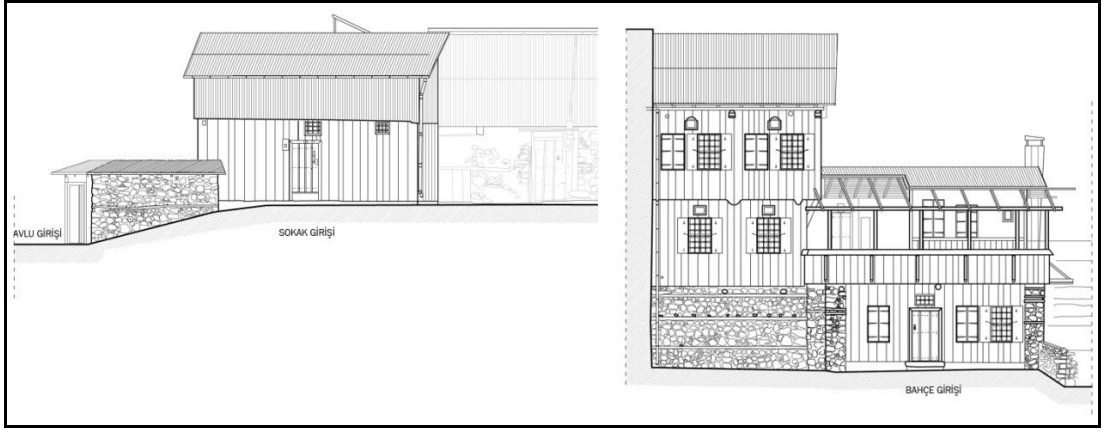

Şekil 4.16 : Sokak ve ev bağlantıları, V. Erdemir Evi (Kolektif, 2009).

Şekil 4.17 : Birinci kat, avlu katı ve bahçe katı planları
V. Erdemir Evi (Kolektif, 2009).

Evin üst kısmındaki sokaktan birinci kata ve avlu katına birer giriş bulunmaktadır. Birinci kat girişi, odalara dağılımı sağlayan “aralık” bölümüne açılır. Sokaktan üç basamakla inilerek ulaşılan avluda ise evin ana girişi yer almaktadır. Bu bölümde dışarıdan kullanılan bir tuvalet, kazanlık, sonradan yapılmış olduğu anlaşılan muhdes bir odunluk, dam ve yapının bahçe katı ile ilişkisini sağlayan merdiven bulunmaktadır. Geleneksel Kemaliye ev sisteminin önemli bir parçası olan bu dam bölümü, günümüzde herhangi bir değişikliğe uğramadan özgün haliyle kalan ve kullanımı sürdürülen nadir örneklerdendir. Damda bulunan üstü kapaklı bir merdivenden inilerek bahçe katına ulaşılır. Bu merdiven aynı zamanda bahçe katını ve avlu katını birbirinden ayırır. Bahçe katının sokak ilişkisi ise evin alt kotundaki basamaklı sokaktan sağlanır. Bu çok katmanlı mekansal bağ kurgusu evin katlarının bağımsız birimler halinde kullanılması imkanı yaratır.

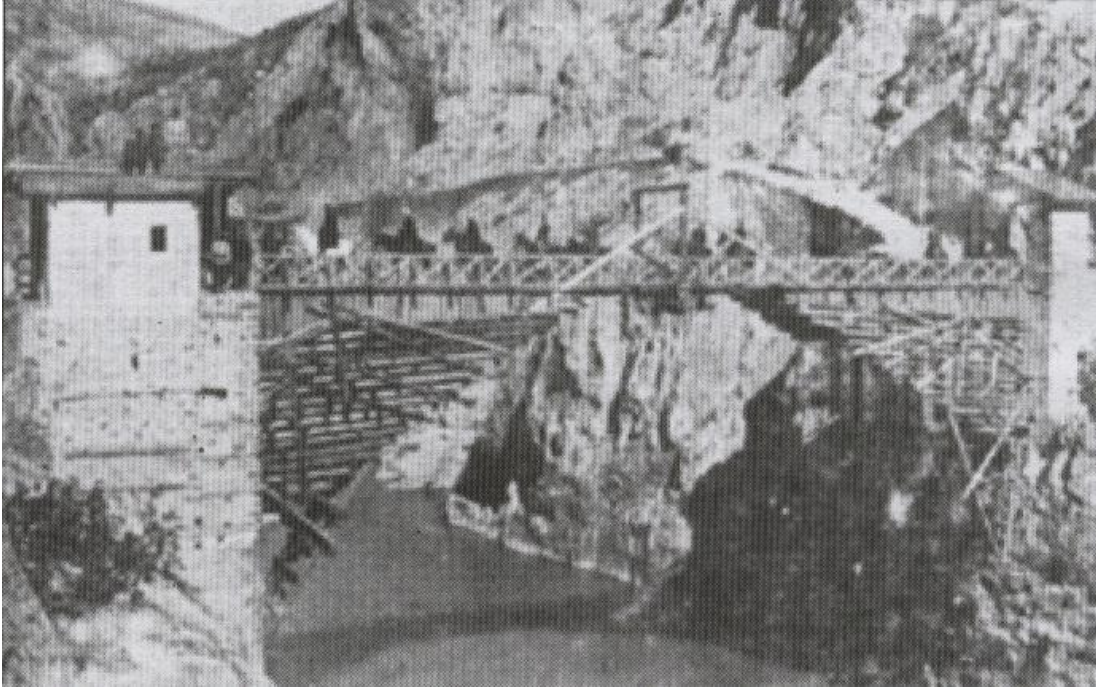
Şekil 4.18 : Sırasıyla sokak ve bahçe cepheleri
V. Erdemir Evi (Kolektif, 2009).

4.2.1.2 Suyun etkisi

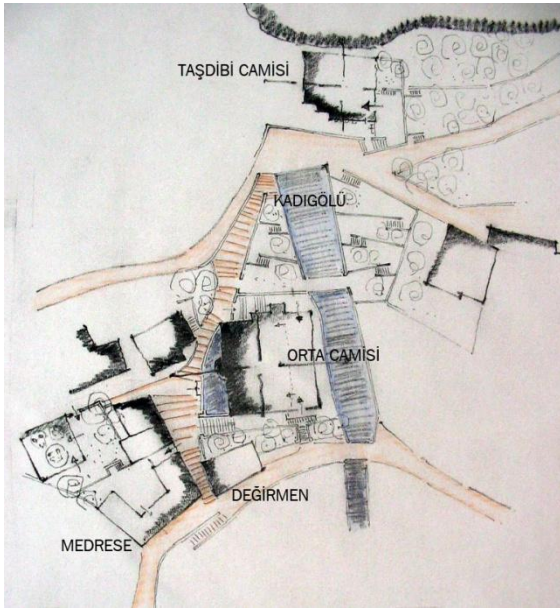
Kemaliye, sayıları gitgide azalan su kenarı yerleşimlerine iyi bir örnek teşkil eder. Benzer yerleşimler olarak göze çarpan Halfeti – Aşağı Fırat Havzası sular altında kalmış, halen varlığını sürdürmekte olan fakat bölgesel kimliğini yitirmiş Yusufeli - Çoruh Vadisi ise; alınan baraj kararı doğrultusunda yakın gelecekte sular altında kalacaktır. Keban Barajı’nın yapımı sırasında Kemaliye’nin de bir bölümü sular altında kalmıştır. Bu kayıplardan bazıları; Şırzi Köprüsü, Venk Kilisesi, Gümrükçü Mahallesi’ ndeki kereste dükkanları ile marangozhanelerdir. Bunların dışında evlere ait bağ ve bahçelerin büyük bir kısmı da yok olmuştur.

Çok sayıda su kaynağının yer aldığı Kemaliye’de yerleşim birimleri bu su kaynaklarının etrafında konumlanmıştır. Yerleşim merkezinde bulunan Kadı Gölü su kaynaklarının içinde önemli bir yere sahiptir. Yerleşimin can damarı olarak nitelendirilebilecek Kadı Gölü, bütün yerleşimi besleyerek sarp kayalıklar arasında

yoğun bir yeşil dokunun oluşmasını sağlamıştır. Bu kaynaktan akan suyun doğal dolaşımının yanı sıra, kurulan ark sistemleri sayesinde bir sulama ağı oluşturulmuştur. Bu sayede su, evlerin bahçelerine, avlu veya evlerin içindeki çeşmelere ve soğukluklara bu sayede ulaşabilmektedir. Su kanalları, bahçe duvarlarının dibinden sokak boyunca devam ederek ve konutların içine dahil olarak aynı zamanda doğal iklimlendirmeyi de sağlamış olur.

Şekil 4.19 : Eski Şırzı Köprüsü (HYK, 1996).

Şekil 4.20 : Kadıgözü ve çevresini gösteren eskiz (KAG, 2002).

Evlerin konumlanmasında ve iç mekan kurgularında temel alınan ana ilke, Fırat'a yönelme eğilimidir. Evlerin ana mekanları ve odaları Fırat manzarasına hakim yerlerde konumlanmış, cumbalarla öne çıkmış ve özelleşmiştir. Bu anlamda Fırat Nehri, kentsel mekan kurgusunu ve mimariyi etkilemiş; yerleşim birimleri bu etkiye göre oluşturulmuş ve tasarlanmıştır.

Şekil 4.21 : Fırat'a yönelen cumbalar (KAG, 2002).

Yerleşimdeki su kaynakları aynı zamanda üretim mekanlarının oluşumunu da sağlamıştır. Topografyanın tepe noktasından başlayıp, Fırat'a kadar inen su kaynaklarının üzerine kurulu bir dizi değirmen bulunmaktadır. Günümüzde bu değirmenlerin sadece iki tanesi ayakta olup, diğerleri kalıntı halindedir. Medresenin karşısında yer alan ve hatalı bir restorasyon geçirerek konut işlevi de verilen değirmen çalışan durumdaki tek örnektir. Bu su kaynakları üzerinde değirmenlerin yanı sıra, Keban Barajı'nın yapımından önce yerleşimin enerjisini sağlayan bir elektrik santrali de bulunmaktadır.

Bu üretim mekanlarının dışında Dört yolağzı Hamamı, medresenin üzerinde yıkık durumdaki hamam ve çok sayıda çeşme su yapılarına dair diğer örneklerdir.

4.2.1.3 Malzemenin etkisi

Anadolu yerleşimlerindeki bölgesel mimari dillerin oluşumunda yerel malzemelerin kullanılması esastır. Örneğin; Karadeniz'de ahşap ve taş, Urfa'da yöreye özgü taş kullanılırken, Kemaliye'ye yakın yerleşimler olan Malatya'da ve Divriği'de kerpiç, Harput'ta taş malzemeye dayalı yerel mimari diller gelişmiştir. Oysa Kemaliye yerleşim karakterinde, doğal çevre ile bölgesel mimari arasında dikkat çekici bir ayrım söz konusudur. Nitelikli malzemeye dayalı üstün işçilik özellikleri gösteren mimari dilin temel bileşenleri ahşap ve taştır. Kemaliye'de taş malzemenin kullanılması normal bir durum olarak karşılanırken, ahşap malzemenin kullanılması

ise; oldukça şaşırtıcıdır. Sarp kayalıklardan ve meyve bahçelerinden oluşan doğal çevrede yapı malzemesi olarak kullanılabilecek ahşabın sağlanabileceği ormanlık araziler bulunmamaktadır. Buna rağmen bölgesel mimarinin en önemli unsuru olan ahşap mimarinin bu bölgedeki gelişimi ilgi çekicidir. Kemaliye'ye en yakın ormanlar yerleşimin kuzeyinde konumlanan Refahiye'de olup bu iki yerleşim arasında doğrudan bir bağlantı bulunmamaktadır. Alanda yapılan sözlü tarih çalışmasında edinilen bilgiye göre, Refahiye ormanlarından temin edilen tomruklar buraya Kemah üzerinden Fırat Nehri yoluyla nakledilmekteydi. “Apart” denilen yöntem ile tomruklar birbirine bağlanarak, Fırat üzerinden Gümrükçü Mahallesi'ne ulaştırılmaktaydı. Ham tomruklar, o dönemde burada bulunan kereste dükkanlarında ve marangozhanelerde işlenerek yapı malzemesine dönüştürülmekteydi (KAG sözlü tarih arşivi, Melike Yazıcıoğlu, 2002).

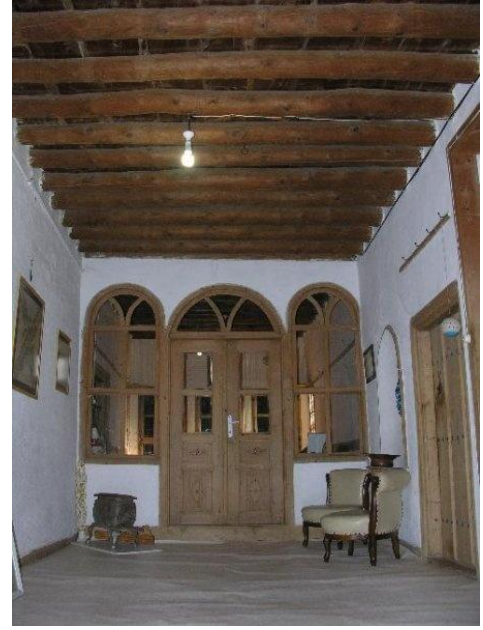

Şekil 4.22 : Salihli Köyü' nde kayanın üzerine oturtulmuş bir ev (KAG, 2002).

Böylesine zorlu nakil imkanlarına karşın bu sistemin geliştirilmiş olması ve bunun yerleşim bütününde uygulanan yaygın bir yapım sistemine dönüşmesi, Kemaliye'nin çevresindeki yerleşimlere göre özgün bir yapı kurmasını sağlamıştır. Çevre yerleşimlerde rastlanmayan ahşap malzeme kullanımının bir diğer nedeni İstanbul ile süregelen ve Osmanlı dönemine kadar uzanan göç ilişkisidir. İstanbul'da yaşayan Kemaliyeli nüfusunun orada edindikleri maddi ve manevi birikim, yerleşim merkezine özgün bir mimari dil olarak dönmüştür.

Kemaliye evlerinde strüktürel eleman olarak kullanılan ahşap malzeme, aynı zamanda cephe kaplaması olarak da kullanılmaktadır. Bunun yanında işlevsel olarak iç mekanlarda çözümlenmiş olan sabit donanımlar ahşabın farklı kullanımlarındandır.

Döşeme ve duvar yüzeylerinin ahşap kaplamalarının genişlikleri, ev sahibinin ekonomik gücüne bağlı olarak farklılık gösterir. Kaplama genişlikleri genellikle 25 cm-40 cm arasında değişkenlik gösterirken, ev sahibinin ekonomik gücü ne kadar fazlaysa kaplama genişliği de o kadar artar.

Şekil 4.23 : Aralık görünüşü ve merdiven
H. Avni Güven Evi, (Özgür Sarp).

İşlevselliğe ve sağlamlığa dayanan tasarım düzeni içerisinde strüktürel bir eleman olarak kullanılan taş malzeme ayrıca, nitelikli bir döşeme kaplaması olarak da kullanılmıştır. Evlerin servis mekanları ve dolaşım alanları ile dam bölümleri Kemaliye'ye özgü "rıhtım" adı verilen döşeme sistemi ile kaplıdır. Rıhtım, küçük dere taşlarının yan yana dizilmesiyle oluşur. Sokak döşemelerinin ve su kanallarının özgün malzemesi de taştır.

Doğal malzemelere dayalı bölgesel mimari içinde endüstriyel malzeme olarak sac kaplamalar dikkat çekmektedir. 1950'lerde ahşap cephelerin ve damların korunması için kullanılmaya başlanan sac kaplamalar, bölgesel kimliğin bozulmadan günümüze ulaşmasında önemli bir etken olmuştur. Zamanın bölge mimarisi üzerindeki olumsuz etkisine engel olmak için kullanılmaya başlanan sac kaplamalar, zamanla bütün yerleşimin kabul ettiği bir koruma yöntemi haline gelmiştir. Bölgenin karakteristik mimari özellikleri olan teras çatı sisteminin ve ahşap cephe kaplamalarının

korunması için geliştirilen bu yöntem, yöre halkının keşfettiği yaratıcı bir çözüm olarak değerlendirilebilir. Yerleşimin bölgesel kimliğini etkileyen bu yeni durum sayesinde, Kemaliye kendi evrimini geçiren bir yerleşim olmuştur. Böylece özünü kaybetmeden, çağın getirdiği olanakları kullanarak kendi sürekliliğini sağlamayı başarmıştır.

Şekil 4.24 : Bölgesel kimliğin korunmasında sac kaplamalar etkili olmuştur.

4.2.2 Kültürel Unsurların Etkisi

Kemaliye’de yukarıda bahsedilen doğal unsurların yanında, gelenekler üzerine kurulu yaşam tarzı ve yerleşimin köklü kültürel yapısı da mimarinin biçimlenmesine etkiyen bir unsurdur. Sosyo-kültürel yapı ve mimari kurgu ilişkisi analiz edildiğinde, geleneklerin ve hayatın içinde yer alan unsurların soyutlanarak mekana katıldıkları gözlenmiştir. Geleneksel Anadolu sivil mimarisi ile paralellikler gösteren planlama anlayışı, bu detaylar ile ayrışarak yerleşime özgü bir kimliğin oluşmasını sağlamıştır. Bölgesel kimliğin önemli parçaları olan kentsel ve mimari detaylar yüzyıllar öncesine dayanan rasyonel bir düşünce yapısının ürünleridir.

Bu bölümde öncelikle Kemaliye evlerinin mekansal ve strüktürel çözümlemesi yapılarak evlerin mimari kurgusu ve yapım teknikleri incelenmiştir. Bu analizleri, kentsel mekan ve mimari kurguyu zenginleştiren özgün detaylar izlemiştir. Kültürel birikimlerin mekana yansımaları özgün detaylar dışında metaforik bir kurguya sahip olan Başpınar Köyü üzerinden yapılan değerlendirmelerle ortaya konmuştur.

4.2.2.1 Kemaliye evlerinin mekansal analizi

Kemaliye evlerinin mekansal analizi yapıldığında, mimari kurguya yön veren üç temel işlevden bahsedilebilir. Bu işlevler yaşama, hizmet ve üretim eylemleridir. Bu işlevleri Alper, 1990 tarihli doktora tezinde şu şekilde gruplandırır:

Yaşama eylemleri: yeme, yatma, oturma, konuk ağırlama.

Hizmet eylemleri: hazırlama, pişirme, yıkama, temizlik, hayvan bakımı.

Üretim eylemleri: halı ve bez dokuma, sebze ve meyve yetiştirme, kurutma ve değerlendirme.

Kemaliye evlerinde adı geçen eylemlerin gerektirdiği işlevsel mekanlar, oturma ve servis birimleri adı altında toplanabilmektedir.

Oturma birimleri, mevsimlik kullanıma göre ayrılmış yazlık ve kışlık odalar; halkın sosyo-kültürel değerlerine göre özelleşmiş selamlık odaları ve baş odalar; sofanın oturma işlevli bölümü niteliğindeki divanhane gibi mekanları içermektedir.

Servis birimleri ise; ahır ve samanlık (merek), mevsimlik yiyeceklerin korunduğu mahzen ve soğukluk, mutfak, sebze ve meyvelerin yanı sıra bunların değerlendirilmesi ile elde edilen pekmez, pestil gibi yiyeceklerin kurutulduğu dam (yetme) ve konuk odalarına hizmet veren kahve ocağından oluşmaktadır.

Farklı eylemlere yönelik işlevsel mekanların, aynı yapı içinde ve genellikle değişik katlara dağılan kademeli bir düzen gözetilmeden tüm katlarda birlikte örgütlenme ilkesinin, belirli unsurlara bağlı olarak oluştuğu söylenebilir. Eğimli arazi nedeniyle sınırlı yapılanma koşullarına sahip, iki veya daha fazla katlar halinde ve düşeyde gelişen evlerde; yapının eğim ile ilişkisine ve manzaraya yönlenmesine bağlı olarak tek cephenin egemenliği söz konusudur. Bu nedenle her kat planında, ön kesimde oturma birimleri, arka kesimde servis mekanları yer alır. Bunun yanı sıra arazinin eğimi, evlerin dam katı dışında her katının dış çevre ile doğrudan ilişkisini sağlamıştır. Aynı zamanda katların bağımsız çalışmasını sağlayan bu durum, servis ve yaşama birimlerinin katlara dağılımını da yönlendirir.

Fırat Nehri'ne yönelme eğilimi, oturma işlevli mekanların genellikle aynı yönde planlanma ilkesini ortaya çıkarmıştır. Evin, önemi azalan iki yan cephesiyle, arazideki konumuna bağlı olarak toprak dolguyla kaplı arka cephesinin sınırladığı arka cephe, diğerlerine oranla daha az kullanılan odalarla servis birimlerine ayrılmıştır. Buna göre, iç sofalı plan şemasının Kemaliye evlerindeki özgün biçimini oluşturan öğeler; ortada "aralık" olarak adlandırılan sofa, sofanın yan taraflarında bulunan özelleşmiş odalar (divanhane, baş oda, haremlık, selamlık) ve arka bölümündeki servis mekanlarıdır.

Kemaliye evlerinde kat planlarının biçimsel örgütlenmesinde modüler bir sistemin varlığı gözlenmektedir. Bu sistemin birim modülünü "mağ" adı verilen ve 2.50 m ile 3.50 m arasında değişen bir genişlik ölçüsü oluşturur. Tavan ve döşemede, taşıyıcı

ve örtücü olan ahşap kirişlerin en fazla 6.50-7.00 m'ye ulaşan boyları ve açıklık sınırları bu birim modülün boyutlarını belirlemiştir. “Mağ” birim modülü sadece plan örgütlenmesinde değil, aynı zamanda evlerin cephe sistemlerinin oluşumunda da belirleyicidir. Kemaliye evlerindeki ritmik cephe düzenlemelerini oluşturan çıkmalar ve pencere boşlukları “mağ” modülüne göre oluşmuştur. Bu bağlamda, Kemaliye ev kurgularının temelinde bir iç-dış bütünlüğünün olduğu söylenebilir.

Kemaliye evlerinin mekansal çözümlemesinde belirleyici etken olan eylemlerin pek çoğu günümüzde terk edilmiş, değişmiş ya da başka mekanlara taşınmıştır. Gündelik ev işleri temelde değişmese de, teknolojinin getirdiği olanaklar eylem sürelerinin kısalmasına, dolayısıyla mekanların farklı kullanımlarına yol açmaktadır.

Geleneksel Anadolu sivil mimarisinde, başta odalar olmak üzere tüm mekanların ayırıcı özelliği, tasarım ile bütünleşmiş sabit donanım öğeleri içermesidir. Aynı işlevli odalarda tekrarlanan bu öğeler, (sedir, yüklük, ocak ve duvar elamanları gibi) mekanın en verimli biçimde kullanımını ve mekanın daha büyük ve derin algılanmasını sağlar.

Kemaliye evlerinin abartılı bezemeden arınmış, tamamen işlevsellik sınırları içinde kalan boyutları ve kullanımları ile iç donanım öğeleri, seki altı ve seki üstü bölümü olarak ikiye ayrılır. Odanın seki altı bölümü sofa ile aynı kotta, ortalama 120 cm genişlikte ve kısa kenar boyunca uzanır.

Odanın, oturma alanı olarak kullanılan seki üstü, seki altına göre bir basamak yükseltilmiştir. Seki üstünde, duvarlar boyunca yerleştirilen bir, iki veya üç yönlü sedirler bulunur. Sedirleri seki altı kenarında sınırlayan eleman, kapı tarafında korkuluk (parmakçalık), diğer tarafta ise kapının tam karşısında yer alan yüklüktür.

Anadolu sivil mimarisinde odaların vazgeçilmez parçaları ve ahşap donanım öğeleri olan yüklük, lambalık, çiçeklik, sedir, parmakçalık (sedir sonundaki kolluklar) Kemaliye evlerinde sadece süsleme elemanı değil, yalın ve işlevsel çözümlemelerdir. Benzer şekilde oda kapıları da sadece sofa tarafına bakan yüzlerinde yalın süslemeler taşır. Kemaliye evlerinde en yalın ve işlevsel biçimiyle çözümlenmiştir.

Dolap düzeni, yaygın bir uygulama ile üç modülden oluşur. Oda boyutları ve fonksiyonuna göre yüklük genişlikleri değişken olsa da, çift kapaklı ilk iki modül gusulhane, üçüncü modül depolama amaçlıdır. Yüklük ile kapı arasında kalan duvar yüzeyinde çiçeklik adıyla anılan ahşap elemanlar görsel ve işlevsel bir pano niteliğindedir. Ayrıca çiçeklik üst sınırında kapıdan yüklüğe kadar, mekanı dolaşan

raf ögesi; köşelerde lambalık kapı üstünde veya arkasında şapkalık olacak biçimde genişleyerek yatay bir kuşak oluşturur.

Odalarda gözlenen taş donanım öğeleriye öncelikle ocaklardır. Yapısal olarak farklılaşabilen ocaklar, genellikle baş odalar ve mutfaklarda bulunur. Mutfaklardaki ocaklar pişirme eylemi nedeniyle diğerlerinden farklıdır.

Şekil 4.25 : Baş oda ve mutfakta yer alan ocaklar (KAG, 2003).

4.2.2.2 Kemaliye evlerinin strüktürel analizi

Kemaliye evlerinin yapım yönteminde kullanılan temel malzemeler taş, ahşap ve kerpiçtir. Kemaliye evleri, “hımış” yapım tekniği ile yapılmış ve ana kat düzeyine kadar ahşap hatıllı, çamur dolgulu moloz taş, ana kat ve dam katlarında ise; kerpiç dolgulu ahşap karkas olarak inşa edilmiştir.

Evlerin yapım tekniğinde kerpiç kullanımı, yalnızca ahşap karkas sistemin dolgu gereci olmasıyla sınırlandırılmıştır. Taş duvarların sokak cephesi sıvasız olup, iç tarafları sıvalıdır. Taş ve kerpiç dolgulu ahşap karkas duvarların iç yüzünde kaba sıvanın üzerine, pur taşı adı verilen yerel malzemeden elde edilen alçı sıva görünümünde ince sıva yapılır ve bez ile perdah çekilir. Ahşap karkas duvarın dış yüzü ise, genişlikleri 15-30 cm arasında değişen sıra tahtası adı verilen düşey yönde sıralanmış çam tahtalarla kaplanır. Ahşabın bakımında yaşanan güçlüklerden dolayı, günümüzde ahşap kaplamalar yerini oluklu sac levhalara bırakmıştır.

Şekil 4.26 : Şırzı Köyü'nde bir ev (KAG, 2003).

Alper, Kemaliye evlerinin yapım tekniğini şu şekilde anlatır:

“Zeminden 1.00 m yükselince taş aralarına içli dışlı, iki paralel ahşap hatıl atılır ve bu hatıllar 50 cm ara ile birbirine bağlanır; dut, erik ağacından seçilen bu bağlayıcılar “peşdivan” adını alır. Taş duvar yüksekliği boyunca, hatıllar arası 1.00 m yi geçmez. Ana kat tabanı üzerine, yapının dış kenarlarında taban oku, ara eksenlerde/mağ aralarında ise kerpiç oku adı verilen dairesel kesitli ana kirişler ve bu kirişleri dik yönde kesen 40-50 cm ara ile döşeme kirişleri atılır. 2 mağ genişliğindeki mekanı geçen bu kirişler eşek adı verilen dikmelerle desteklenir. Taban ve kerpiç oklarının çıkma yapılması amaçlanan cephelerdeki uzantısına çelik, çıkmayı destekleyen payandalara ayı bacağı adı verilir. Çelikler üzerine, çıkmanın en dış uzun kenarına atılan kiriş/döşeme ağızlık tabanı adını alır. Bundan sonra yukarıda adı geçen kirişler üzerinde yapılan ahşap karkas bölümü yükselir.

Bu bölümün duvar yapımında; pencere konumlarına göre ayarlanmış köşe direği ve ara direği denen dikmelerin arası payandalarla desteklenir ve 12 cm kalınlığında kerpiç yapı gereci ile doldurulur. Kerpiçler arasındaki yatay ahşap elemanlar vergedir” (Alper, 1990).

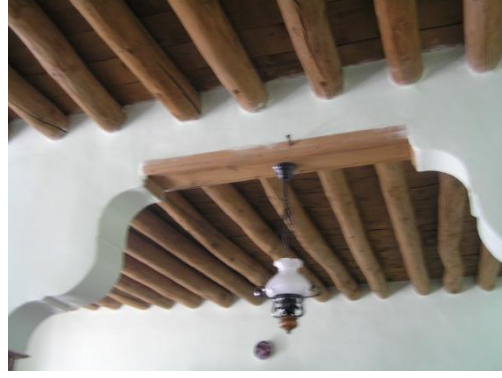
Şekil 4.27 : Çıkmayı taşıyan payandalar, Apçağa Köyü (KAG, 2003).

Şekil 4.28 : Taşıyıcı sistem detayı, Mahmut Efeoğlu Evi (Kolektif, 2009).

Kemaliye evlerinde yer alan önemli birimlerden biri “direk üstü odaları”dır. Tavanı oluşturan düz atkılı ahşap kirişlerin taşıyıcısı olan ana kiriş, mekanın ortasına konan ahşap dikmelerle desteklenmiştir. Bu dikmeler aynı zamanda üst kattaki bölme duvarının da taşıyıcısı durumundadır. Bu çözüm strüktürel elemanların aynı zamanda mekansal yapıya katkı sağlar.

Kemaliye evlerinde tavan, bezemeli ya da bezemesiz bir iç donanım ögesi olarak değil, yapısal bir öge olarak mekana katılır. Ters tavan adı verilen uygulama dikdörtgen mekanın kısa kenarına paralel sıralanan 8-10-12 cm çapında, 3.50-4.00 m uzunluğunda dairesel kesitli döşemelerin üzeri strüktür görünecek biçimde kaplama tahtası ile kaplanmıştır.

Şekil 4.29 : Nimsekili oda, Mustafa Haznedar Evi (Kolektif, 2009).

Evlerin özgün mimarisinde bütün servis mekanları, dolaşım alanları, odalardaki seki altı bölümü, damlar ve avlular küçük dere taşlarının yan yana dizilmesiyle oluşturulan “rıhtım” döşeme sistemi ile kaplıdır. Döşeme kaplaması rıhtım olan mekanlarda tavanda sıralanan döşemelerin üzerindeki kaplama tahtasından sonra, mertek adı verilen kapak tahtaları sıralanır. Du, erik, elma ağacından olabilen merteklerin üstüne kalınlığı 20 cm ye ulaşabilen yaş kuru (çamur toprak karışımı) serilir. Yaş kurunun üzerine ikinci bir kat olarak serilen kavcın; su geçirmeyen, mavi renkli toprak bir gereçtir. “Kavcın” kalınlığı dam/yetme gibi dış döşemelerde 10 cm olurken iç mekanlarda 5 cm ye düşürülebilir. Bölgesel mimarinin özgün çatı sistemi olan dam sistemi Alper şöyle anlatır:

“...taş döşemelerin temel bileşeni olan kavcın üzerine 5 cm kalınlığında rıhtım yapılır. Düz dam ögesinin rıhtım döşemesinin dış kenarlarını sınırlayan saçak/süvüng düzeni korkuluk ögesi olarak da işlevlendirilmiştir. Döşeme kirişlerine saçak kenarından çıkıntı yapacak şekilde 40-50 cm ara ile çakılan dairesel kesitli sokmalar ve bu sokmalara düşey yönde tespit edilen dikme ve sokma desteğinin ana bileşenlerini oluşturduğu süvüng uygulamasında, dikme aralarının ahşap masif bir korkuluk oluşturacak biçimde kapatılmasıyla oluşan biçim sanduka süvüng adını almakta; dikmelere tespit edilmiş bir ya da iki sıra korkuluk işlevli yatay ahşapların biçimlendirdiği tip ise yarma süvüng olarak nitelendirilmektedir” (Alper,1990).

Günümüzde bakım zorluğundan dolayı üstleri kapatılan damların yapısal sistemini ve bakım yöntemini, Kemaliyeli bir yazar olan Hagop Mintzuri “Armıdan Fırat’ın Öte Yanı” adlı öykü kitabında şöyle anlatılır:

“Bizim damlarımız çok sağlamdı, çünkü kalın dikmelere oturtulmuşlardı. Dikmelerin üstünde, kaç yerde hatıl, onların üstünde duvardan duvara direkler, direklerin arasında kuşaklar, mertekler uzatılmış olurdu. Birbirine o kadar yaklaştırırlardı ki, mertekler bitişmiş görünürdü. Üstlerini kuru asma dalları, kuru sazlarla örter, sazların üstüne kalın bir sıva çeker ve en üste de diz boyu toprak doldururlardı. Bir kar yağsa hemen dama çıkar, saman tozu döküp loğlardık. Artık o damlar ne olurdu! Bir hafta gece gündüz yağmur yağsa damlarımız akmaz,

sular akar giderdi. Düğünlerimizi damlarımızda yapardık. Onca düğün alayı bütün bir hafta oynar, zıplardı da ev sallanmaz, zerre kadar toz düşmezdi. Aşağıdakiler sadece davulun zurnanın sesini duyarlardı derinden. Ama kar indiğinde, kürenmeyip de üstünde erirse, yağmur yağıp sular göl olursa, loğlayan olmayıp bu yıllarca sürerse o ev ne olur? Yıkılır! Öyle de oldu!”

H.Mintzuri

4.2.2.3 Özgün kentsel detaylar

Topografyaya göre şekillenen taş basamaklı sokak sistemleri, tortalar, evlerin sokak köşeleri ile yaptıkları ara kesitler, su arkları, yeşil ile bütünleşen bahçe duvarları, asma strüktürler, eyvanlı çeşmeler, basit kentsel mobilyalar gibi donanımlar bölgeye özgümlükleri bakımından incelemeye değerdir.

Kemaliye yerleşiminin topografyaya bağlı gelişen karakteristik sokak tipleri dışında kentsel karakteri belirleyen üçüncü bir sokak tipi daha vardır. Yöresel adı “torta” olan bu sokaklar birer geçit özelliği taşımaktadır. Mardin’de “abbara”, Şanlıurfa’da “kabaltı” diye adlandırılan bu geçitler evlerin sokak üzerinde devam etmesi sonucu oluşur. Tortalara eğime dik veya paralel yönde uzanan sokaklarda rastlamak mümkündür.

Şekil 4.30 : Torta (KAG, 2002).

Zaman zaman daralan ve eğime dik yönde gelişen basamaklı sokaklarda, çıkış noktalarını rahatlatmanın kaygıları hissedilir. Evlerin sokağa oturan köşe duvarlarında, sokak dönüşlerinin keskinliğini azaltmanın bir yolu olarak pahlama

yöntemi sıkça başvurulan bir çözümdür. Bindirmeli bir sistemin kullanıldığı bu özel detaylar sokak karakterinde belirleyici rol oynar.

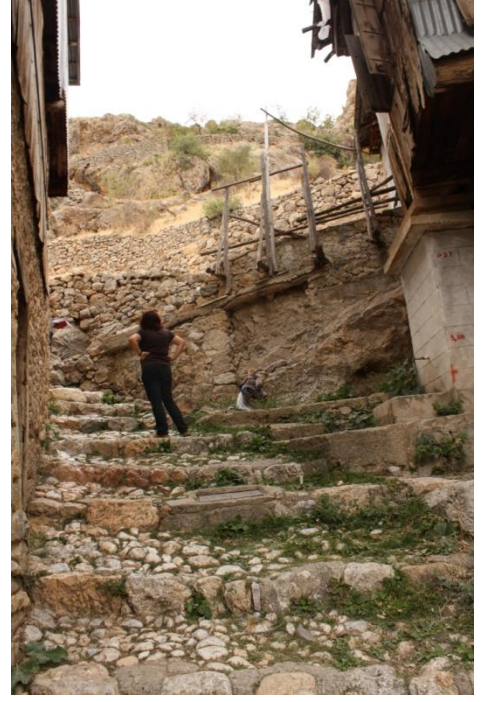
Şekil 4.31 : Sokak dönüş detayları (KAG, 2002).

Kemaliye’de evlerin çoğu kendi bahçeleri içinde konumlanmıştır. Bazı evlerin ise; bahçeleri evden kopuktur. Bu nedenle evlerin sokak ve bahçe bağlantıları konuma göre değişkenlik gösterir. Örnek olarak, İshakpaşa Mahallesi’ndeki bir evin bahçe bağlantısı ark boyu devam eden bir patikayla, sokak bağlantısı ise; bir köprü ile sağlanmıştır.

Şekil 4.32 : İshakpaşa Mahallesi’nde sokak-ev-bahçe bağlantısı (KAG Aşivi)

Eğime dik yönde gelişen sokakların karakteristik özelliği geniş taş basamaklı bir sistemle çözümlenmiş olmalarıdır. Bazı istinad duvarlarının içinden çıkan ankastre basamaklar, sokak bahçe ilişkisinin kolayca çözülmesi adına üretilmiş detaylardır.

Şekil 4.33 : Merdiven detayları (KAG, 2002).

Bahçe ve bağları sokaktan veya komşunun bahçesinden ayırmak için, duvarların dışında dallardan yapılmış geçirgen çitler de bölgede sık uygulanan bir yöntemdir. Dut toplamak için kurulan strüktürler ilkel asma-germe sistemler olarak tanımlanabilirler. Malzemenin en yalın haliyle kullanıldığı bu donanımlar son derece basit ve akılcı çözümlerdir.

Şekil 4.34 : Dut toplamak için kurulan strüktürler (KAG, 2002).

Kentsel mekanın önemli bileşenlerinden bir diğeri hemen hemen her sokak üzerinde bulunan çeşmelerdir. Birbirinden farklı biçimsel özelliklere sahip çeşmelerin bazıları eyvanlı olup, aynı zamanda birer buluşma noktası olarak sosyal yaşamın bir parçası haline dönüşürler.

Şekil 4.35 : Sırasıyla Yeşilyamaç ve Salihli Köyü çeşmeleri (KAG)

Doğayı temel alarak gelişen özgün mimari, yerleşime özgü özdeşleşmiş bir doku oluşmasını sağlamıştır. Bu yaklaşım, zaman zaman bahçe duvarlarının içinden çıkan ağaçlara ve yolların üzerini örten doğal saçaklara kadar dönüşmüştür.

Şekil 4.36 : Yeşil ile bütünleşmiş bahçe duvarı, Dört yolağzı Sokak (KAG, 2002).

Şekil 4.37 : Asma saçaklı, taş basamaklı sokak (KAG, 2002).

4.2.2.4 Konut mimarisinde özgün detaylar

Kemaliye evlerinde iç donanım elemanlarının geleneksel Anadolu sivil mimarisi ile paralellikler gösterdiği ve evlerde bulunan sabit donanımlar olan sedirler, lambalık, çiçeklik ve yüklükler daha önce anlatılmıştı. Genelde tüm evlerde rastlanan bu sabit donanımlar dışında, Kemaliye evlerinin bazılarında farklı detaylara da rastlamak mümkündür.

Kemaliye evlerinin hemen hepsinde sosyal yaşamın izleri görülebilmektedir. İnsanların hayatında yeri olan ve belli anlamların yüklendiği figürler stilize edilerek, evlerin sade yapılarına zenginlik katan detaylar haline getirilmiştir. Kapı tokmakları ve kilitlerdeki figürler, sabit donanımlardaki ahşap oymalar, rıhtım döşemelerdeki desenler, cephelerdeki kitabeler ve taş kabartmalar, tepe pencereleri, “güllap” denilen ahşap parçaları birbirine bağlayan V şeklindeki büyük demir pimlerin üzerindeki desenler ve geleneksel tipolojisinden farklılaşan kapı tokmakları bu izleri barındıran detaylardır.

Örneğin, oda kapılarının üzerindeki anahtar deliklerinde veya bazı odalarda boydan boya dolaşan ahşap kuşakların üzerine çakılmış askılıklarda yer alan stilize yılan figürleri, yılanın evi kötülüklerden koruyacağına dair inancı geçmişten günümüze taşır.

Evlerde basitçe çözümlenmiş fonksiyonel detaylar, yüzyıllarca önce yapılmış olmalarına rağmen halen kullanılmaktadırlar. Çalışma kapsamında incelenen H. Avni Güven Evi'nin direküstü odasındaki pencerelerin yanlarında, perde sıkıştırmaya yarayan ve demir pimlerden yapılmış özel elemanlara rastlanmıştır. Bir başka örnek, Mahmut Efeoğlu Evi'nin mutfak kapısının arkasında bulunan, duvarda özel olarak yer sofrasını koymak için yapılmış olan ahşap bölme ve stilize edilmiş yılan figürünün bulunduğu havluluktur.

Şekil 4.38 : Sofralık bölmesi ve özgün havluluk, M. Efeoğlu Evi (Kolektif, 2009).

Topografik verilere bağlı olarak bağımsız olarak çalışabildiği daha önce anlatılan katların oluşumunun bir diğer nedeni Kemaliye'deki sosyal yapıdır. Kemaliye evlerinin karakteristik özelliklerinden biri kadın ve erkek mekanlarının gerektiğinde birbirinden ayrılabilmesidir. Bu ayrım evin giriş kapılarındaki tokmalardan başlayarak evin içinde devam eder. Erkeklerin ve kadınların kullanımına göre ayrı ayrı düzenlenmiş biri tok diğeri tiz ses veren tokmaklar bölgenin inanç ve geleneklerine bağlı olarak şekillenmiştir. Bu ayrışmanın nedeni, eve gelen misafirin cinsiyetine göre kapıyı çalmasını ve ev halkının ona göre hazırlık yapmasını sağlamasıdır. Kapıdan başlayan bu ayrışma evin içinde de devam eder. Eve gelen erkek misafirler “selamlık” bölümünde ağırlanırken, kadınlar “haremlık” bölümünde misafir edilirdi. “Selamlık” odasının yakınında servis birimi olarak bir kahve ocağı bulunur. Bu bölüm gerektiğinde normal boyutlardan daha büyük bir iç kapıyla evin diğer bölümlerinden ayrılarak bağımsızlaşır. Böylece, özellikle düğünlerde ve cenazelerde kadın ve erkeklerin farklı katlarda ağırlanması mümkün olmaktadır.

Kapı tokmaklarının biçimi evlere göre çeşitlilik gösterir. Bir eve ait demir işçiliği genellikle bir örnek yapılır. Kapı tokmakları sadece ihtiyacı karşılamak için yapılmamış, aynı zamanda estetik kaygılar gözetilerek de üretilmiş ince detaylardır. Bazı örneklerde sosyal yaşama ait unsurlar sembolleştirilerek kullanılmıştır.

Şekil 4.39 : Sembolik değere sahip kapı tokmakları (KAG, 2002).

Ev kapılarının her biri yaklaşık aynı boyutlarda olup ahşap malzemeden yapılmışlardır. Genel olarak boyutları aynı olmakla beraber, kapıların sokağa bakan yüzlerinde birbirinden değişik demir işçiliği her bir evi diğerinden farklı kılar. Oda ve eve giriş kapılarındaki demir işçiliğindeki zengin detaylar kültürel birikimlerin yansımaları olarak karşımıza çıkar. Sokak ile evi ayıran giriş kapılarının özellikleri, odaları “aralık”tan ayıran iç kapıların özellikleriyle paralellik gösterir. Kemaliye evlerinde kapıların dış yüzeyi süslemeliyken, iç yüzeyi oldukça sadedir.

Şekil 4.40 : Giriş kapısı iç-dış görünüşü, Mustafa Haznedar Evi (Kolektif, 2009).

Mutfak kapıları ise; evdeki diğer kapılardan daha alçaktır. Oda kapıları genellikle 90*190 olup mutfak kapıları 90*160 olabilmektedir. Bu durum nimetin saklı olduğu

mekana saygı ifadesidir. Kemaliyeliler bu durumu “nimete hürmet etmek” şeklinde açıklarlar.

Kemaliye evlerinin cephelerinde dikdörtgen ve yamuk prizmatik çıkmalar bulunur. Ahşap kaplamalı bu çıkmalar yöresel adı “kirnaz” olan tuvalet bölümleri ve içerideki ocaklara bağlanan bacalardır. Bu çıkmalar dışında, yaşama bölümlerinde bulunan mihrap formunda çıkmalara rastlamak da mümkündür. Bu farklı formlardaki çıkmalar aynı zamanda evlerin dış cephelerine estetik olarak önemli katkı yaparlar.

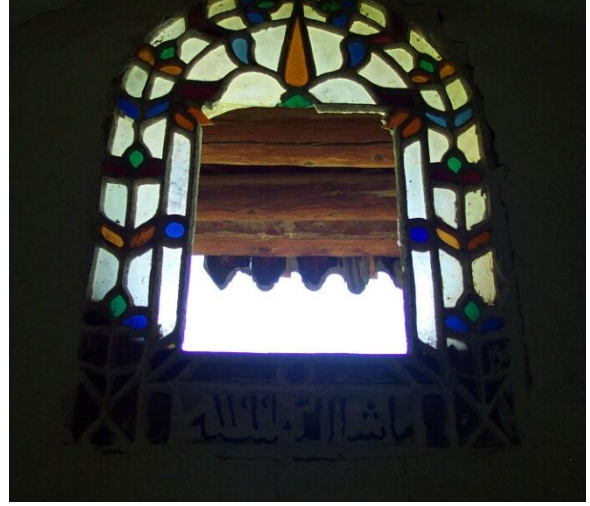
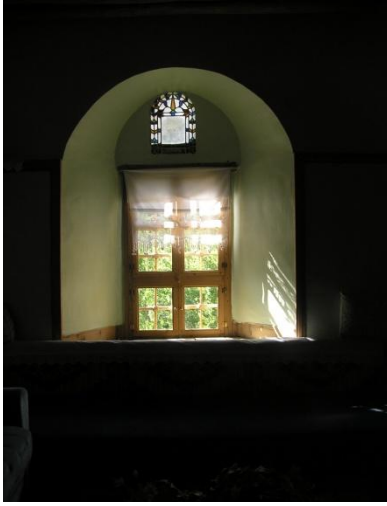

Şekil 4.41 : Ahşap bacalar (KAG,2003).

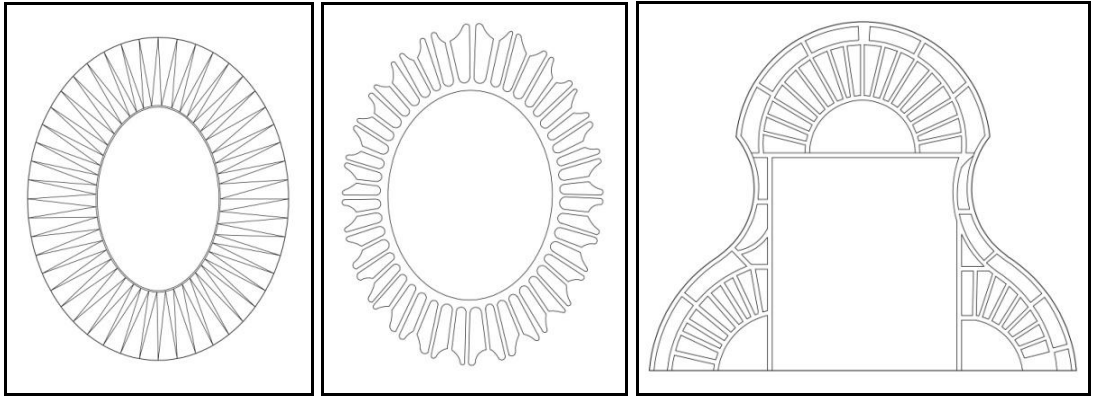
Şekil 4.42 : Kirnaz (KAG, 2003).

Tepe pencereleri, karasal iklim koşullarından korunmak için açılan küçük boyutlardaki pencerelerdir. Bazılarında iç kısımda kalan taş yüzeyler pahlanarak ışığın maksimum seviyede içeri alınması sağlanmıştır. Evlerin odalarında yer alan tepe pencerelerinin açılır olanları, iç mekanların soğuk kış aylarında havalandırma ihtiyacını karşılar. Sabit olanları ise; mekana ışığın girmesine kimi zaman da mekanı zenginleştiren renkli ışıkların odaya katılmasına olanak sağlar.

Şekil 4.43 : Mustafa Haznedar Evi Alt Kat, Nimsekili Oda, tepe penceresi

Ritler tepe pencerelerine değinirken, “Bunlar ve birçok şey, insanı şaşırtacak derecede İstanbul evlerinin iç kısımlarını hatırlatıyor” diyerek tasarım kaynakları konusunda ipuçları vermektedir. Tepe pencerelerinin bazıları barok üslupta yapılmış olup sabit doğrama şeklindedir.

Şekil 4.44 : Tepe penceresi örnekleri (Kolektif, 2009).

Bazı evlerin giriş kapıları yanında veya köşe taşları üzerinde farklı kabartmalara ve kitabelere rastlamak mümkündür. Bu detaylar sanatsal açıdan ele alınması gereken derin anlamlar içerirler. Bazı kabartmalar sayı ya da büyüklük farklarıyla bu evde yaşayan nüfusu ve evin bereketini ifade eder. Bu sembolik detaylara deteylara bir

diğer örnek, eve gelin gelmesiyle kapı eşiğine çakılan çivilerdir. Bu çiviler, sembolik olarak gelinin evin daimi bir üyesi olarak kabul edildiğini ifade eder.

Şekil 4.45 : Sembolik değere sahip kabartmalar ve kitabe (KAG, 2002).

Gençağa Sokak üzerindeki bir evin avlu katındaki rıhtım döşemeyi evin sahibi bir hayat ağacı olarak nitelemiştir. Bazı evlerde çarkifelek desenli rıhtım döşemeler mevcuttur.

Şekil 4.46 : Çiçek ve çarkifelek desenli rıhtım döşemeler (KAG, 2002).

Yukarıda anlatılanlara benzer daha pek çok inanış, Kemaliye'deki her evin çivisinin bile bir anlamı olabileceğini, 250-300 senelik evlerin her birinin bir hikayesi olduğunu; bilen gözlerin bu hikayeyi okuyabileceğini kanıtlar. Bu evler sadece barınma ihtiyacının karşılanması için çok ötesinde, bir zamanlar içinde yaşamış olanları bugün yaşayanlara anlatan ve onları ölümsüz kılan eserlerdir.

4.2.2.5 Metaforik bir köy kurgusu: Başpınar Köyü

Kemaliye köylerinin hemen hemen tamamı hiç bozulmadan günümüze kadar ulaşmıştır. Herbiri farklı değerlere sahip olan bu köyler arasında Başpınar Köyü ilginç kurgusuyla dikkat çekicidir. Fırat Nehri'nin karşı tarafında konumlanan bu köy, Kemaliye'den farklı karakteristik özelliklere sahiptir.

Başpınar Köyü, topografyanın tepe noktasında konumlanan bir meydan etrafında gelişmiştir. Topografyaya bağlı olarak gelişen yerleşim kurgusu kademeli bir sisteme sahiptir. Yapılaşma yerleşimin en üst kotunda bulunan meydandan başlayarak aşağıya doğru uzanmaktadır. Yeşil doku ile mimarinin iç içe geçtiği Kemaliye'den

farklı olarak burada, yapılaşma alanı ile yeşil alanlar birbirinden keskin biçimde ayrılır. Köyün bağ ve bahçeleri yapılaşma alanlarını saracak biçimde arazinin en alt kotundadır. Bu iki temel kademeyi birbirine bağlayan yerleşim ağı yüksek taş duvarların çevrelediği dar sokaklardan oluşmaktadır.

Bu nedenle Başpınar evleri, Kemaliye'deki bahçeler içinde konumlanan tekil ev sisteminden oldukça farklıdır. Meydanı saran köy evleri sıra ev düzeninde olup dar cephelere sahiptir. Minimum ölçülerde çözümlenmiş evler, geniş alanlara sahip Kemaliye evlerinden hem plan şeması olarak, hem de malzeme açısından farklıdır. Ev düzenlemelerinde dar cephele yapı ve planlamalardaki sadelik, modern mimarlığın geleneklerin dönüşümünden meydana geldiği savını hatırlatmaktadır. Ahşap cephe malzemesinin kısıtlı olarak kullanıldığı bu evlerde cephe karakterini yüksek taş duvarlar belirler. Bu köy, Fırat Nehri'nin karşı tarafında olduğundan burada kullanılan taş malzemenin cinsi ve örgü sistemi de farklıdır. Dolayısıyla bu taş sistemi ve kullanım yoğunluğu, aynı zamanda köyün mimari karakterinin de özünü oluşturur.

şekil 4.47 : Başpınar Köyü'nden görünümler (KAG, 2003).

Bu köyde de bölgesel mimariye özgü kentsel donanımlara rastlanabilir. Eyvanlı eşmeler ve tortalar dışında, geçmişteki üretim sisteminin izlerini de sokaklarda görmek mümkündür. Buğdayın dövülerek ayıklandığı setler ve sonrasında yıkandığı hazneler sokak kurgusunun bir parçası olarak kentsel mekana katılır.

Şekil 4.48 : Sokak üzerindeki üretim nişleri ve eyvanlı çeşme (KAG, 2003).

Bu köyün ilgi çekici özelliği, topografyaya bağlı olarak gelişen yerleşim kurgusuna paralel olarak bir de metaforik kurguya sahip olmasıdır. 2003 yılında yapılan KAG çalışması kapsamında ziyaret edilen Başpınar Köyü’nde yerleşim kurgusu köyün bir sakini tarafından şu şekilde anlatılmıştır: “Bizim evlerimizin meydana açılan kapısı ‘dünya kapısı’ dır. Alt katlardaki ahırların sokağa açılan kapıları ise; ‘ahiret kapısı’. Biz evlerimize ‘dünya kapısı’ndan girer, ‘ahiret kapısı’ndan çıkarız. Sonrasında gittiğimiz yer ise; ‘cennet’tir.”

Yerleşim karakteri ve evlerin mimari kurgusu, bu anlatımdan yola çıkarak şu şekilde yorumlanabilir. Sosyal yaşamın merkezi olan meydan insanların birbirleri ile iletişim kurduğu, ticari faaliyetlerin yürütüldüğü alandır. Evlerin ana yaşam mekanlarının yer aldığı üst katlar bu meydana açılır. Böylece meydan, ev içindeki yaşama alanının bir uzantısı haline gelir. İşte bu yüzden, evlerin dışarıya açılan kapıları “dünya kapısı” olarak adlandırılır.

Evlerin orta katlarında yatma bölümleri ile birlikte servis birimleri yer alır. Orta katların cepheleri alt kattaki sokağa yönelir. Sokağa bağlanan yer katlarında ise; ahırlar bulunur. Üst katlara göre karanlık, soğuk ve ürkütücü olan bu servis bölümleri aynı zamanda birer geçiş mekanıdır. İnsanlar için rahatsız edici olan bu mekanların sokağa açılan kapısı “ahiret kapısı” olarak adlandırılır.

Bu metaforik kurgu sonunda çıkan sonuç ise şöyle özetlenebilir: Başpınarlılar evlerine “dünya kapısı”ndan girerler ve sonra alt kata inerek “ahiret kapısı”ndan çıkarlar. Bu kapıdan geçtikten sonra gittikleri yer ise “cennet” tir.Yani köyün en alt kotunda bulunan ve tüm köyü saran bağ ve bahçeler.

Şekil 4.49 : “Cennet” (KAG, 2003).

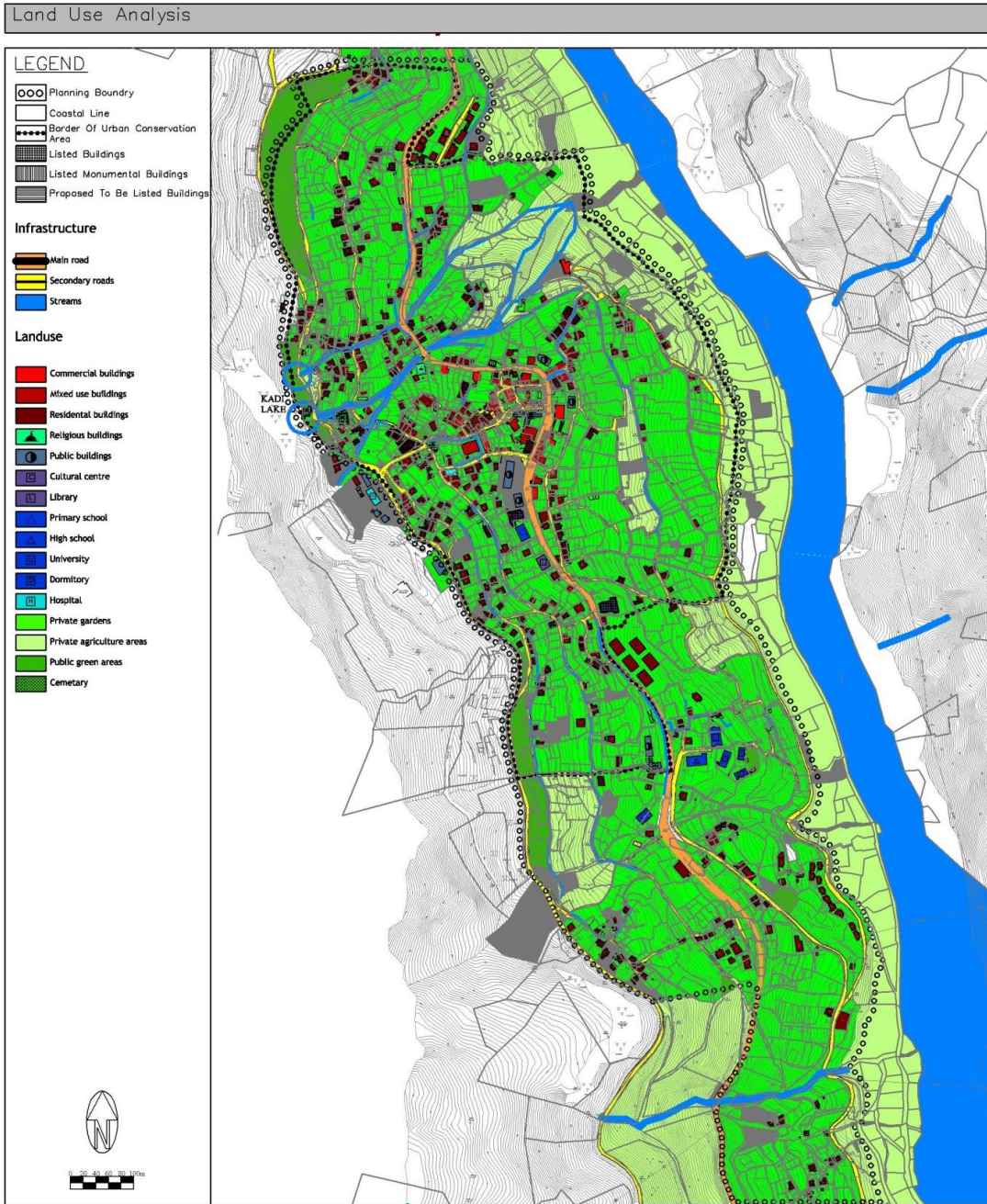
5. KEMALİYE’NİN SÜREKLİLİK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Kemaliye’nin özgünlük değeri üzerine yapılan tüm analizler sonucunda, yerleşim karakterinin belirleyicileri olan doğal ve kültürel unsurların birbirleriyle iç içe geçerek özdeşleşmiş bir doku meydana getirdikleri saptanmıştır. Parça-bütün ilişkisine dayalı bu özdeşleşme durumu, ortaya sürekliliği sağlanması gereken güçlü bir bölgesel kimlik çıkarmıştır.

Yüzyıllar öncesine dayanan rasyonel bir düşünce anlayışının ürünü olan Kemaliye yerleşimi, günümüzde ise; kendisini meydana getiren bu düşünce sistemini terk ederek bir kültürel kopuş süreci içine girmiştir. Bugüne kadar, Kemaliye’nin sorunları yerleşimin güçlü kimliğinin gölgesinde kalmış, bu durum özgün karakterin yavaş yavaş tahrip olmasına yol açmıştır. Değişen sosyal yapılar ve güncel mimarlık pratiğinin farklı bağlamlar ve kültürel alanların temel özelliklerine aldırmayan tutumu, bu yerleşim üzerinde de olumsuz etkiler yaratmıştır. Yakın geçmişe kadar özgün karakterini büyük ölçüde koruyan Kemaliye, son dönemlerde kentsel belleğini ve bölgesel kimliğini tehdit eden gelişmelerle karşı karşıyadır.

Doğal ve kültürel değerleriyle bir çekim merkezi haline gelen özgün yerleşimin sürekliliğini sağlayabilmesi için; öncelikle buradaki sorunların saptanması ve tartışılması gerekmektedir. Ancak bu sorunlar açıkça ortaya konduktan ve tartışıldıktan sonra yerleşim karakterinin sürekliliğine katkı sağlayacak stratejiler geliştirmek mümkün olabilir.

Bu doğrultuda yerleşimin mevcut durumu öncelikle 2002, 2003 ve 2009 yıllarında KAG ve Atölye Kolektif’in yapmış olduğu alan çalışmalarında elde edilen verilerden yola çıkılarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, mimari ve sosyal içerikli araştırmalar, tespitler ve sorunlar bu bölüm içinde tartışılmıştır. Tezin kuramsal ve kılışal çerçevesinde elde edilen bulgular, Yrd. Doç. Dr. Berrin Alper’in “Kemaliye (Eğın) Yerleşme Dokusu Üzerine Bir Araştırma” başlıklı doktora tezi ve bu tez kapsamında ayrıntılı olarak incelenen Genççağ Sokak üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek, yerleşimin son yirmi yıldaki değişimi ele alınmıştır.

Şekil 5.1: Alan Kullanım Analizi, ITU ŞBPB Kentsel Tasarım YL Prog. Pr.1

5.1 Kemaliye'nin Mevcut Durumu Üzerine Tespitler

Yapılan alan araştırmalarında Kemaliye'nin bölgesel kimliğine zarar veren unsurlar olarak plansız yapılaşma, geleneksel evlerin günümüz ihtiyaçlarına cevap verememesi ve bu evlerdeki yapısal sorunlar, hatalı onarım ve restorasyonlar, zanaatların ve eğitimli zanaatkarların azalması, üniversite ve turizme bağlı olarak yaşanan konaklama sorunu ve doğal çevrenin korunma sorunu tespit edilmiştir.

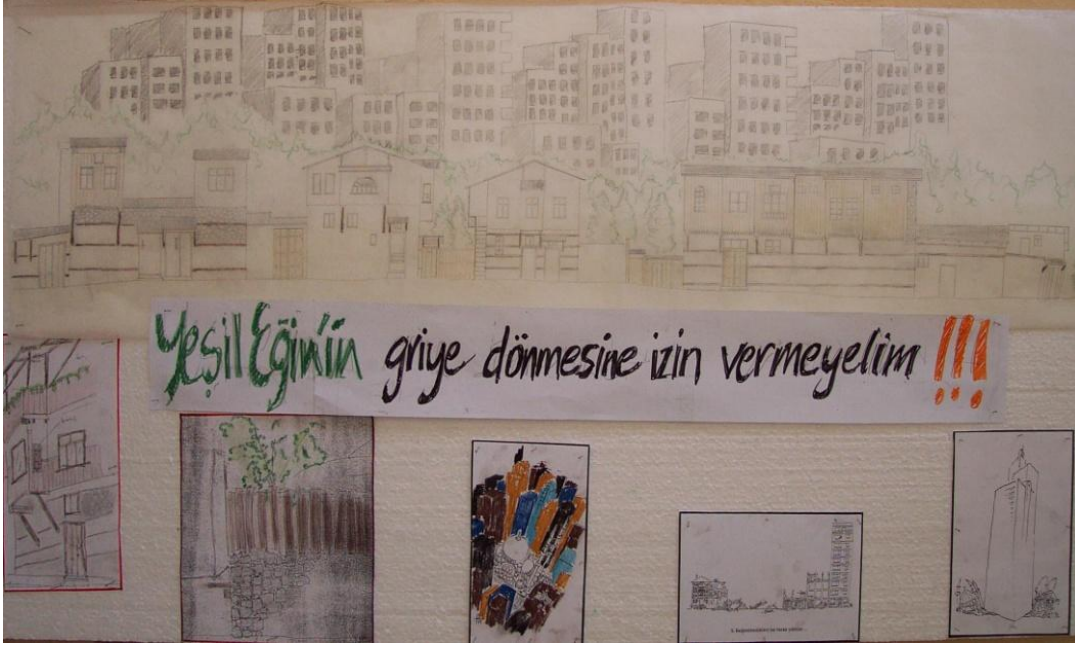
- Plansız yapılaşma

Yerleşimin güncel ihtiyaçlarının plansız bir yapılaşma anlayışı ve yerel bağlamı dikkate almayan bir tutumla çözümlenmeye çalışılması, bölgede yaşanan önemli bir sorundur. Özellikle 1987 yılında yaşanan çarşı yangını sonrası başlayan yeni yapılaşma, yerleşim merkezini tahrip etmektedir. O dönemden başlayarak günümüze kadar süregelen kentleşme eğilimi, yerleşimin özgün doku karakterini bozarak bölgesel kimliğini zedelemiştir. Çok sayıda kamu binasının ve yeni konutların tip projeler doğrultusunda inşa edilmesinin bu olumsuz gelişmede payı büyüktür. Kamu binalarının ve son dönemde yapılan TOKİ konutlarının yarattığı tahribat sadece Kemaliye’de değil, tüm Anadolu yerleşimlerinde karşılaşılan olumsuz bir durumdur. TOKİ’nin yasal imar yetkilerini kullanarak bulunulan kent ve çevre ile uyumsuz; genel planlama ve şehircilik ilkelerini gözetmeyen; imar hukuku, kültürü ve bilinci açısından kabul edilemez yapılaşma kararları sonucu kimliksiz yerleşimlerin sayısı günden güne artmaktadır.

Kemaliye’nin başlıca sorunlarından olan plansız yapılaşma, büyük kentlerdeki olumlu olarak algılanan, fakat gerçekte son derece tahripkar kentleşme süreçlerinin yansımalarıdır. Özellikle doğal, ekolojik ve kültürel yasalarla korunmaları gereken, başta Kemaliye gibi güçlü bölgesel kimliklere sahip özgün yerleşimlerde olmak üzere, bu hatalı uygulamalardan bir an önce vazgeçilmesi gerekmektedir.

Kamu eliyle yapılan bu müdahaleler dışında, bölgesel kimliği zedeleyen bir diğer unsur özel şahısların yapmış oldukları uygulamalardır. Konut ihtiyacını çözmek için inşa edilen apartmanlar ve geleneksel evlere yapılan niteliksiz ekler özgün doku karakterinin bozulmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz uygulamalar, yerleşim sakinleri dışında büyük kentlerden gelerek geçici olarak burada kalan Kemaliyeliler tarafından da yapılmaktadır. Tarih boyunca başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerle süregelen kültürel etkileşimin yerleşim karakteri üzerindeki olumlu yansımaları, günümüzde olumsuz bir etkiye dönüşmüştür. Yaz dönemlerinde gelerek birkaç ay süreyle burada kalan Kemaliyeliler’in, yaşadıkları kentlerde alışık oldukları konfor koşullarını ve yaşam biçimini burada da sürdürmek istemeleri, bölgesel kimliğe uymayan bir yapılaşma oluşmasına neden olmuştur.

KAG çalışmalarında, özgün yerleşim dokusunun maruz kaldığı olumsuzluklar analitik olarak saptanmıştır. Bu saptamalar, yerel yönetim yetkilileri ve yerleşim sakinleri ile tartışılarak çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır. Fakat aradan geçen süre içinde, çözüme dönük bir gelişimin kaydedilememiş olması, bugün daha ciddi problemlerle karşılaşmamıza neden olmaktadır.

Şekil 5.2 : Plansız yapılaşmaya dikkat çeken pano (KAG, 2002).

Şekil 5.3: 2009 yılında yapılan TOKİ konutları (Kolektif, 2009).

- Geleneksel evlerin güncel ihtiyaçlara cevap verememesi ve yapısal sorunlar
Günümüz koşulları sonucu değişen sosyal yapılar, nüfus azlığı, göç, miras problemleri ve ekonomik zorluklar, çoğu evin boş ve bakımsız kalmasına neden olmaktadır. Bundan dolayı evlerin büyük bölümü strüktürel açıdan iyi durumda değildir. Zamanın olumsuz etkilerine dayanamayan evlerin bir kısmı yıkılmış

olup, gerekli müdahaleler yapılmazsa geri kalanı da yakın gelecekte kaybedilecektir. Bu durum geleneksel konut sayısının günden güne azalmasına yol açarak, doku bütünlüğü açısından yerleşim üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Ancak buradaki en temel tehlike, geleneksel evlerdeki tekil kayıpların yerleşim dokusunda hemen fark edilememesi ve uzun vadede, yerleşimdeki parça-bütün ilişkisinin bozulması sonucu kültürel sürekliliğin tamamen kaybedilecek olmasıdır.

Son zamanlarda ise, geleneksel evlerin istenen konfor koşullarını sağlayamadıkları için terk edilmeleri sıkça karşılaşılan bir durum haline gelmiştir. Geçmişte kalabalık ailelerin yaşadığı bu evler, bugünkü aile yapıları dikkate alındığında gereğinden büyük alanlara sahiptir. Bundan dolayı ortaya çıkan bakım güçlüğü, evlerin mutfak ve banyo donanımları ile ısıtma sistemlerinin eski olması birçok aileyi yeni yapılan konutlara yöneltmiştir.

- Hatalı onarım ve restorasyonlar

İçinde yaşanan geleneksel evlerde ise; günümüz konfor koşullarının sağlanması için yapılan eklerin çoğu oldukça niteliksizdir. Yapılan onarım ve eklerde beton, briket ve tuğla gibi bölgesel kimliğe uymayan yapı malzemelerinin kullanılması, geniş ahşap cephe kaplamalarının yerine yapılan dar lambri kaplamalar, düşey cephe boşluklarının pvc doğramalar ile genişletilmesi, taş duvar onarımlarında kullanılan çimento esaslı derz dolgular, dam çatıların üzerine yapılan özensiz üst örtüler, pvc yağmur olukları ve iniş borularının kullanılması yerleşim karakterine zarar veren uygulamalardır.

Kültür Bakanlığı'nın desteğiyle, son dönemde bölgedeki restorasyon çalışmaları hız kazanmıştır. Tescilli evlere yapılan proje ve uygulama yardımları birçok evin varlığını sürdürmesine katkıda bulunmaktadır. Bu durum, evleri tescilsiz durumda olan diğer mülk sahiplerini de evlerini bir an önce tescil ettirmeleri yönünde teşvik etmektedir. Böylece, sayıları olması gerekenin çok altında olan tescilli ev sayısı, izlenen bu yöntem sayesinde günden güne artmaktadır. Bu açıdan süreç olumlu olarak değerlendirilebilir. Fakat, bu durumun öncelikle Kültür Bakanlığı tarafından ele alınarak, sit alanı içinde kalan tüm geleneksel yapıların tescil edilmesi etkin çözüm olacaktır.

Bu süreçte dikkat edilmesi gereken konu yapılan restorasyon uygulamalarındaki nitelik sorunudur. Maalesef bugüne kadar restore edilen yapılarda kullanılan yöntemler, geri dönüşü olmayan hatalara neden olmuştur. Birçok yapının tarihi değerini gösteren izler yok edilerek, yapılar yepyeni bir görünüme sahip

olmuştur. Oysa restorasyon çalışmalarının amacı, yapıların tarihsel ve kültürel değerlerini de koruyarak bir yenileme yapmaktır. Bu soruna yol açan temel etkenler, proje yardımlarındaki resmi sürecin çok hızlı ilerlemesi ve restorasyon konusunda uzman kişilerin yapılan uygulamalarda yer alamamasıdır. Tarihi yapıların gerçek mimari ve sanatsal özelliklerini yitirerek sözde restore edilmelerine karşı, bu uygulamaların dayanağı olan niteliksiz proje elde etme ve tarihi eserlerin önemini gözetmeyen yapım ihaleleri yöntemlerinin gözden geçirilerek gerekli önlemler bir an önce alınmalıdır.

Son zamanlarda kontrolsüz bir şekilde gelişen bu süreç Kemaliye'nin bir kültürel rant alanı haline dönüşmesine neden olmuştur. Bu sürecin yarattığı olumsuzluklar yukarıda da belirtildiği gibi, parçası oldukları yerleşim bütünü tahrip etmektedir.

- Zanaat dallarının ve eğitilmiş zanaatkarların azalması

Günümüzde endüstriyel yapı malzemelerinin yaygınlaşması ve her alanda kullanılmaya başlanması sonucu önemini yitiren geleneksel yapım teknikleri, restorasyon uygulamalarında en çok ihtiyaç duyulan taş ve ahşap ustalarının da azalmasına neden olmuştur. Geleneksel yapım tekniklerinin bir sonraki kuşaklara aktarılamaması, istenen niteliklerde uygulamaların yapılamamasının, dolayısıyla yaşanan kültürel kopuşun önemli nedenlerindendir.

- Konaklama sorunu

Yerleşimde çözüm bekleyen ihtiyaçlardan biri konaklama sorunudur. Meslek yüksekokullarına bağlı olarak artan öğrenci yoğunluğu ile gelişmekte olan kültür ve doğa turizmi nedeniyle yeni konaklama birimlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Mevcut birimler niteliksiz olup yeni yapılacak olanlar kültürel bağlama dayalı bir bakış açısıyla ele alınmalıdır.

- Doğal çevrenin korunma sorunu

Kemaliye'nin sürekliliğinin sağlanabilmesi için sadece mimari karakterinin korunması yeterli değildir. Bunun yanında, mimari dokunun içinde bulunduğu ve özdeşleştiği doğal çevrenin de korunması gerekmektedir. Yapılan araştırmalarda çevre kirliliğine bağlı olarak yerleşimin fauna ve florasının da tehdit altında olduğu tespit edilmiştir.

5.2 Son Yirmi Yıldaki Değişimin Gençâğa Sokak Üzerinden Değerlendirilmesi

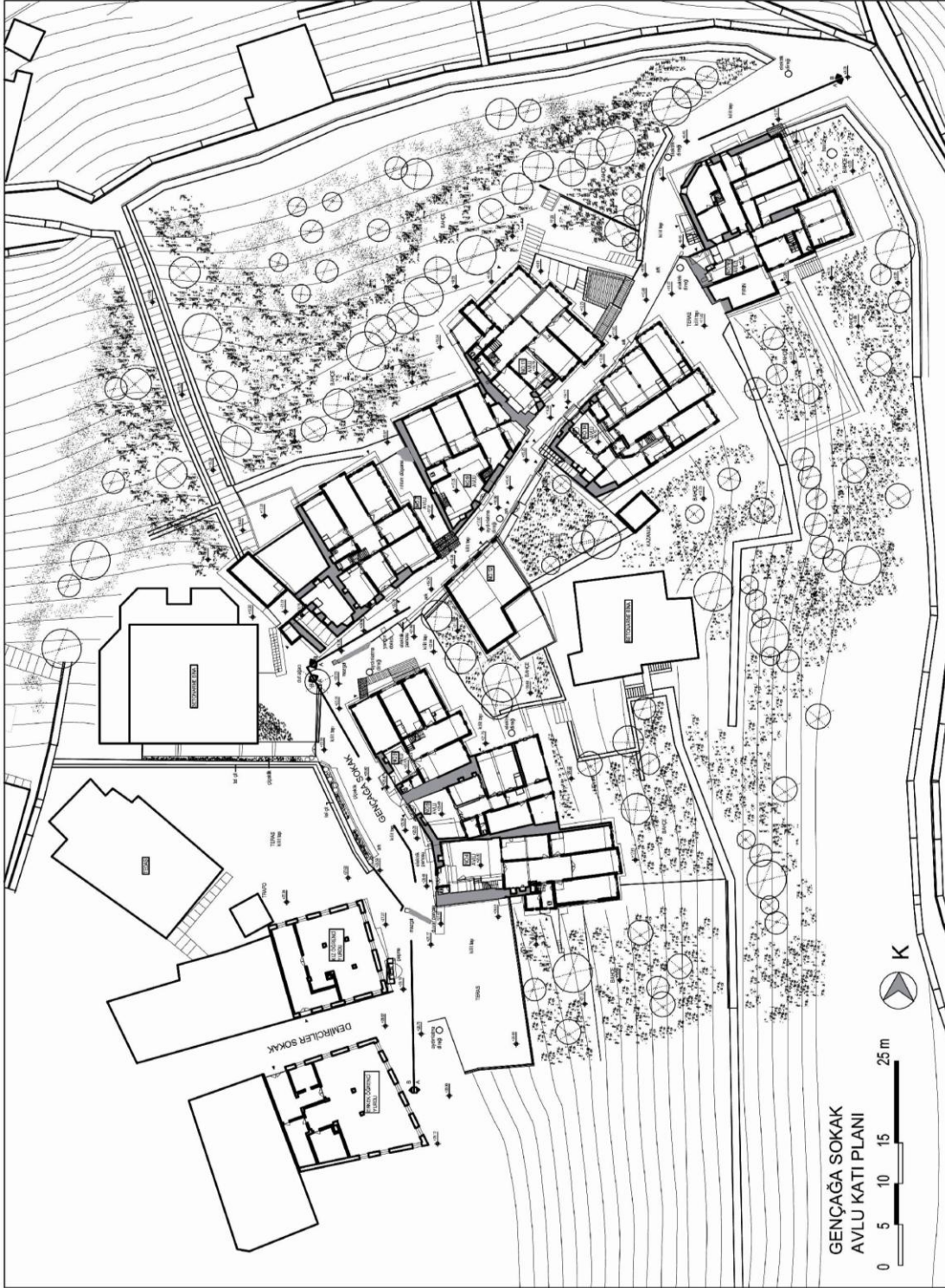
Tezin bu bölümünde, Gençâğa Sokak, alan çalışmalarından elde edilen veriler ve aynı sokakta 1990 yılında çalışmış olan Yrd. Doç. Dr. Berrin Alper'in elde etmiş olduğu verilerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede, yerleşimin son yirmi yıldaki gelişiminin ne yönde olduğu saptanmaya çalışılmıştır.

Gençâğa Sokak, eski adıyla “Dapsalık Yolu”, Demirciler Sokak'ın uzantısı olarak devam eden, eğimi dik yönde kesen karakteristik bir sokaktır. Çarşı merkezini, Gümrükçü Mahallesi üzerinden Fırat Nehri'ne bağlaması açısından önemlidir. Geçmişte önemli iş kolları olan demircilik, dokumacılık ve gümrük faaliyetlerinin konumlandığı bu sokakta, çok sayıda demirci atelyesi, marangozhane, dokuma kooperatifi ve buna bağlı dokuma-boyama atölyeleri ile sokağın bitiminde bulunan gümrük dükkanları yer almaktaydı. Günümüzde ise, bu iş kollarının zayıflamasından dolayı sokak eski canlılığını yitirmiştir.

Yakın geçmişe kadar özgün karakterini koruyan Gençâğa Sokak, zaman içinde yapılan müdahaleler sonucu birtakım değişikliklere uğramıştır. Özgün dokunun, yerleşim genelinde maruz kaldığı olumsuz uygulamalara bu sokakta da rastlamak mümkündür. Yapılan niteliksiz ekler ve özensiz onarımlarla özgünlükleri zedelenen evler, yine de bütün olarak değerlendirildiğinde yerleşim karakterini yansıtmaktadırlar.

Gençâğa Sokak üzerinde 10 tane geleneksel ev bulunmaktadır. Bu evlerin sadece 3 tanesi tescilli olup, diğerleri de yerleşimin özgün karakterini taşıyan ve tescil edilmesi gereken özgün evlerdir. Tescilli olabilecek evlerin bir kısmının statik durumunun iyi olmadığı gözlenmiştir. Bu evler aynı zamanda niteliksiz ek ve onarımlara maruz kalmışlardır. Sokağın doku bütünlüğünün sağlanabilmesi için diğer 8 evin de acil olarak tescil sürecine katılması gerekmektedir.

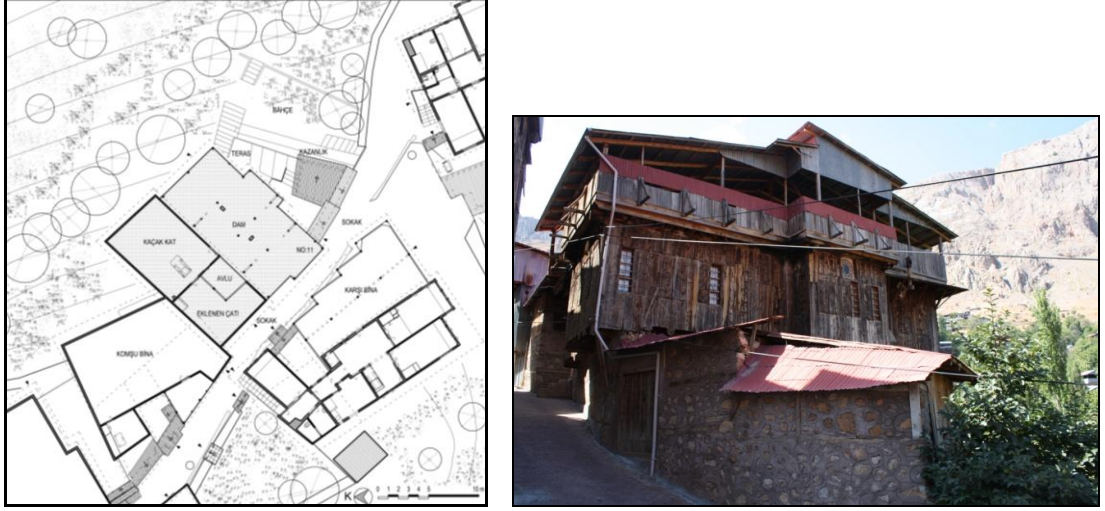
Bu sokak, tezin IV. bölümünde anlatılan doğal ve kültürel unsurlara bağlı olarak gelişen kentsel mekan kurgusunun ve mimari karakterin kavranabileceği örneklerle doludur. Evlerin yerleşim genelindeki konumlanma ilkelerine paralel olarak, zorlu topografik yapı ile kurdukları bağlar ve Fırat Nehri'ne yönelme eğilimi sokak karakterinin oluşumunda belirleyici olmuştur. Bu etkenler, sokak üzerindeki evlerden biri olan Mahmut Efeoğlu Evi üzerinde detaylı olarak ele alınmış, diğer ev örnekleri olan Hüseyin Avni Güven Evi ve Mustafa Haznedar Evi Ek A.3 ve Ek A.4'te incelemeye sunulmuştur.

Şekil 5.4: Genççağ Sokak vaziyet planı (Kolektif, 2009).

Mahmut Efeoğlu Evi, sokak üzerindeki özgünlüğünü büyük oranda koruyabilmiş karakteristik evlerdendir. Yaklaşık 240 yıl önce yapılmış olan ev, halen oldukça sağlam olarak ayakta durmaktadır. Kentsel mekan ve mimari karakterin temel belirleyicileri olan topografya ve su, bu evin oluşumunda da etkin rol oynamıştır.

Topografyaya bağılı olarak kademeli gelişen eve, avlu, teras ve bahçe girişleri olmak üzere 3 farklı kottan bağlanılabilmektedir.

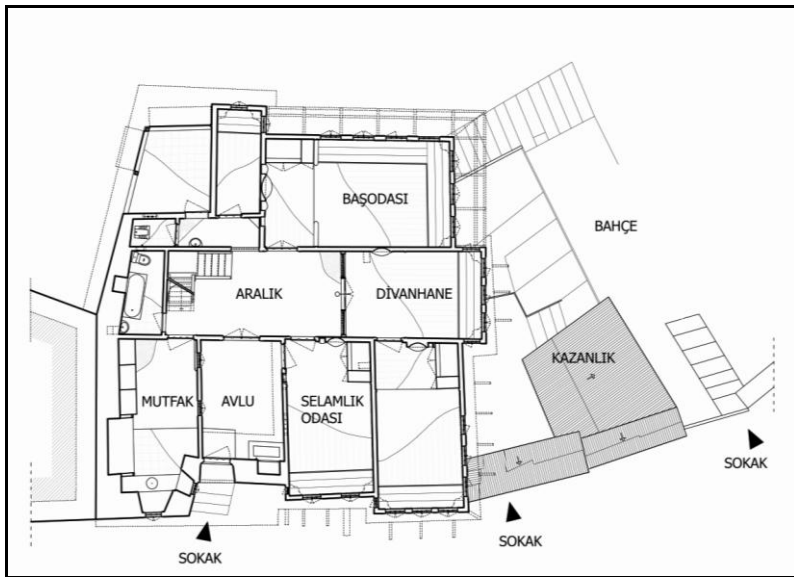
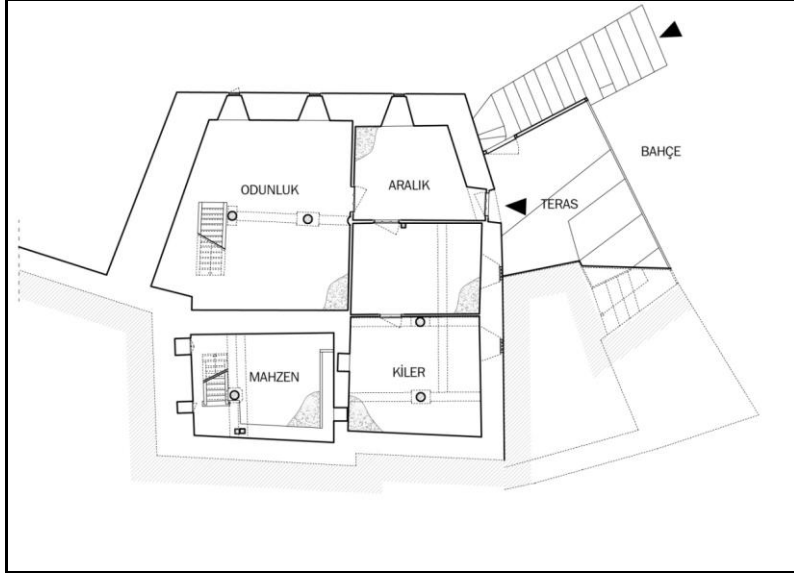
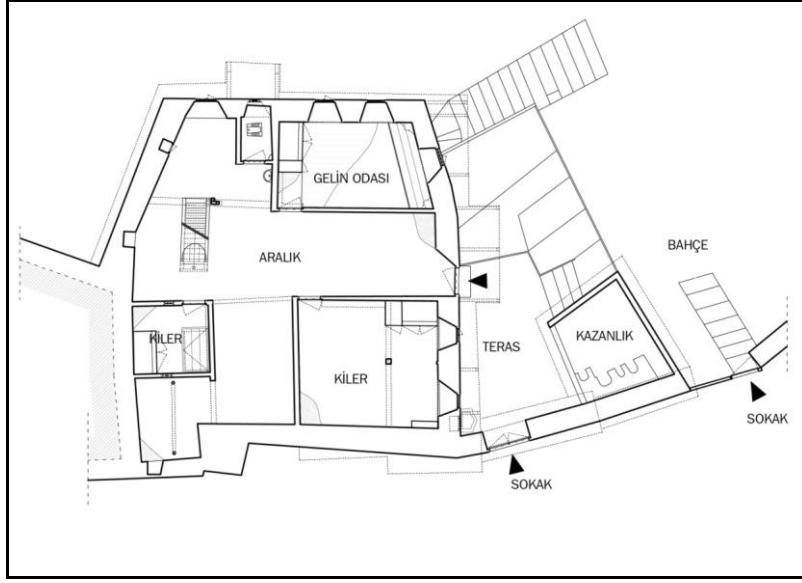

Şekil 5.5: Vaziyet planı ve perspektif, M. Efeoğlu Evi (Kolektif, 2009).

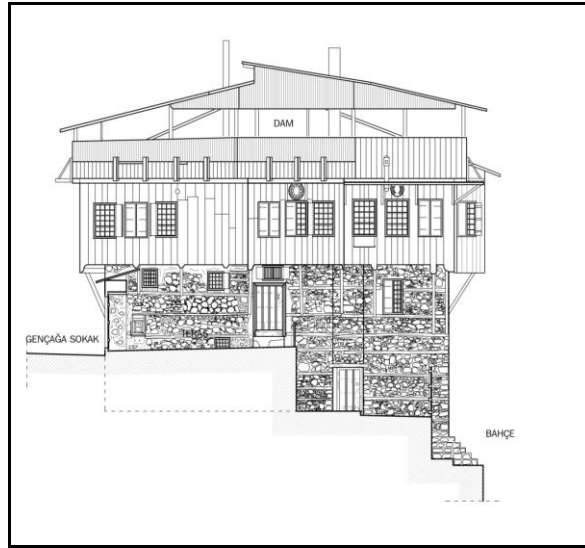
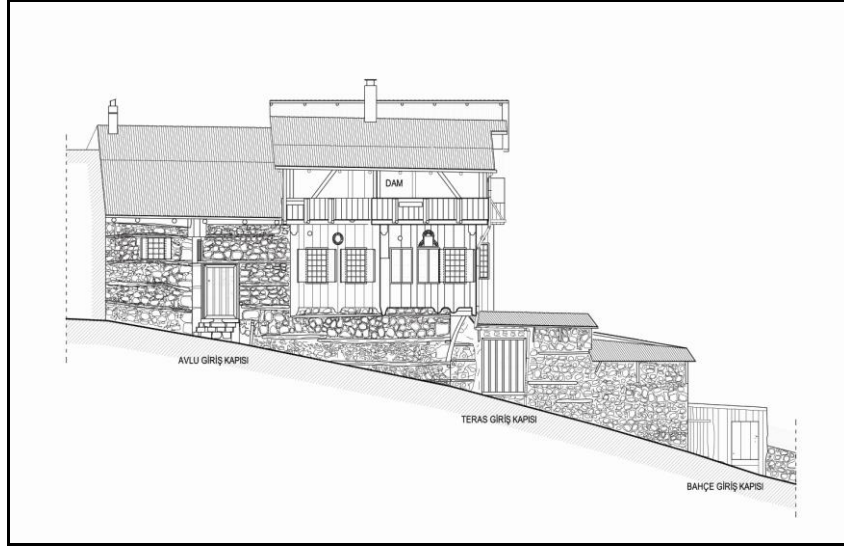
Günümüzde yapı alt kat, yer katı, avlu katı ve dam katı olmak üzere dört katlı olup, özgün plan şemasını korumaktadır. Kemaliye evlerinin genelinde olduğu gibi yapının dam katı ahşap dikmeler ile kırma çatı yapılarak kapatılmıştır. Yapının avlu katı ve alt katı halen aktif olarak kullanılmaktadır. Fazla kullanılmayan yer katı ve kaçak katı ise; bakımsız durumdadır.

Evin plan kurgusunda, yerleşimdeki genel planlama ilkesi olan Fırat'a yönelme eğilimi belirleyici olmuştur. Yaşama bölümleri olan "divanhane" ve "baş oda" manzaraya hakim konumlanırken, servis birimleri komşu binaya bitişik olan duvarda çözümlenmiştir. Avluya açılan "selamlık odası" ve alt katta bulunan "gelin odası", sosyal yapının mimarideki yansımalarına birer örnektir. Her iki mekan da evin içi ile bağlantı kurmaya gerek duyulmadan dışarıdan bağımsız olarak çalışabilmektedir. Selamlık odası ile servis birimi olan mutfak arasındaki geçiş avludan sağlanabilmektedir.

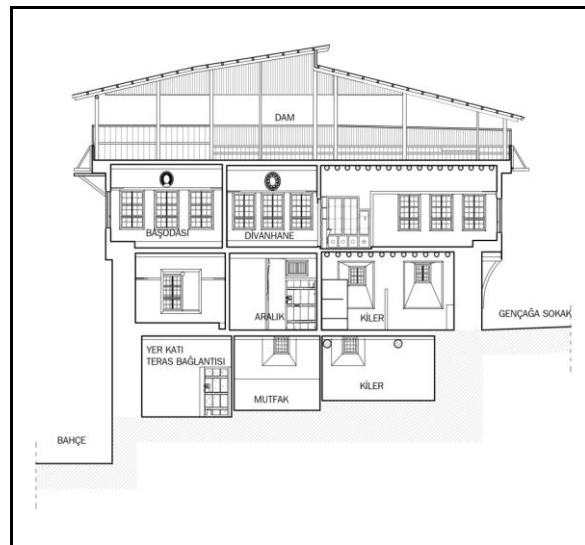
Evin plan kurgusuna bağılı olarak gelişen cephe sistemi, yapıldığı dönem özelliklerini taşımaktadır. Yerleşim genelinde Fırat'a bakan cephelerin özelleşme durumu, bu evde çok net anlaşılabılır. Ana yaşama mekanı olan "divanhane" ve "baş oda"nın bu yönde konumlanması, cephe açıklıklarının bu yönde artması ve tepe pencereleri bu etkinin göstergeleridir.

Şekil 5.6: Alt kat, yer katı ve avlu katı planı, M. Efeoğlu Evi (Kolektif, 2009).

Şekil 5.7: Sokak ve Fırat cephesi, M. Efeoğlu Evi (Kolektif, 2009).

Şekil 5.8: Kesit, M. Efeoğlu Evi (Kolektif, 2009).

Evin dış mekan kurgusu, yerleşimdeki genel tasarım anlayışına uygun olarak gelişmiştir. Bu evde, sokağa açılan avlu ile birlikte bahçeye açılan kademeli teraslar yer almaktadır. Bu teraslardan evin alt katına ve yer katına ulaşmak mümkündür. Dış alanlardaki servis birimi olan “kazanlık” üst kattaki terasta bulunur. Kazanlığın diğer tarafında, evin taş duvarı içine gömülü, ahşap kapaklı bir niş şeklinde küçük bir çeşme yer alır. Bunun dışında evin ana avlusunda da bir çeşmesi bulunmaktadır.

Evin avlusu ve servis birimleri “rıhtım” döşeme ile kaplıdır. Bu döşeme sistemi “aralık” mekanından evin “baş oda”sına kadar ulaşmaktadır.

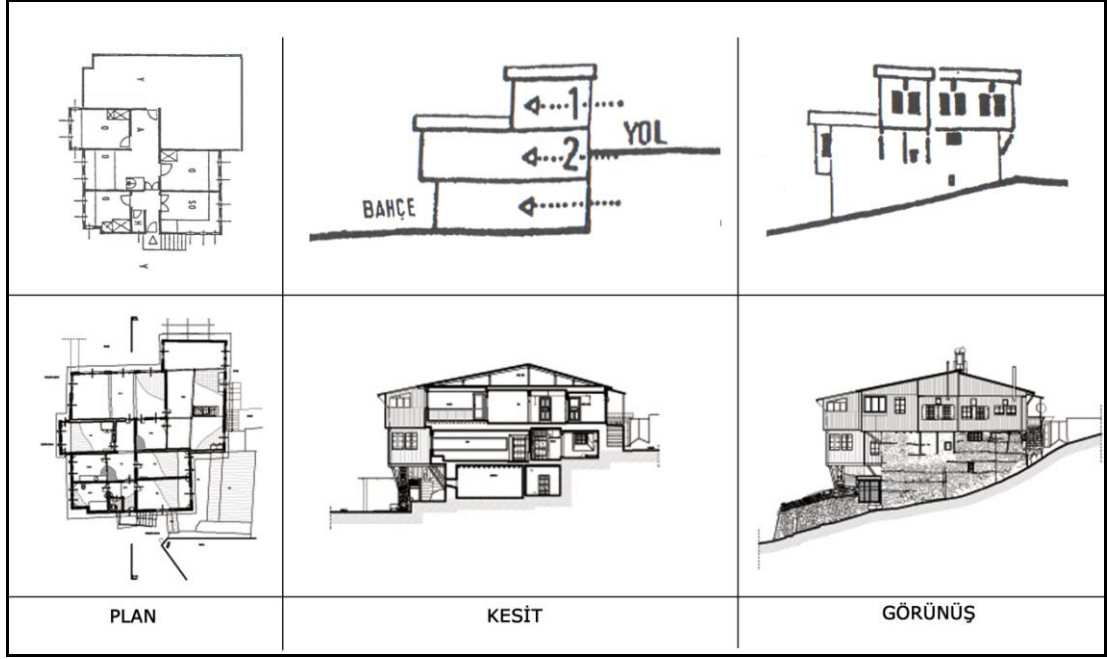
Geleneksel iç donanım öğeleri olan sabit elemanların tümü bu evde de mevcut olup, karşılaşılan en iyi örnekler arasında yer alır.

Şekil 5.9: M. Efeoğlu Evi iç mekan görünümleri (Kolektif, 2009).

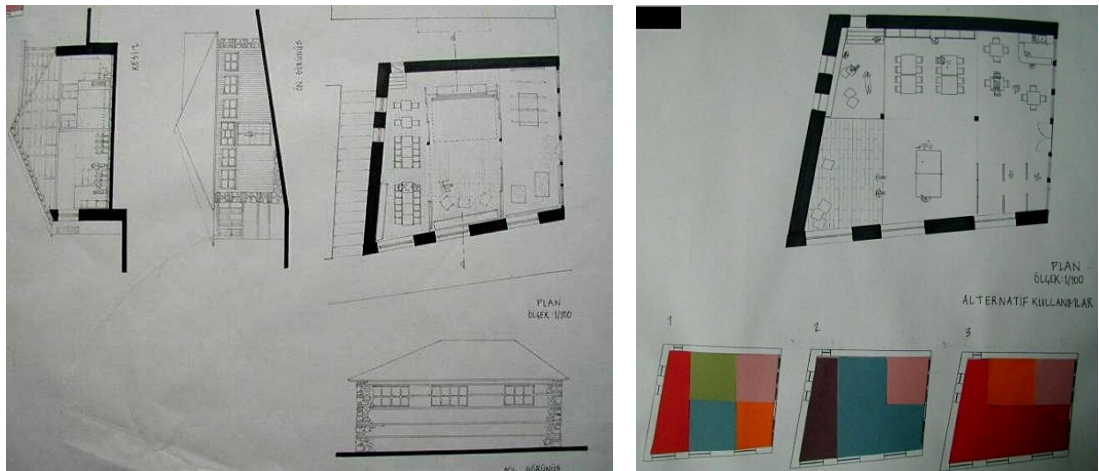
Geleneksel bir ev olmasına rağmen tescillenmemiş evlerden biri sokağın bitiminde konumlanan Selim Ayhan Evi'dir. Yapılan incelemelerde evin özgün plan şemasında bazı değişiklikler yapıldığı tespit edilmiştir. Bölgede “kaçak kat” diye tabir edilen üst katın dam bölümü kapatılarak, salon ve kiler olarak kullanılan mekanlar eklenmiştir. Bu mekanlar niteliksiz ekler olup, evin karakterinin bozulmasına yol açmıştır. Evin özgün plan şemasında yaşam alanlarının bulunduğu avlu katı ve bahçe katı kullanılmadığından oldukça bakımsız durumdadır. Bu bölümlerde yapılan incelemelerde ciddi yapısal sorunlar olduğu gözlenmiştir.

Evin güncel ihtiyaçlara cevap verebilmesi için yapılan banyo ve tuvalet ekleri, sokağa bakan odanın dönüştürülmesiyle sağlanmıştır. Yapılan diğer olumsuz müdahalelere örnek olarak, niteliksiz doğramalar ve kapılar, özensiz demir korkuluklar ve taş duvarların beton derzlerle onarılması gösterilebilir. Yapılan bu müdahaleler sonucu evin kütle ve cephe oranları bozulmuş, sokak perspektifi bu durumdan olumsuz yönde etkilenmiştir. Alper'in 1990 yılında yaptığı çalışmada özgün niteliklerini tamamıyla koruyan bu ev, günümüzde yukarıda bahsedilen değişikliklerden dolayı sıradan bir görünüme bürünmüştür.

Şekil 5.10: Karşılaştırma, Selim Ayhan Evi (Alper 1990, Kolektif 2009).

2004 yılına kadar sokak üzerinde yığma sistem ile yapılmış, tek katlı ve kırma çatılı halı dokuma ve boyama atelyeleri yer almaktaydı. Yapıldıkları dönemi yansıtan bu atelyeler mimari tarzlarıyla geleneksel mimariden farklılaşan, ama aynı zamanda özgün yerleşim dokusuyla son derece uyumlu yapılarıdır. 2002 ve 2003 yıllarında yapılan KAG çalışmalarında, bu atelyeler yerleşimin ihtiyaçlarına cevap verebilecek potansiyel mekanlar olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, boyama atelyesi “kadın el sanatları merkezi”, dokuma atelyesi de “gençlik merkezi” olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Endüstri arkeolojisi kavramına dayandırılarak geliştirilen önerilerde, bu üretim mekanları, kentsel belleğin önemli unsurları oldukları dikkate alınarak projelendirilmişlerdir.

Şekil 5.11: Atölyeler için geliştirilen öneriler (KAG, 2002).

Şekil 5.12: Yıkılan dokuma ve boyama atölyeleri (KAG, 2002).

Fakat bu çalışmayı izleyen yılda, atölyeler yıkılarak yerlerine sokak ölçeğini hiçe sayan, özgün dokuyu bozan betonarme yurt binaları yapılmıştır. Yaşanan öğrenci yoğunluğu nedeniyle yerleşimin önemli ihtiyaçlarından olan yurt binaları, daha uygun alanlar olmasına rağmen bu sokak üzerinde konumlandırılarak kentsel belleğin göstergelerinden olan üretim mekanları yok edilmiştir. Üstelik yeni yapılan yurt binalarının geçmişe öykünen taklitçi tavrı, yerleşim bütününe hatalı uygulamalardan nasıl etkileneceğine dair çok belirgin bir örnektir.

Şekil 5.13: Demirciler Sokak giriş perspektifi 2003-2009.

Öğrenci yurtları 4 katlı olarak inşa edilmişlerdir. Bu binaların giriş katları taş görünümlü olup, üst katları ahşap kaplamadır. Herhangi bir yerde yapılabilecek bu yurt binaları ahşapla kaplanarak dokuya uydurulmaya çalışılmıştır. Fakat esas sorun, sokak ölçeğini dikkate almayan oranlarıdır.

Şekil 5.14: Erkek ve kız öğrenci yurdu (Kolektif, 2009).

Tedaş binası ise; sıkça rastladığımız tip proje örneklerinden biri olarak sokak karakterini ve yerleşim silüetini olumsuz yönde etkilemektedir. Tedaş binası ile başlayıp kısa sürede yaygınlaşan betonarme yapılaşma, sokak dokusuna ve yerleşim silüetine ciddi zararlar vermiştir. Yerleşim kurgusunun genelindeki “insan ölçeği” dikkate alınmadan yapılan bu yeni uygulamalar sonucu sokak algısı sıradanlaşmıştır.

Tedaş binasının alt kotunda yeni yapılmış 3 katlı betonarme bir apartman yer alır. Bu apartmanın yapımı sırasında aynı arazi içinde bulunan ve “torta” olarak adlandırılan sokak tipini meydana getiren geleneksel yapı oldukça zarar görmüştür. Söz konusu yapının bir bölümü yıkılarak yerine yeni bina inşa edilmiştir. Bahçelere ulaşmayı sağlayan bu “torta” bugün yıkılma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

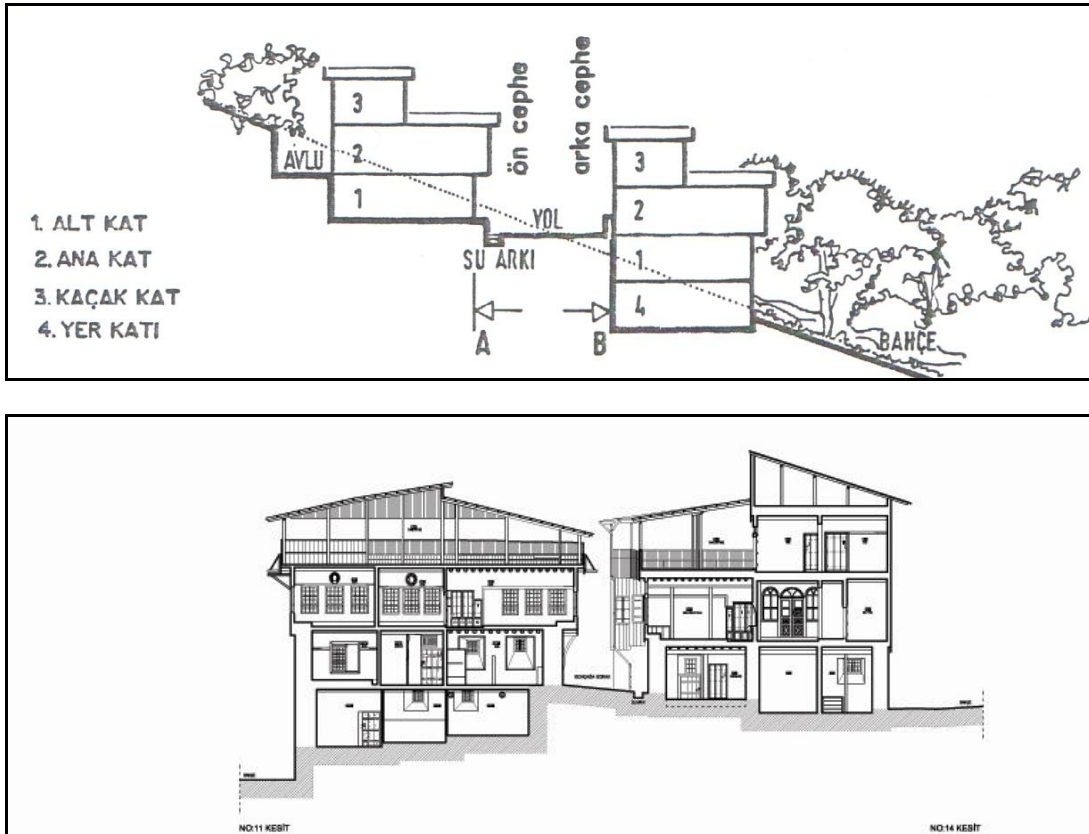

Şekil 5.15: Genççağa Sokak’taki betonarme binalar (Kolektif, 2009).

Şekil 5.16:“Yeni”nin yapılabilmesi için kısmen yıkılmış olan “torta”

Yerleşim genelinde geleneksel evlerin korunması için geliştirilen sac cephe kaplamaları ve ahşap konstrüksiyonlu eğimli çatı uygulamalarına bu sokaktaki tüm evlerde rastlamak mümkündür. Bu çözümler yapıların ömrünü uzatmada faydalı olmuş ve bölgesel kimliğin günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Doğru restorasyon teknikleri geliştirildiği takdirde bu ekler kolayca kaldırılarak evler özgün hallerine döndürülebilir.

Şekil 5.17: Eski ve yeni çatı sistemi (Alper,1990-Kolektif, 2009).

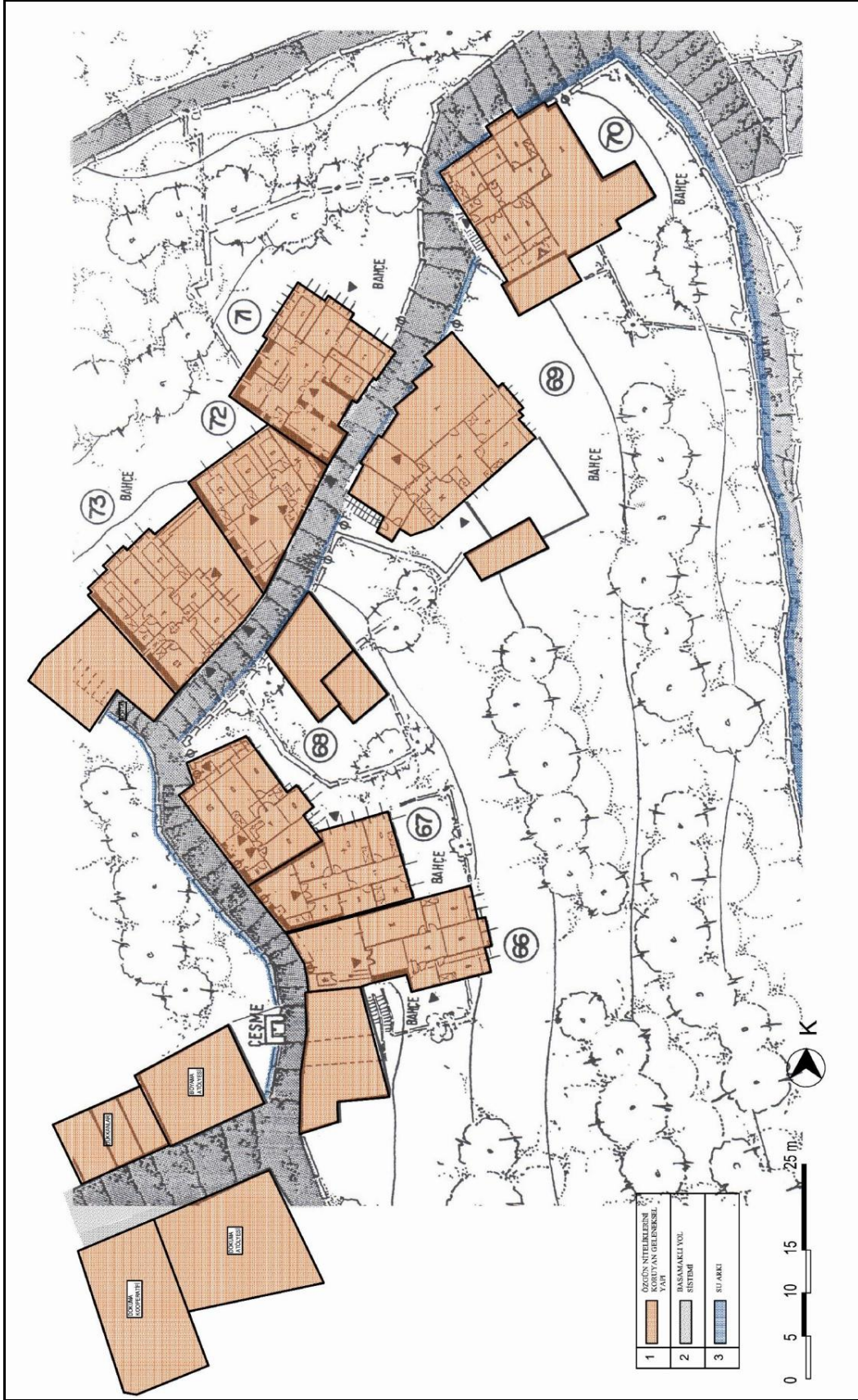
Alper'in tezinde aktarılan bazı yapılar maalesef günümüze ulaşamamıştır. Sokağın üzerindeki dört adet geleneksel yapının yıkılması ve yerlerine yapılan binaların niteliksizlikleri sokak dokusuna zarar vermiştir. Bunlar, yurt binalarının önündeki boşluğun yerindeki bakımsızlıktan yıkılmış olan ev, "torta"yı meydana getiren yapının bir bölümü ve yukarıda örneklenen dokuma ve boyama atelyeleridir.

KAG'ın verileri ile Alper'in çalışması arasındaki farklardan biri de sokak sistemidir. Özgün hali taş basamaklı olan bu sokak, yayalar ile birlikte at, eşek, katır gibi hayvanların kullanımına dayalı ve zor topografya verilerine göre oluşturulmuştur. Günümüzde ise araç trafiğinin işleyebilmesi için kilit parke taşı ile döşenmiştir. Oysa Kemaliye evleri, avlularda ve iç mekanlardaki döşeme malzemesi olan taşın sürekliliği sayesinde sokağın bir parçası olabilmektedir. Yerleşim kurgusundaki sokaktan eve kadar ulaşan akıcılık ve geçişlilik yeni yapılan bu uygulamalarla kesintiye uğramış ve ev ile sokak arasında bir sınır oluşmuştur. Yapılan bu uygulama sonucu, sokağın ideal eğimi bozularak yayalar için çıkılması zor bir hale gelmiştir.

Sokak üzerindeki arklar niteliksiz onarımlar geçirerek süreklilikleri kesintiye uğramıştır. Bazı bölümleri sokağın genişlemesi için kapatılmıştır. Bu uygulama Kemaliye genelinde yaygın olarak devam etmektedir. Çeperleri beton ile sıvanmış, kademeli olarak akan bazıları bu özelliklerini yitirmiştir. Oysa, ark sistemleri hem işlevsel hem de görsel olarak kentsel mekan karakterinin önemli unsurlarındandır. Sulama, iklimlendirme ve evlerdeki soğukluk mekanlarının oluşumunu sağlayan arklar, aynı zamanda birer doğal peyzaj donanımı olarak değerlendirilmelidirler.

Şekil 5.17: Niteliksiz onarıma maruz kalmış arklar (KAG 2002, Kolektif 2009).

Şekil 5.15: Gençça Sokak vaziyet planı (Alper,1990)

Şekil 5.16: Gençğa Sokak vaziyet planı (Kolektif, 2009).

Yapılan karşılaştırmalı değerlendirmeye göre, sokak karakterinin Alper'in çalışmasından günümüze kadar geçen sürede olumsuz müdahalelere maruz kaldığı açıktır. Betonarme yapılaşmanın özgün sokak karakteri üzerindeki baskısının giderek arttığı, buna bağlı olarak "sokak ölçeği"nin özellikle yurt binalarının konumlandığı alanda kaybolduğu gözlenmiştir (bkz. Ek A.2). Bu geri dönüşsüz yıkıcı müdahaleler dışında, geleneksel evlere yapılan niteliksiz eklerin, evlerin kütle ve cephe oranlarını bozarak sokak üzerinde yine olumsuz etkiler yarattığı; fakat gerekli önlemler alınırsa bu etkilerin ortadan kaldırılabileceği saptanmıştır. Sokak donanımlarının özensizliği, basamaklı sokak sistemi yerine yapılan kilit parke taş döşeme ve niteliksiz onarım gören arklar sokak karakterini olumsuz etkileyen diğer unsurlardır.

Gençağa Sokak'ın yirmi senelik kısa bir zaman diliminde yaşadığı bu değişim, içinde bulunulan kültürel kopuş sürecinin hızla devam ettiğinin bir göstergesidir. Bu analiz doğrultusunda Kemaliye'nin yüzyıllardır kesintisiz biçimde süregelen bütüncül tasarım anlayışının kaybolduğu, yerini güncel mimarlık pratiğinin yıkıcı müdahalelerine bıraktığı görülmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Günümüz koşulları geçerli formlarıyla; kültürel çeşitliliği, çevreyi ve sosyal bağları yok ederek, homojenleşmiş ortak bir dünya kültürünün oluşumuna neden olmaktadır. Bu durum aynı zamanda insanlığı, hem tek bütünde birleşmeyi hem de kültürel sürekliliği ayakta tutmayı amaçladığı çelişik bir süreçle karşı karşıya bırakmıştır. Tezin kuramsal çerçevesinde ele alınan görüşler doğrultusunda, söz konusu ortak dünya kültürünün bir yandan insanlığın gelişimine katkı sağlarken, diğer yandan kültürel kopuşlara yol açarak onu yaşadığı çevreye yabancılaştıran bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Yapılan değerlendirmelerde, bu iki süreçten birini seçmek yerine, her ikisini de barındıran bir uzlaşım yolunu arayan yaklaşımların geliştirilmesinin, kültürel süreklilikleri sağlayan etkin bir çözüm olduğu sonucuna varılmıştır.

Problem özgün yerleşimlerdeki güncel mimarlık pratiği açısından değerlendirildiğinde ise, salt yerel özellikleri korumaya çalışan ya da bu özellikleri yok sayan yaklaşımların yapılan uygulamalarda hakim anlayışlar oldukları saptanmıştır. Bu yaklaşımlardan ilkinin özgün yerleşimleri zaman içinde dondurarak çağa ayak uydurmalarına engel oldukları, diğerinin ise bu yerleşimlerde kültürel süreklilikler açısından olumsuz sonuçlar doğurduğu belirlenmiştir. Bu tür yaklaşımlar, sosyo-kültürel katmanlaşmaları tekdüzeleştirerek bölgesel kimliklere zarar veren ve farklı yerleşimlerin giderek birbirlerine benzemelerine yol açan başlıca etkenlerdir. Bu yüzden bütün fenomenlerin sosyo-kültürel bağlamda ele alınması, bunun için de; öncelikle yerel kültürlerin kavranması gerektiği, bu kavrayışın aynı zamanda kendi çağdaşlığımızın zenginleşmesine de katkıda bulunduğu vurgulanmıştır.

Mimarlığın kültürel bir pratik olduğu düşünülürse, yaşanan kopuş sürecine katkı yapabilecek yolları bağlama dayalı bir bakış açısıyla geliştirmesi, güncel mimarlık pratiğinin aldırmayan tutumuna karşı bir direnme mekanizması oluşturabilir. Bunun için mimarlığın artık her zamankinden daha fazla etik ve kültürel sorumluluğa sahip olması gerekmektedir. Bu düşünceler doğrultusunda, özgün yerleşimlerin kentsel mekan ve mimari karakterlerini koruyarak varlıklarını sürdürebilmeleri için

benimsenebilecek tasarım yaklaşımları tezin temel arayışları olan “Güncel mimarlık pratiği, keskin biçimde diğerini yıkıyorsa; arada nasıl bir diyalog kurulabilir?”, “Diğerini yadsıyan, öteleyen bir anlayış yerine ondan beslenen nasıl bir yaklaşım geliştirilmelidir?” soruları üzerinden ele alınmıştır. Yapılan araştırmalarda, güncel mimarlık pratiğinin temellendiği modern mimarlığın kültürel kopuşlara yol açtığı görüşüne karşılık, eleştirel bir bakış çerçevesinde yeniden ele alınırsa, bunun tam tersine kültürel süreklilikleri sağlayan bir hale dönüşebileceği saptanmıştır. Bu görüşün oluşmasında, modernizmin her zaman kendini yenileyebileceği potansiyele sahip olduğunu mimarlık alanında göstermeye çalışan, Team 10 ve grubun etkin üyelerinden De Carlo’nun düşünceleri etkili olmuştur. Onlar, mimarlıkta kültürel sürekliliği sağlayabilmek için, geçmiş yüzyılların estetik ve arkitektonik formlarının değil, kültürel ve sosyal formlarının yeniden keşfedildiği bir yaklaşım geliştirmeye çalışmışlardır. Tasarım anlayışlarını insanı temel alan ve onu yaşadığı doğal-yapılı çevre, sahip olduğu kültürel-sosyal bağlar ve tarihsel süreçlerle birlikte değerlendirerek geliştirmişlerdir. Böylece, toplum ve modernizm arasında farklı bir bağ kurmaya çalışarak, mimarlıkta geleneklerin biçimsel olarak değil ama düşünsel olarak sürdürülmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Bu görüşlere paralel olarak “eleştirel bölgeselcilik” kavramı da özgün yerleşimlerle kurulabilecek ilişkiler açısından yol gösterici olarak değerlendirilmiştir. Eleştirel bölgeselcilik, güncel mimarlık pratiğinin farklı bağlamlar ve kültürel alanların temel özelliklerine aldırmanın tutumuna, geleneksel formların yeniden canlandırılmasına ve mimarlıkta basit bir kopyacılık-taklitçilik anlayışına karşı geliştirilmiş bir direnme stratejisidir. “Yerel öz”ü oluşturan kültürel ve doğal yapının kavranmasına dayalı gelişen bu tutum, evrensel değerlerle bölgesel değerleri karşılaştırarak yeni bir bölgesel değerler sistemi kurmayı amaçlar. Öncelikle modern mimarlığın baskın formlarına karşı ileri sürülen eleştirel bölgeselcilik, özünde insanı yaşadığı doğal ve kültürel çevrenin bir parçası olarak kabul eder. Bu kavram, evrensel süreçlere paralel olarak bağlama dayalı çağdaş bir mimarlık üretmeyi amaçlayan alternatif bir yaklaşım olarak bizlere yeni bakış açıları kazandırabilir.

Kuramsal çerçevede ele alınan kavramların pratikteki yansımaları üzerine yapılan analizlerde, gelenekten biçimsel ve tektonik anlamda referans almadan içinde bulunulan bağlamla uyumlu çağdaş bir yapı oluşturma çabası içinde olan ve eski ile yeni arasındaki ilişkilerin dengeli şekilde kurulmasını önemseyen örnekler üzerinde durulmuştur. Barragan, Ando, S333 tasarım grubu ve Cansever’in projeleri üzerine yapılan analizlerde, bu örneklerin doğal ve kültürel verileri değerlendiren, geleneği bir mantık ve bilgi kaynağı olarak kullanan çağdaş yaklaşımlara sahip oldukları

gözlenmiştir. Bölgesel kimliği meydana getiren geleneksel mimari ilkelerin günümüz koşulları çerçevesinde dönüştürülerek kullanıldığı bu yaklaşımlar, mimarlıkta geleneklerin salt biçim olmanın dışında iletilen bir düşünce veya anlayış olarak açıklanması gerektiğini göstermiştir. Bu bakış çerçevesinde ele alınan bir mimari yaklaşımın, kültürel sürekliliklere katkı sağlayan önemli bir etken olduğu açıktır.

Güncel mimarlıkta eski ile yeni arasındaki ilişkiler irdelendiğinde; eski biçimleri bir “düzeltilmiş benzerlik” imgesi ürünü olarak yeniden üretmeye kalkışmanın olumsuz bir durum yarattığı, bunun aksine yeni denemelere açık olunması gereği üzerinde durulmuştur. Mevcut yapılara yapılan ekler üzerinden ele alınan bu yeni denemeler, günümüzün yıkıcı müdahalelerine karşı geliştirilen bir bakış açısı ile yola çıkarak ve keşfedici bir yapım dili kullanarak, bize bağlı olan ve bir daha var olmayacak başka bir zamanın özünü açığa çıkarmanın ve ona saygı duymanın temel alınmasını önerir. Bundan dolayı; “yeni” üretilirken “eski” bir ölçüt olarak ele alınmalı, böylece “eski”nin varlığını sürdürebilmesi de sağlanmalıdır. Bu bakış açısı doğrultusunda, eski ile yeni arasındaki ilişkiyi keşfedici bir bakış açısıyla kuran Zumthor ve Fehn’in mimari yaklaşımları analiz edilmiştir. Zumthor’un Gugalun Evi, bulunulan yere yoğunlaşarak meydana getirilen “özdeşleşmiş mimari” örneği olarak, mimarlıkta bütüncül bir bakış açısının gerekliliğini ortaya koyar. Bu örnek, “eski” ile “yeni”nin ancak yanyana durarak birbirlerini var ettiklerinin açık bir kanıtıdır. Modern mimarlığı İskandinav kültürüyle harmanlayarak kendi mimarlık anlayışını ortaya çıkaran Fehn ise; “eski” ile “yeni” arasındaki ilişkiyi karşıtlık ilkesi üzerine kurmuştur. Taklit edilerek tarihin yeniden canlandırılmasına karşı çıkarak, Hedmark Müzesi’nde geçmiş ile bugün arasındaki zaman farkını çarpıcı şekilde ortaya koymuş, böylece “eski”nin varlığını da ortaya çıkarmıştır.

Kültürel bağlama dayalı çağdaş mimarlık yaklaşımlarının incelendiği III. bölümde buraya kadar yapılan analizler tekil yapı ölçeğinde olup, kuramsal çerçevenin kavranmasını sağlamışlardır. Tezin temel araştırma konusu olan özgün yerleşimlerde; bulunulan yere tasarım müdahalesinde bulunmadan önce kuramsal yaklaşımların yanı sıra söz konusu yerdeki özün kavranması ve bütünü oluşturan parçaların anlaşılması gerekmektedir. Bulundukları doğal ve kültürel bağlamla ilişkili olarak özgün bölgesel kimliklere sahip yerleşimler, insanlık ve doğa tarihinin soyut ve somut tüm izlerini barındıran birer arşiv olduğundan, farklı disiplinleri bütünleştiren ve alan pratiğine dayalı çalışmalar yapılarak ele alınmalıdır.

Bu doğrultuda, özgün bir örnek olarak Urbino yerleşimi ve uzun yıllar boyunca bölgede çalışan De Carlo’nun mimarlık anlayışı ele alınmıştır. Mimarın Urbino’daki tasarım yöntemi incelendiğinde, kültürel ve doğal yapıya duyarlı, özgün dokuyu

tahrip etmeyen aksine onu ortaya çıkaran ve varlığını sürdürmesine katkı sağlayan bir yaklaşım geliştirdiği belirlenmiştir. Süreklilik temeline dayanan tasarım sürecinin vazgeçilmez ilkelerinin, yerin derinlemesine analizi ve katılımcı değer olduğu saptanmıştır. De Carlo; belediye, üniversite, bağımsız araştırmacılar ve yerleşim sakinlerini ortak bir platformda toplayarak onların görüşleri doğrultusunda Urbino'nun ihtiyaçlarını saptamış ve önerilerini geliştirmiştir. De Carlo'nun yanı sıra özgün yerleşimlerde alan çalışmalarının önemi ve kullanılan yöntemler ILAUD, IFS ve KAG'un çalışmaları üzerinden değerlendirilmiştir. Bu grupların temel amacı özgün bir yere dair farklı bakış açıları yakalayarak o yerin gelişimine katkı sağlamaktır. Mimari dildeki çeşitlilik ve bölgesel kimlik konularına odaklanan bu araştırma gruplarının temel ilkeleri, günümüz ihtiyaçlarını çözümleyebilmek için geçmişten yeniden yorumlamaları ve “koruma” kavramı yerine “süreklilik” kavramını ön planda tutmalarıdır.

Tezin kılğısal bölümünü oluşturan IV. ve V. bölümlerde, Kemaliye yerleşiminin özgünlük değeri analiz edilmiş, yerleşimin bugününe ve geleceğine dair değerlendirmeler yapılmıştır. Kentsel mekan ve mimari karakterin oluşumuna etkiyen unsurlar doğal ve kültürel olmak üzere iki temel başlık altında analiz edilmiştir.

Topografik yapı, yerleşim merkezinin konumlanmasına ve ev kurgularının oluşumuna etkiyen başlıca faktörlerdendir. Eğimli arazi yapısı sebebiyle kademeli olarak setlere oturan yerleşimde, bu durumun farklı sokak tiplerinin ve ev kurgularının oluşumuna neden olduğu saptanmıştır. Ev ve sokak ilişkileri üzerine yapılan analizlerde, evlerin dam katları hariç diğer tüm katlarının sokak ile bağ kurabildiği, bu sayede evlerin bağımsız katlar olarak da çalışabildikleri gözlenmiştir. Doğa ile en üst seviyede uyum gösteren bölge mimarisinde kimi yerlerin topografyanın bir uzantısı olarak devam ettiği örneklerle ifade edilmiştir.

Karasu Vadisi'nin sarp kayalıkları arasında kurulmuş olan Kemaliye'nin bu bölgede konumlanmasının temel nedeni, yerleşim merkezindeki su kaynaklarıdır. Suyun yerleşim kurgusuna etkileri incelendiğinde; bölgesel kimliğin en önemli unsuru olan yeşil dokuyu var etmesinin yanında, mimari kurguya doğrudan etkiyen bir unsur olduğu tespit edilmiştir. Evlerin konumlanmasında temel alınan ilkenin manzaraya yönelme olduğu ve evlerin bu yöndeki cephelerinin farklı çıkma ve boşluk düzenlemeleriyle özelleştikleri gözlenmiştir. Yerleşimi bir ağ gibi kuşatan ark sistemlerinin sulamanın yanı sıra iklimlendirme işlevi de gördüğü, aynı zamanda bazı evlerin içine ve avlularına kadar girerek soğukluk mekanlarının oluşumunu sağladıkları saptanmıştır.

Anadolu yerleşimlerindeki bölgesel mimari dillerin oluşumunda yerel malzemelerin kullanılması esas olmasına rağmen, Kemaliye’de bölgesel mimari ile doğal çevre arasında dikkat çekici bir ayrım olduğu saptanmıştır. Mimari karakterin temel bileşenlerinden olan ahşap malzemenin, yakın çevrede ormanlık arazilerin bulunmamasına karşın bu yerleşimdeki gelişimi önemli bir özgünlük bulgusu olarak belirlenmiştir. Zorlu koşullara karşın, ahşap mimarının bölgede gelişmiş olması ve bunun yerleşim bütününde uygulanan yaygın bir yapım sistemine dönüşmesi, Kemaliye’nin çevresindeki yerleşimlere göre özgün bir yapı kurmasını sağlamıştır.

Yerleşim karakterinin temel belirleyicileri olan doğal unsurların yanı sıra köklü kültürel yapı da mekan oluşumuna etkiyen bir unsur olarak ele alınmıştır. Kemaliye’nin tarihsel gelişimi incelendiğinde, geçmişte önemli bir ticari merkez olmasına bağlı olarak, Osmanlı döneminden başlayarak bazı ayrıcalıklara sahip olduğu saptanmıştır. Bu ayrıcalıklar İstanbul ile günümüze kadar süregelen sıkı bir kültürel etkileşimin yaşanmasını sağlamıştır. Göç ilişkisine dayalı bu etkileşim sürecinde, İstanbul’da yaşayan Kemaliyeli nüfusunun orada edindikleri maddi ve manevi birikim yerleşime özgün bir mimari dil olarak döndüğü belirlenmiştir.

Sosyal yapı ve mimari kurgu ilişkisi analiz edildiğinde ise; geleneklerin ve hayatın içinde yer alan unsurların soyutlanarak mekana katıldıkları gözlenmiştir. Kemaliye’de evlerin hemen hepsinde görülebilen bu soyut izler, evlerin sade yapılarına zenginlik katan detaylardır. Son derece basit kurgulara sahip bu anlayış ortaya güçlü bir mimari karakter çıkarmıştır. Bu çözümlerin her biri kendi alanında estetik kaygılarla oluşturulduğundan, birer araştırma konusu olabilecek eserler olup, mimarlık ve sanat tarihi araştırmaları açısından incelemeye değer detaylardır. Geleneksel Anadolu sivil mimarisi ile paralellikler gösteren planlama anlayışı, bu detaylar ile ayrılarak özgün kimliğin oluşumunu sağlamıştır. Söz konusu izler, evlerdeki bir çivinin bile bir anlamı olabileceğini, 250-300 senelik evlerin her birinin bir hikayesi olduğunu; bilen gözlerin bu hikayeyi okuyabileceğini kanıtlar. Bu evler sadece barınma ihtiyacının karşılanmasının çok ötesinde, bir zamanlar içinde yaşamış olanları bugün yaşayanlara anlatan ve onları ölümsüz kılan eserlerdir.

Kemaliye’nin bölgesel kimliği üzerine yapılan tüm analizler sonucunda, yerleşimin yüzyıllar öncesine dayanan rasyonel bir düşünce yapısının ürünü olduğu görülmüştür. Yerleşim karakterinin belirleyicileri olan doğal ve kültürel unsurların birbirleriyle iç içe geçerek özdeşleşmiş bir doku meydana getirdiği Kemaliye, sahip olduğu bir değer diğerinden bağımsız olarak ele alınamayacağı bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bu bakış açısına göre, yerleşimdeki bir evin, bir dut ağacının, bir

insanın bütünü meydana getiren parçalar olarak ayrı ayrı düşünülmemesi gerektiği vurgulanmıştır.

Sahip olduğu güçlü bölgesel kimliği ile Anadolu yerleşimleri arasında farklı bir noktada durduğu vurgulanan Kemaliye, günümüzde bir kültürel kopuş sürecinin içindedir. Yapılan analizlerde, son dönemlerde yaşanan gelişmelerin yerleşimin kentsel belleğini ve bölgesel kimliğini tehdit eden unsurlar içerdiği anlaşılmıştır. Kentsel bellek, kültürel ve tarihsel değerlerimizin taşıyıcısı ve kentin bilincini sağlayan bir unsur olarak, yerleşimin sürekliliğinin sağlanabilmesi için başvurulması gereken bir kaynaktır. Bir yerin bugününün anlaşılması, ihtiyaçlarının saptanabilmesi ve geleceğinin ne yönde gelişeceğinin kurgulanabilmesi için kentsel belleğin korunması esastır.

Yapılan alan araştırmalarında ve Genççağa Sokak'ın karşılaştırmalı değerlendirmesinde, tez boyunca irdelenen güncel mimarlık pratiğinin özgün yerleşimlerdeki olumsuz etkilerinin, Kemaliye yerleşim dokusuna da ciddi zararlar verdiği tespit edilmiştir. Bu araştırmalarda, yıkıcı müdahaleler sonucu gelişen betonarme yapılaşmanın özgün yerleşim karakteri üzerindeki baskısını giderek arttırarak, yerleşim ölçeğini hiçe sayan uygulamalara dönüştüğü gözlenmiştir. Bu plansız yapılaşma süreci devam ettiği takdirde, özgün olarak nitelenen bölgesel kimlik yakın gelecekte yok olacak ve yerleşime hakim olan yeşil griye teslim olacaktır.

Son yıllarda bir kültürel rant alanı haline gelen Kemaliye'de, hızla devam eden hatalı restorasyon sürecinin de bölgesel kimliğe geri dönüşü olmayan zararlar verdiği belirlenmiştir. Yapılan uygulamalarda, yapıların tarihsel ve kültürel değerlerinin göz ardı edilerek zamanın yaratmış olduğu izlerin üzerlerinden silindiği, bunun sonucunda yepyeni görünümlü yapıların ortaya çıktığı gözlenmiştir. Geleneksel evlerde güncel ihtiyaçların çözümlenebilmesi adına yapılan niteliksiz ekler ise; her ne kadar olumsuz olarak görünse de, evlerin varlığını sürdürmesine katkı yapmalarından dolayı olumlu olarak değerlendirilmiştir. Doğru restorasyon teknikleri geliştirildiği takdirde, bu evler güncel ihtiyaçları da karşılayacak şekilde özgün hallerine kolayca döndürülebilirler.

Kemaliye'de yaşanan kültürel kopuş süreci karşısındaki çözüm arayışlarına katkı sağlayacağı düşüncesiyle, tezin II. ve III. bölümlerinde tartışılan kavramların ve projelerin ışığında bir takım stratejiler önerilebilir.

- Yapabileceğin Kadar Azını Yapmak

Kemaliye'nin sürekliliğinin sağlanabilmesi için öncelikle güncel mimarlık pratiğinin hiç sorgulanmayan ve sürekli tekrar edilen hatalar serisine kapılmadan, yerel bağlamla ilişki kuran yaklaşımlar geliştirilmelidir. İnsanı yaşadığı doğal ve kültürel çevre içinde değerlendirerek, özdeşleşmiş dokunun sürekliliğini hedefleyen, büyük kentsel müdahaleler yerine küçük müdahaleleri yeğleyen mimari çözümler üretilmelidir. Bu düşünce doğrultusunda öncelikle, günümüz ihtiyaçlarına cevap veremediği gerekçesiyle terk edilen geleneksel evler ele alınmalıdır. Bu evler, çağdaş donanımlarla yeniden düzenlenerek istenen konfor şartları sağlanırsa, kullanım yoğunlukları da artacaktır. Bu sayede bakımsız durumdaki çoğu ev yaşanabilir hale gelerek varlığını sürdürecektir, böylece yerleşimin sürekliliği de sağlanmış olacaktır. Geleneksel evlerin en acil ihtiyacı, mutfak ve banyo donanımları ile ısıtma sistemlerinin günümüz koşulları çerçevesinde yeniden düzenlenmesidir. Bunun için tüm evlerde uygulanabilecek modüler bir sistemin tasarlanması pratik bir çözüm olabilir. Bu yeni donanımlar evlerin iç mekanlarında çözümlenebileceği gibi, bahçelerde konumlanan ve eve bağlanan çağdaş ekler olarak da tasarlanabilirler. Evlerin, işlevselliğini yitirdiği için çatı örtüleriyle kapatılan dam bölümleri teknik hacimlere dönüştürülerek, alternatif güneş enerjisi sistemlerinin bu hacimlerde kurulması sağlanabilir.

- Mekanları Yeniden Keşfetmek

Köklü bir geleneğe sahip olan Kemaliye'nin kendi evrimini gerçekleştirebilen bir yerleşim olabilmesi için; öncelikle sahip olduğu değerlerin yeniden ele alınarak derinlemesine analiz edilmesi gerekmektedir. Yerleşimin karakteristik dokusunun temelinde yatan rasyonel düşüncenin tekrar keşfedilmesi, bundan sonra yapılacak yeni uygulamalarda ufuk açıcı bir rol üstlenebilir. Son derece yalın bir anlayışla gelişmiş olan yerleşim dokusundaki çözümler bir bilgi kaynağı olarak değerlendirilip, günümüz koşulları çerçevesinde dönüştürülürerek kullanılırsa, yerleşimin bölgesel kimliğinin sürekliliği sağlanabilir. Bu yeniden keşfetme süreci, insan ve mekan organizasyonu arasındaki ilişkiyi, doğal-yapılı çevre ve kültürel-sosyal bağları da dikkate alarak anlamaya dönük olmalıdır. Yoksa, geçmişin arkitektonik formlarının çözümlenerek, tarihselci yaklaşımlar içeren biçimci bir mimarinin oluşturulması olarak değil. Topografyayı kademeli olarak kullanma ve manzaraya yönelme ilkesi kentsel mekanın ve mimari kurgunun oluşumunda baskın unsurlardır. Bu verileri değerlendirme yöntemleri günümüzde yapılan uygulamalarda da yönlendirici olmalıdır. Bu yerel veriler günümüz değerleri ile birlikte ele alınarak yerleşime özgü çağdaş çözümler üretilmelidir.

Mekanları yeniden keşfetmek, yeni tasarımlar üretmek için özgün karakteri meydana getiren düşünce yapısının keşfedilmesi anlamına gelse de, aynı zamanda mevcuttaki yapıların değerlendirilerek günümüz ihtiyaçları doğrultusunda dönüştürülmesini de ifade eder. Günümüzde işlevselliğini yitiren mekanlar, çalışmada bahsedilen dokuma-boyama atölyelerinin uğradığı yıkıma uğramadan yeniden işlevlendirilirse, kentsel belleğin korunması da sağlanacaktır. Ancak böyle bir bakış açısı geliştirildiği takdirde yerleşimdeki parça-bütün ilişkisi korunarak bir gelişim kaydedilebilir.

Çalışma kapsamında birçok evin boş ve bakımsız oldukları ya da içlerinde sadece yalnız yaşayan yaşlı nüfusun barındığı tespit edilmiştir. Eğer bu evler iyi değerlendirilirse yerleşimin bazı ihtiyaçlarına cevap verebilirler. Yerleşimdeki önemli sorunlardan biri olan konaklama ihtiyacı, bu evlerin pansiyon veya yurtlara dönüştürülmesiyle giderilebilir. Böylece yaz ve kış dönemlerinde sürekli bir kullanım da sağlanmış olacaktır. Bu çözüm hem ekonomik hem de sosyo-kültürel gelişim açısından mantıklı görünmektedir. Bu yolla evlere ekonomik katkı yapılarak hem bu evlerin varlıklarını sürdürmeleri sağlanacak, hem de yerleşim dokusunun bütünlüğü korunmuş olacaktır. Sosyal açıdan değerlendirildiğinde ise, böyle bir çözüm yaşlı ve genç nüfusu bir araya getirerek demografik yapının bir dengeye gelmesini sağlayacaktır.

•Üniversite ile Etkileşimin Sağlanması

Erzincan Üniversitesi'ne bağlı meslek yüksekokulları yerleşimin gelişimine katkı yapabilecek potansiyellere sahiptir. Bölgesel üretim tekniklerinin geliştirilmesi ve bir organizasyon çerçevesinde yürütülmesi, bölgesel kimliğin sürekliliğin sağlanması, Kemaliye'nin akademik çevrelerde tanıtımının yapılması ilgili bölümlerin katkılarıyla mümkün olabilir. Bu açıdan, yüksekokulun varlığı bölge için çok önemli bir fırsattır. Fakat, bugüne kadar yüksekokul ile yerleşim arasında bir ilişki kurulamamıştır. Hem öğrencilerin kişisel gelişimleri hem de yerleşimin gelişimi açısından bu ilişki bir an önce kurulmalıdır. Bunun için öncelikle öğrenciler ile yerleşim sakinleri arasındaki diyalogu güçlendirecek sosyal çözümler üretilmelidir. Yerleşimde iki sene boyunca kalan öğrenciler nerede yaşadıklarının farkına varamadan Kemaliye'den ayrılmaktadır. Bu durum yüksekokulun ve yerleşimin birbirinden ne kadar kopuk olduğunun bir göstergesidir.

Bu olumsuz durum aşılamadıkça, yerleşimin yaşadığı sorunlara bilimsel çözümlerin üretilmesi de mümkün olmayacaktır. Örneğin, mimari restorasyon bölümünün varlığına rağmen, alınan kararlarda etkisinin olamaması süregiden hatalı

uygulamaların devam etmesine neden olmaktadır. Bunun için bu bölümün etkin konuma gelmesi ve bir danışma merkezine dönüşmesi gerekmektedir.

•Bölge Araştırma Laboratuvarı'nın Kurulması

Kemaliye, içinde bulunduğu Yukarı Fırat Havzası bütününde ele alındığında, bölgenin merkezi olma potansiyeline sahip bir yerleşim olarak göze çarpmaktadır. Bu özelliğinden dolayı başta yerleşim merkezi ve çevre köyleri olmak üzere, bölgesel kimliğin özünü oluşturan doğal ve kültürel yapının kavranmasını ve yaşatılmasını hedefleyen disiplinlerarası bir araştırma laboratuvarı kurulmalıdır. Bu laboratuvar zaman içinde yaşanan jeolojik, coğrafik, sosyal ve kültürel alanlardaki değişimleri eleştirel düşünce çerçevesinde değerlendirerek geçmiş ile gelecek arasındaki ilişkinin uzlaşmacı bir yolla kurulmasını sağlayacaktır. Bunun için, ulusal ve uluslararası bilimsel, sanatsal ve kültürel araştırmaları ve etkinlikleri planlamak; Kemaliye'nin kültürel ve sanatsal varlıklarının korunması ve yaşatılması için envanterleme çalışması yapmak, böylece kentsel belleğin korunmasını sağlayarak yerleşimin gelişim sürecine katkıda bulunmak temel amaçlar olmalıdır. Tez kapsamında incelenen ILAUD, IFS, KAG ile bunlarla paralellikler gösteren MARDINT'in çalışma yöntemlerinden faydalanılarak bu öneri geliştirilebilir. Araştırma laboratuvarının yerel yönetimler, üniversiteler, bağımsız araştırmacılar, STK temsilcileri, koruma kurulu yetkilileri ve yerleşim sakinlerinin bulunduğu katılımcılık temeline dayalı bir platform olarak, sürdürülebilir bir kurumsal çerçevede oluşturulması gerekmektedir. Bölgede Prof. Dr. Ali Demirsoy yürütücülüğünde faaliyet gösteren Doğa Okulu ve Yrd. Doç. Dr. Erkan Özgür yürütücülüğündeki Kuzey Fırat Havzası Araştırma Merkezi ile ortak çalışma modelleri aranmalı, böylelikle bölgenin hem kültürel hem de doğal envanteri bir arada çıkarılarak, bölgesel kimliğin sürekliliği sağlanmalıdır.

Bu laboratuvar aynı zamanda yapılan restorasyon uygulamalarının nitelikli bir hale dönüşebilmesi için, geleneksel yapım tekniklerinin genç kuşaklara aktarılmasına da yardımcı olmalıdır. Bunun için deneyimli taş ve ahşap ustalarının birikimlerini yeni nesile aktarabileceği kurslar açılmalıdır.

•Doğa ve Kültür Turizminin Gelişmesi

Doğa ve kültür turizmi özgün yerleşimler için en önemli gelişim unsurudur. Bölgesel kimliğin korunmasında ve bakımında turizm en etkili güç olma potansiyeline sahiptir. Fakat; bir turizm alanının çekiciliğini koruması için belirli bir bölgenin geçmişten gelen ve kendine has özelliklerinin korunması da şarttır.

Birçok yerleşimin ekonomik canlılığı turizmin getirdiği zenginliğe bağlı olmasına karşın, turizm aynı zamanda yerleşim karakterinin bozulmasına neden olan unsurları da barındırır. Özellikle, gerekli altyapı tam olarak hazırlanmadan turizmin hızla gelişmesi, beraberinde bazı olumsuzlukları da getirir. Kemaliye’de hızla gelişen bu sektör başlarda zedeleyici olsa da, son dönemlerdeki gelişmelerle özgün dokunun korunmasına dönük katkıları ortaya çıkmaya başlamıştır. Gelişen ev pansiyonculuğu sayesinde boş durumdaki geleneksel evler restore edilerek, bakımsız evler de onarılarak birer konaklama birimi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Turizm süreci aynı zamanda bölgesel üretimlere ve el sanatlarına olan ilginin yeniden artmasını da teşvik etmektedir. Bu etkilere sahip bir turizm anlayışının sağlam temeller üzerine oturtularak halkın tümünün yer aldığı katılımcı bir harekete dönüşmesi, hem yerleşim ekonomisinin gelişmesine hem de kültürel sürekliliklerin sağlanmasına katkı yapacaktır.

Bu stratejilerle birlikte, kuramsal tartışmalar ve kılgsal araştırmalar üzerinden yapılan değerlendirmeler bir bütün olarak değerlendirilirse; özgün yerleşimlerin sürekliliğinin sağlanabilmesi için, güncel mimarlık pratiğinin moda olana uymadan, yüzyıllar öncesine dayanan ve geleceğe yönelen bir bakış açısıyla ele alınması gerektiği sonucu ortaya çıkar. Böyle bir anlayışın geliştirilebilmesi için yeni tasarımlara dışarıdan dayatılan değil, içeriden keşfedilen bir bakış açısıyla yaklaşılması gerekmektedir. Bu düşünce doğrultusunda, mimarların önerilerini, toplumları ve yaşam alanlarını daha derin sorgulayarak, onların yaşam biçimlerini, düşünce sistemlerini ve geleneklerini keşfetmeye çalışarak geliştirmeleri yaşanan kopuş sürecinde olumlu bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Abel, O.**, 1994. Irk, Tarih ve Kültür, Levi-Strauss'a İkinci  ns z, Metis Yayınları, İstanbul
- Aksın, A.**, 2003. 19.yy'da Eğin, Anadolu Matbaa.
- Alper, B.**, 1990: "Kemaliye Yerleşme Dokusu ve Evleri  zerine Bir Araştırma", Yayınlanmamış doktora tezi, ITU-FBE.
- Akaş, C.**, 2007. Gitmeyecekler İçin Urbino, Everest Yayınları, İstanbul.
- Ando, T.**, 1982. "From Self-Enclosed Modern Architecture Towards Universality", Japan Architect, 301.
- Ando, T.**, 1996. Toward a New Horizon in Architecture, Princeton Architectural Press, New York.
- Barragan, L.**, 1996.The Complete Works, Princeton Architectural Press, New York.
- Berman, M.**, 1994.Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bilgin, İ.**, 2000. "Gugalun Evi", XXI Mimarlık Kültürü Dergisi Mayıs-Haziran Sayısı, Depo Yayıncılık, İstanbul.
- Bilgin, İ.**, 2001. "Maddenin Yoğunluğu", Arredamento Mimarlık, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Bozdoğan, S.**, 1990. Türkçe Baskıya  ns z, Mimari Eleştiri Yazıları, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Ankara.
- Botton, A.D.**, 2007. Mutluluğun Mimarisi, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Calvino, I.**, 1972. Görünmez Kentler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Cansever, T.**, 2002. Kubbe'yi Yere Koymamak, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Cansever, T.**, 2006. İslam'da Şehir ve Mimari, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Co, F.D.**, 1995. Tadao Ando : Complete Works, Phaidon Press, London.
- Colquhoun, A.**, 1990. Mimari Eleştiri Yazıları, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Ankara.
- De Carlo, G.**, 1998. Başı Aşığı Edilmiş Piramit, Arredamento Mimarlık, Boyut Yayın Grubu, İstanbul
- Evliya Çelebi**, 1970. Evliya Çelebi Seyahatnamesi,Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul
- Frampton, K.**, 1985. Modern Architecture : A Critical Theory, Thames&Hudson, New York.
- Horkheimer, M.**, 1986. Akıl Tutulması, Metis Yayınları, İstanbul.

- Hough, M.**, 1990. Out of Place: Restoring Identity to the Regional Landscape, Yale University Press, New Haven, Connecticut.
- Jones, P.B.**, 2002. Long game at Urbino: Giancarlo De Carlo's tapestry at Urbino is an inventive reworking of old and new, in which interventions grow of weaving the existing with modern needs, Architectural Review, 2002.
- Jones, P.B.**, 2007. Modern Architecture Through Case Studies 1945-1990, Elsevier, Burlington.
- KAG**, 2002-2003 Kemaliye Çalışması arşivi.
- HYK**, 1996. Her Yönüyle Kemaliye (Eğin), T.C. Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, İstanbul.
- Levi-Strauss, C.**, 1959. Irk, Tarih ve Kültür, Metis Yayınları, İstanbul
- McKean, J.**, 2004. Giancarlo De Carlo: Layered Places, Edition Axel Mendes, Stuttgart.
- NAI Publishers**, 2005. Team 10: In Search of a Utopia of The Present, Rotterdam.
- Norberg-Schulz, C.**, 1984. Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture, Rizzoli International Publications, New York.
- Norberg-Schulz, C.**, 1989. The architecture of pluralism, ILAUD 1988, Sagep, Genova.
- Moltke, H. Von.**, 1877. Briefe über Zustände und Begebenheiten in der Türkei aus den Jahren 1835 bis 1839, s.356-359.
- Özkan, S.**, 1998. Giancarlo De Carlo: "Toplum ve Mimarlık"ın Babası Arredamento Mimarlık, Boyut Yayın Grubu, İstanbul
- Pektaş, K.**, 2006. Kemaliye (Eğin)'de Türk Mimarisi, Tşof Trafik Matbaacılık, Ankara.
- Ricoeur, P.**, 1965. History and Truth, Northwestern University Press, Evanston, Illinois.
- Rosenberg, H.**, 1959. The Tradition Of The New, Horizon Press, New York.
- Scazzosi, L.**, 2004. Reading and Assessing the Landscape As Cultural and Historical Heritage, Landscape Research, 29:4, 335-355
- Tanali, M.Z.**, 2000. Sadeleştirme, Alp Yayınevi, Ankara.
- Tanyeli, U.**, 2001. Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi 1: Turgut Cansever, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Tanyeli, U.**, 2007. Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar, Garanti Galerisi, İstanbul

- Texier, C.**, 2002. Küçük Asya; Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, Ankara.
(Asie Mineure; Description Geographique, Historique et
Archeologique des Provinces et des Villes de la Chersonnese
d'Asie, Paris, 1842)
- Turan, B.**, 1998. Giancarlo De Carlo: Gizil Mimariden Mimari Objeye,
Arredamento Mimarlık, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Tzonis, A. ve L. Lefaivre.**, 1996. Why Critical Regionalism Today?,
Princeton Architectural Press, New York.
- Tzonis, A. ve L. Lefaivre.**, 1981. The Grid and The Pathway in
Architecture in Greece no.5.
- Yücel, A.**, 2007. Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar, Garanti Galeri,
İstanbul
- Url-1**<<http://www.bc.edu>>, alındığı tarih 04.05.2009.
- Url-2**<<http://www.cpinos.com>>, alındığı tarih 02.07.2009
- Url-3**<<http://www.janwies.nl>>, alındığı tarih 12.06.2009
- Url-4**<<http://www.s333.org>>, alındığı tarih 18.05.2009
- Url-5**<<http://archnet.org>>, alındığı tarih 14.06.2009
- Url-6**<<http://storiesofhouses.blogspot.com>>, alındığı tarih, 21.05.2009
- Url-7**<<http://www.greatbuildings.com>>, alındığı tarih 12.07.09
- Url-8**< <http://hp.uoregon.edu>>, alındığı tarih 19.07.2009
- Url-9**< <http://www.turkiyeharitasi.com/>>, alındığı tarih 24.09.2009
- Huxtable A.L.**, <<http://www.pritzkerprize.com>>, alındığı tarih 26.08.09

EKLER

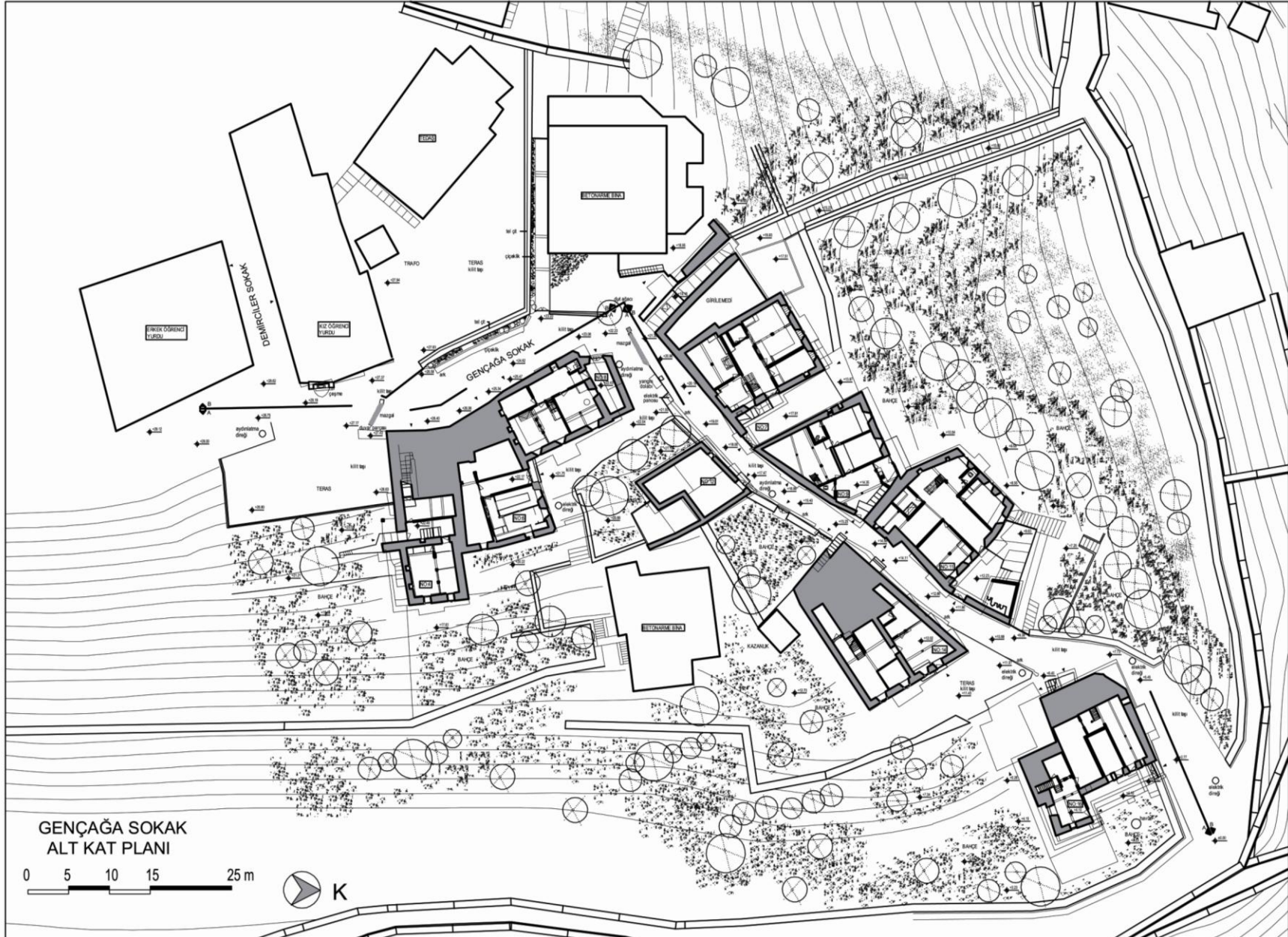
Ek A.1: Genağa Sokak vaziyet planları

Ek A.2: Genağa Sokak silüetleri

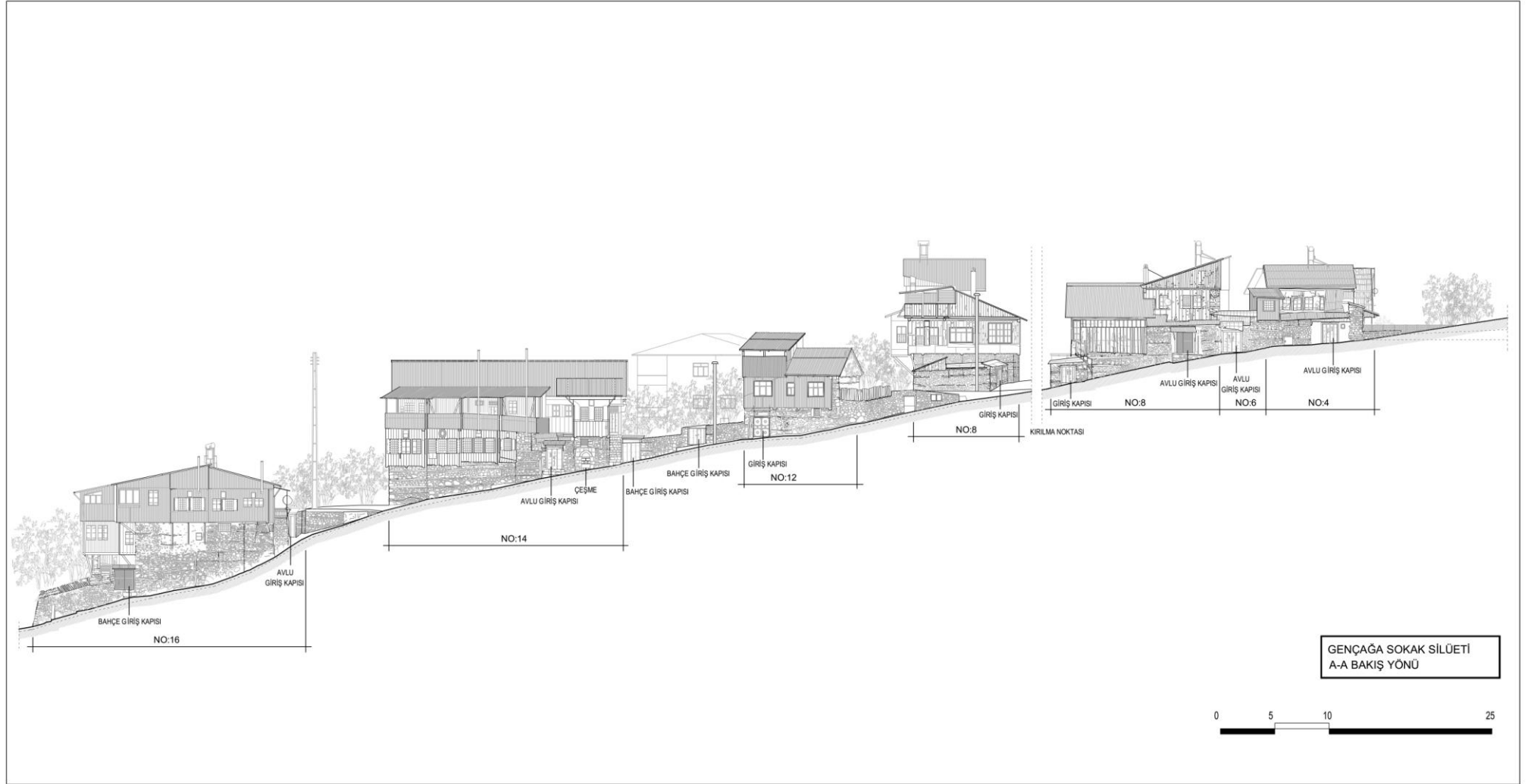
Ek A.3: Hüseyin Avni Güven Evi Rölövesi

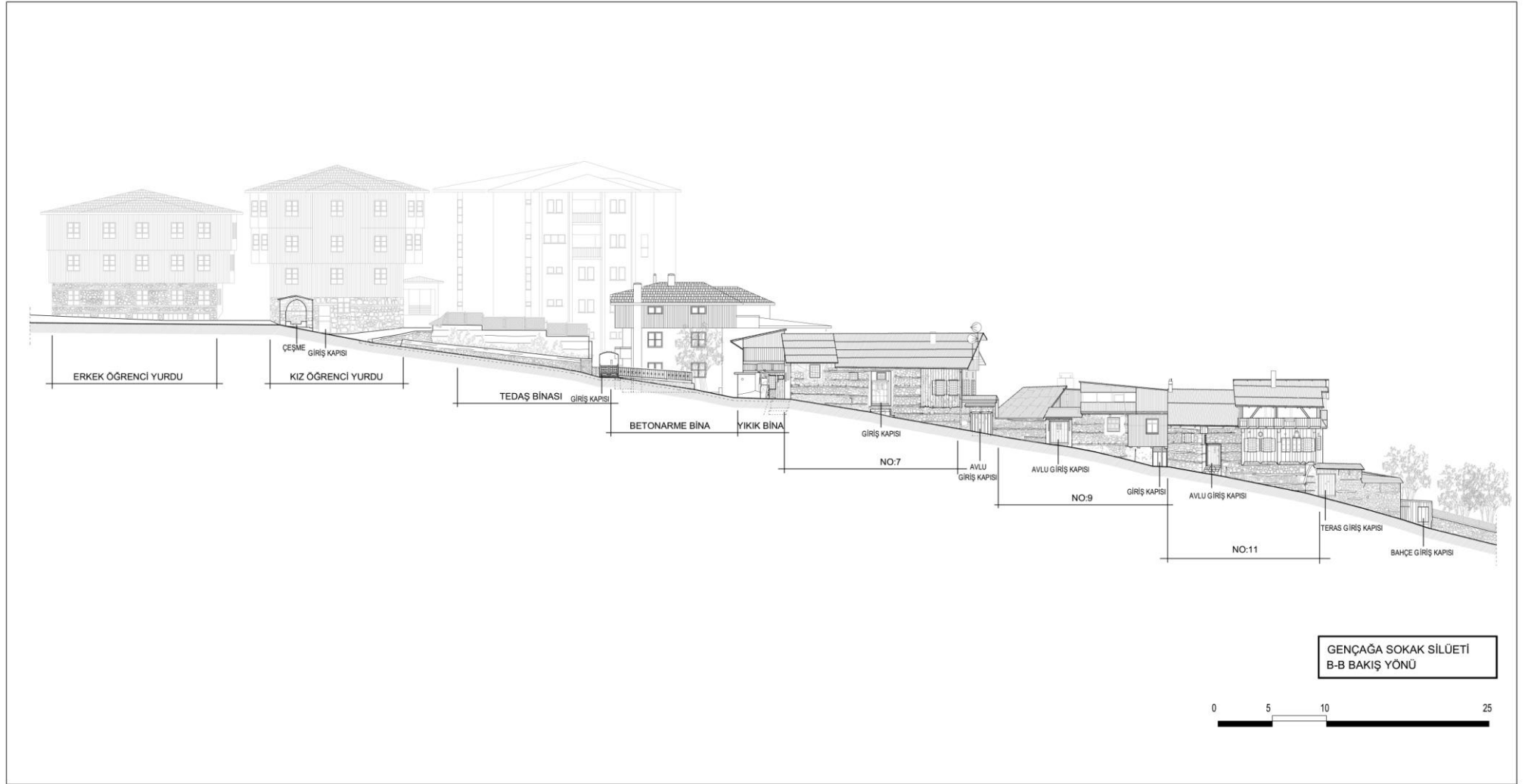
Ek A.4: Mustafa Haznedar Evi Rölövesi

Ek A.1: Gençâğa Sokak vaziyet planları

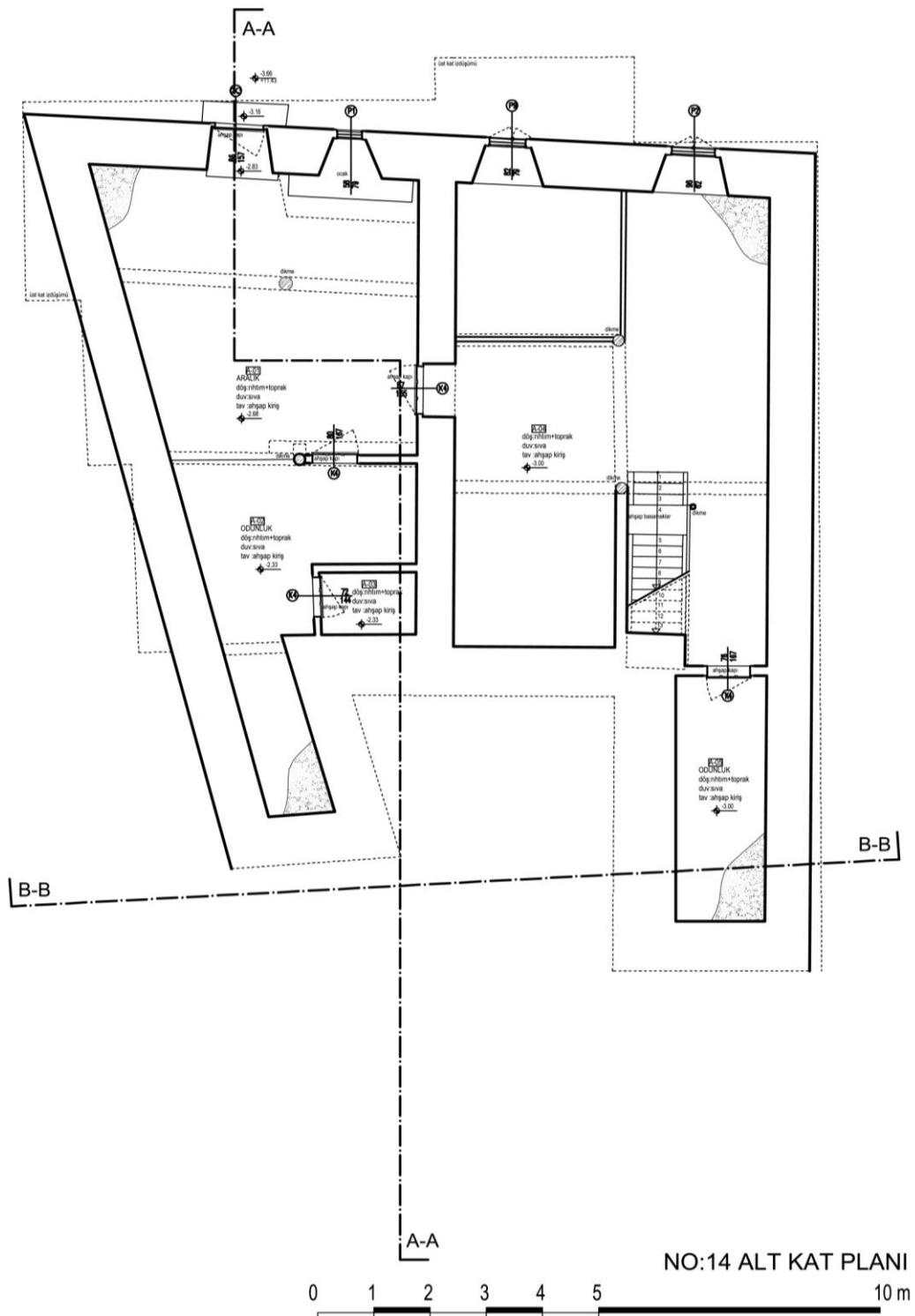

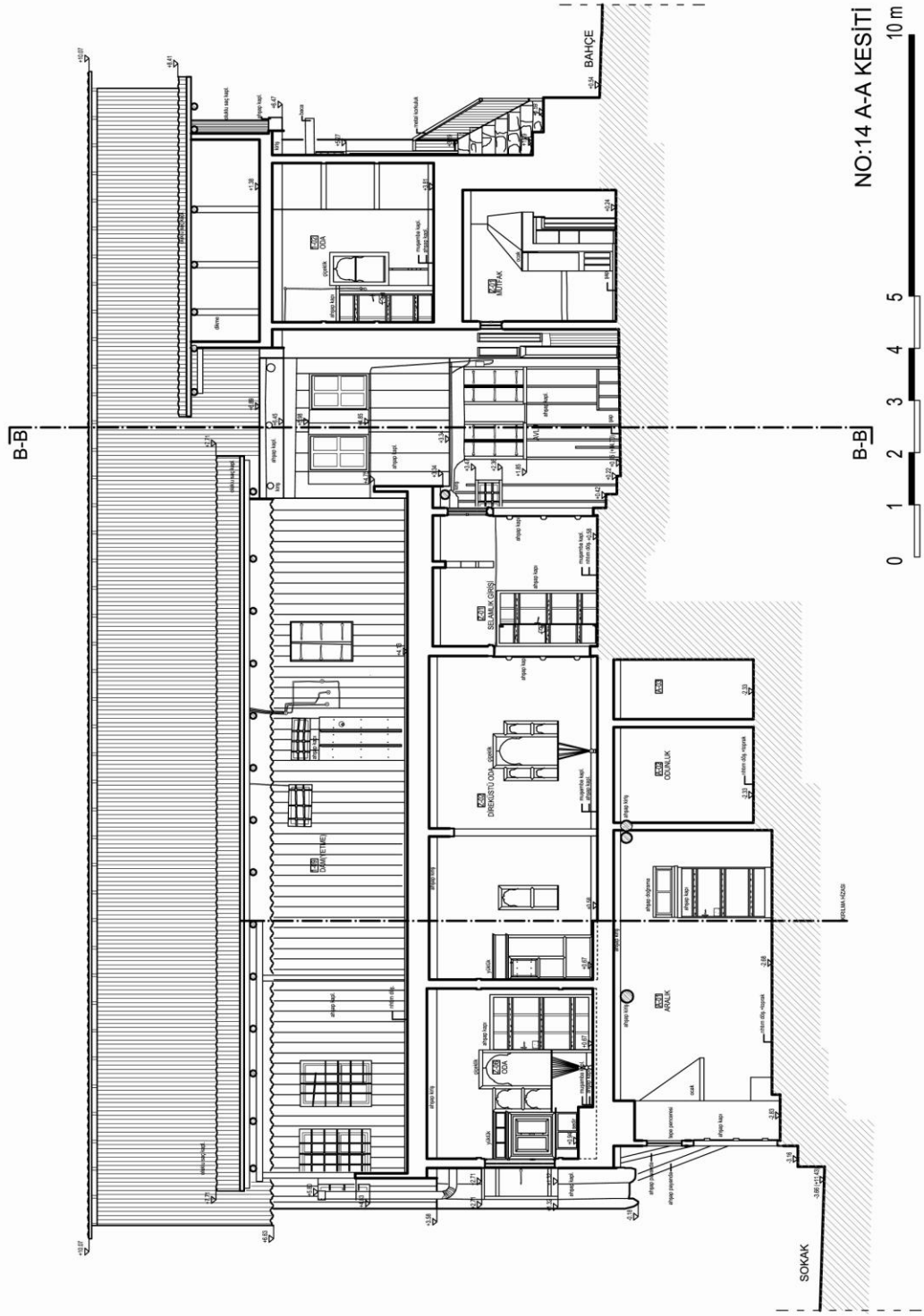
Ek A.2: Genağa Sokak silüetleri

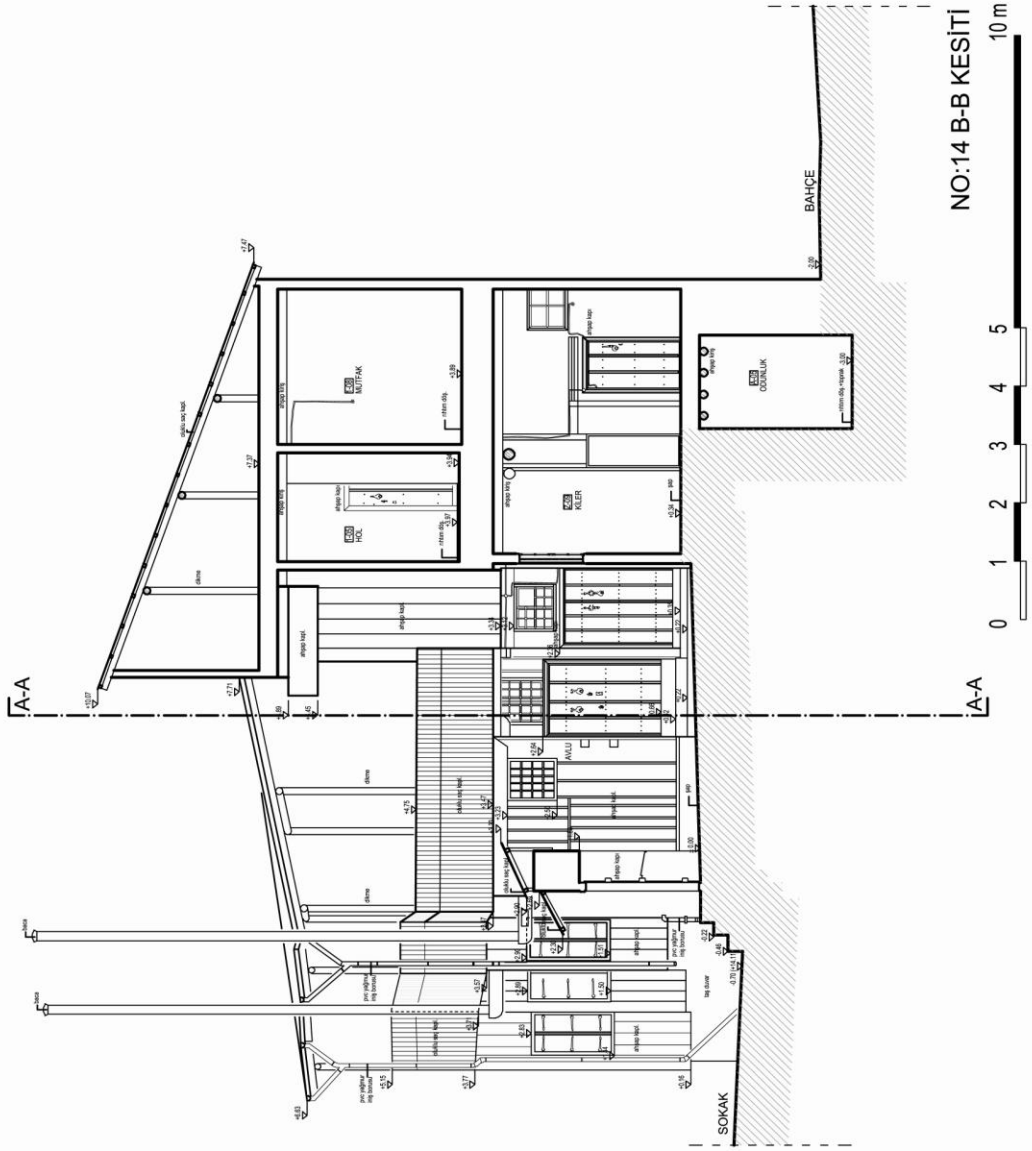

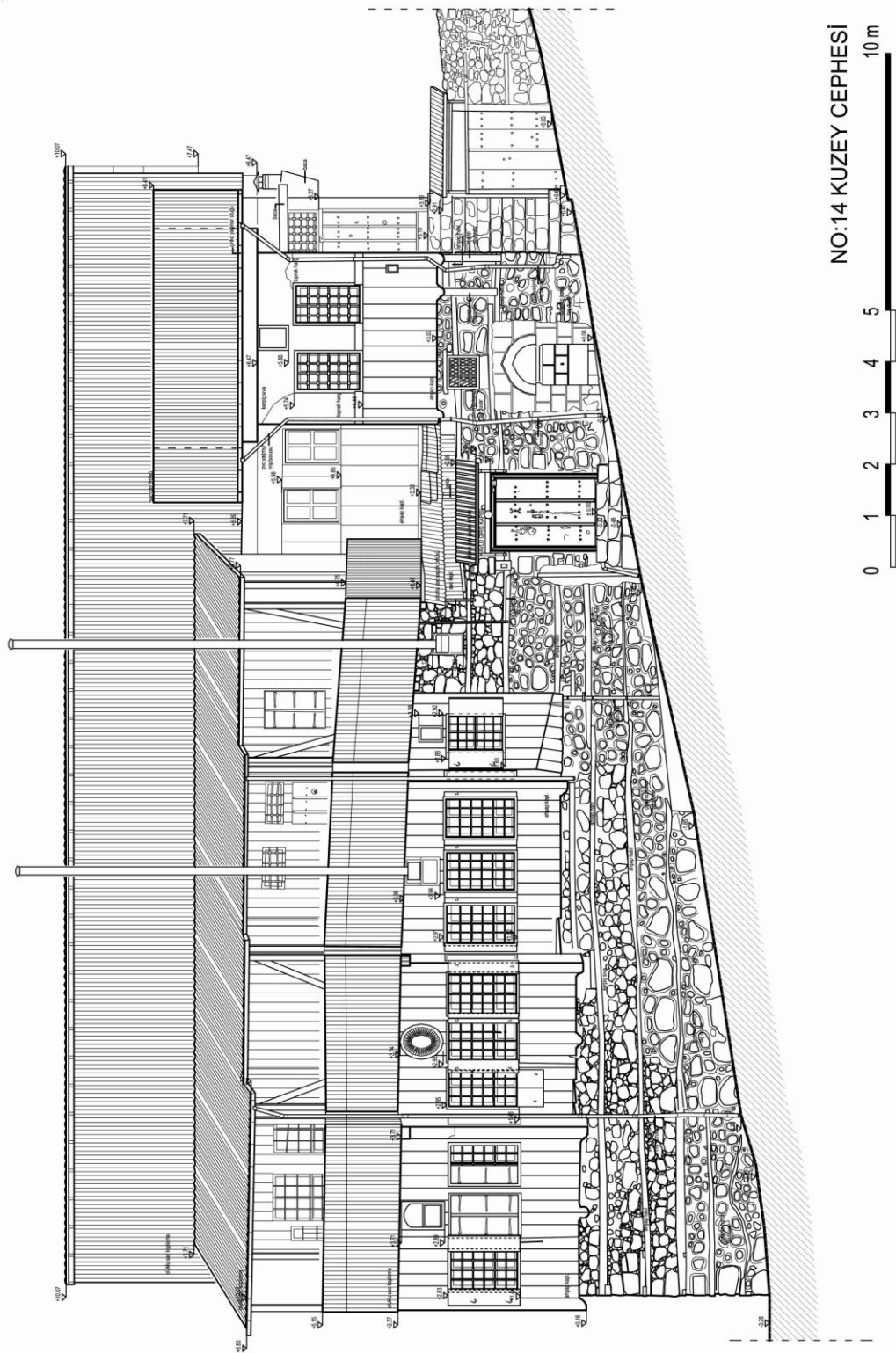

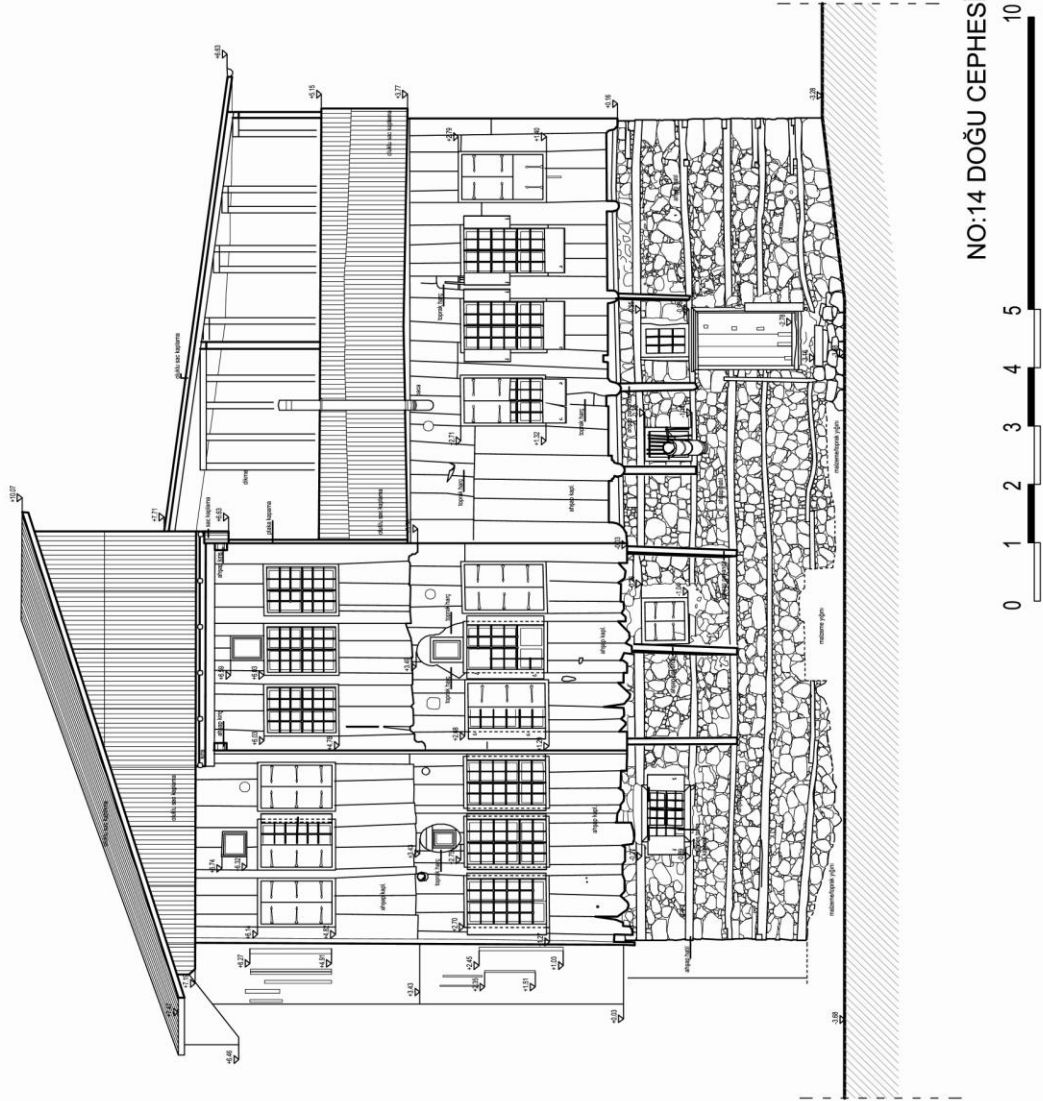
Ek A.3: Hüseyin Avni Güven Evi rölovesi

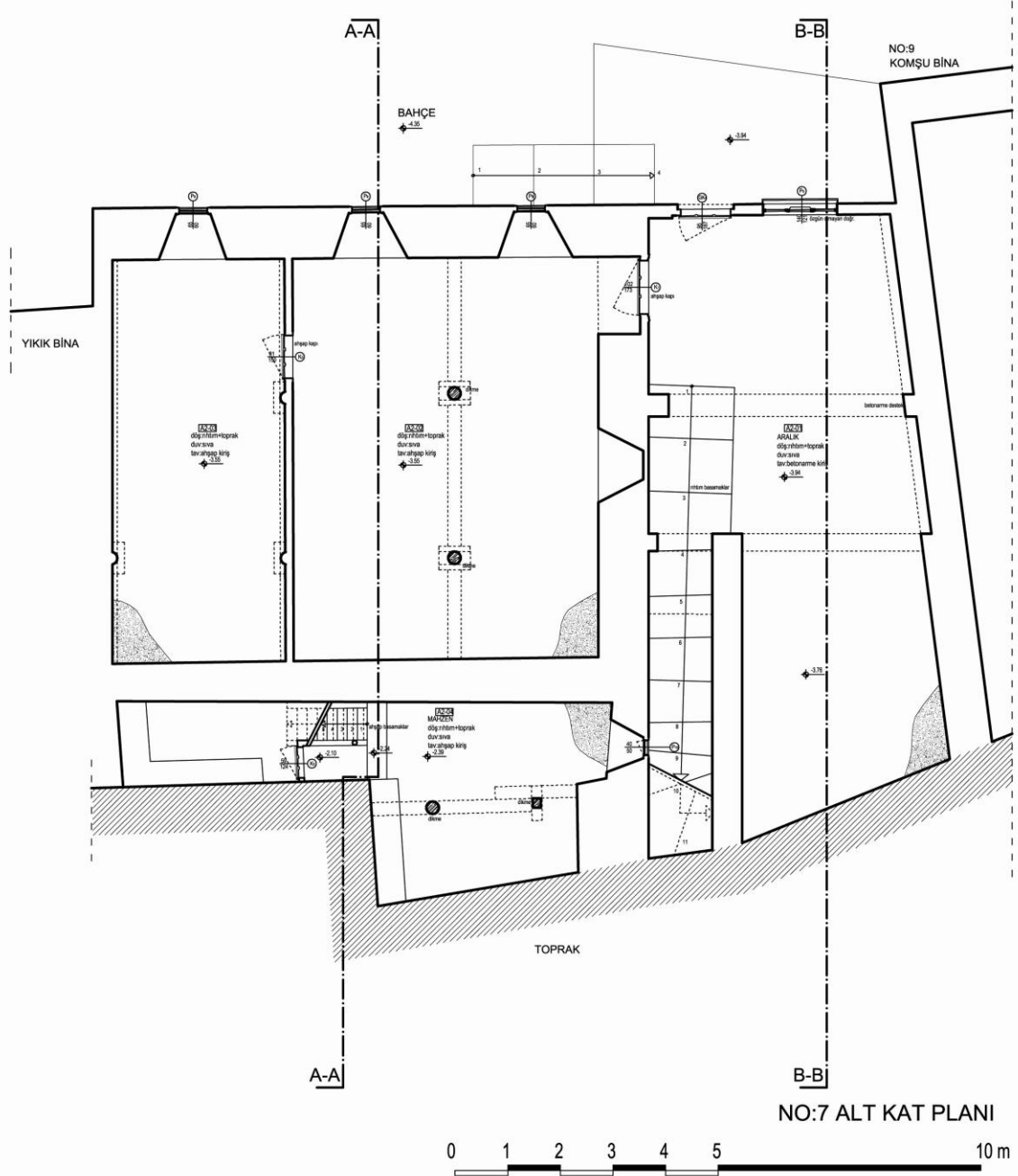

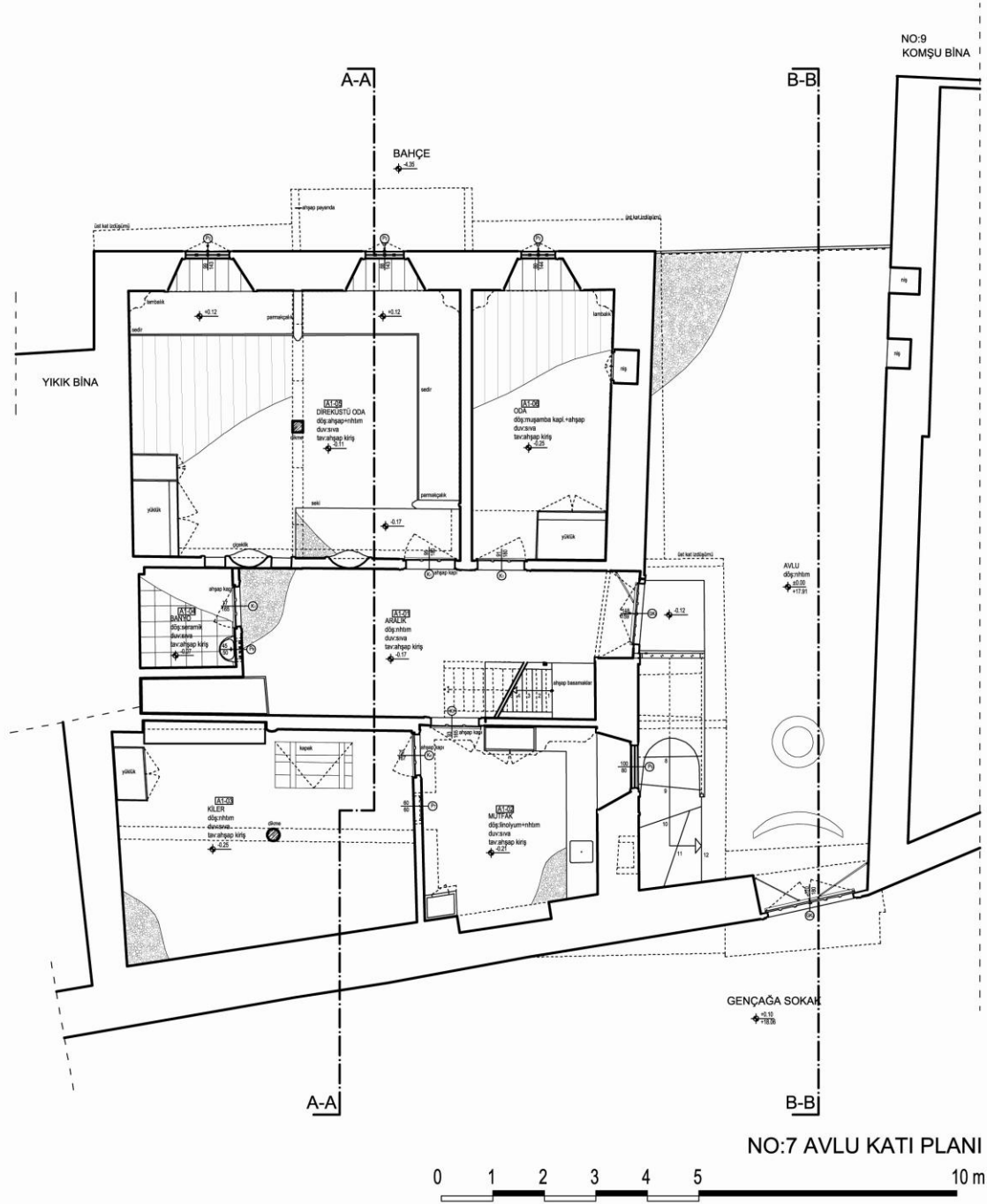

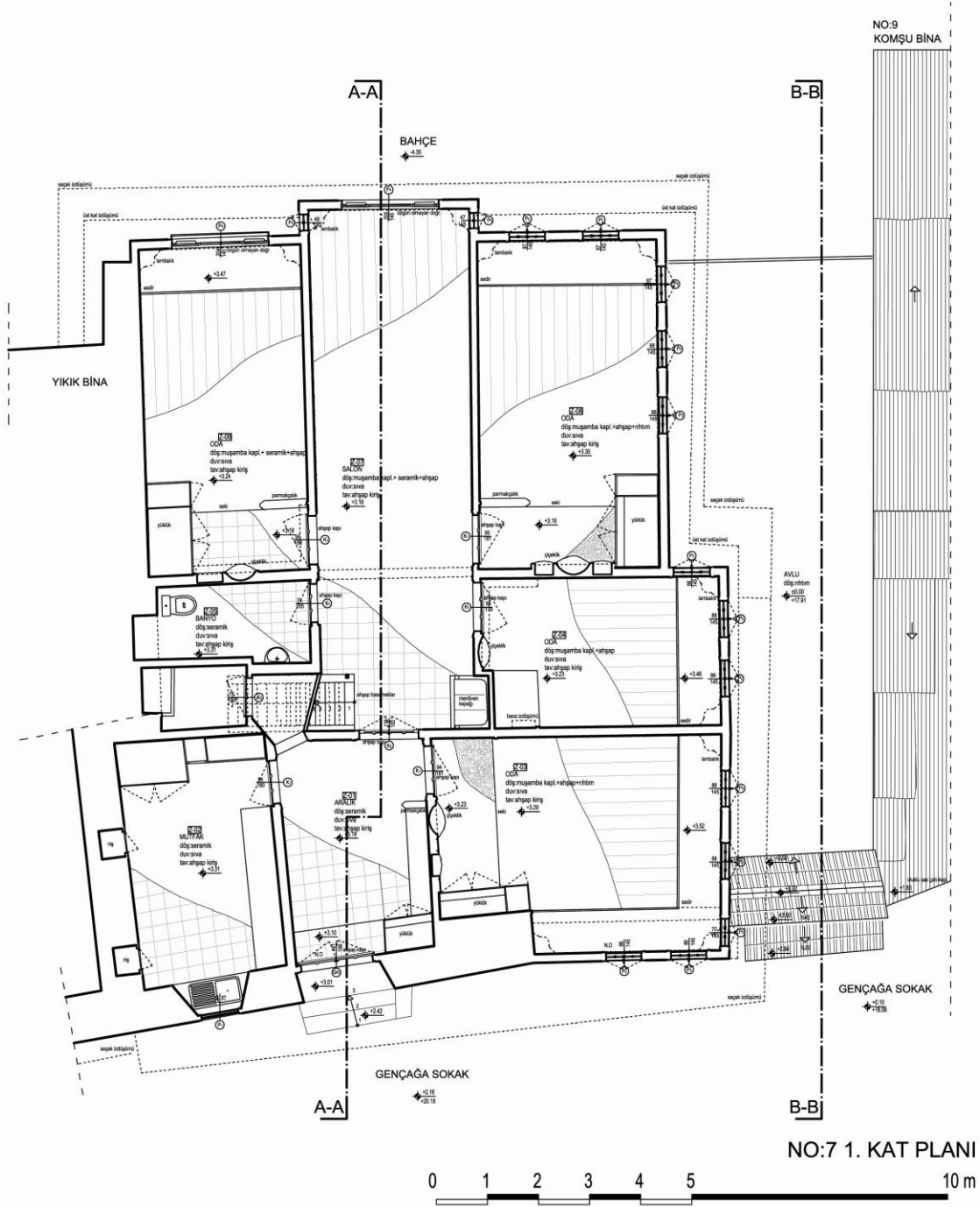

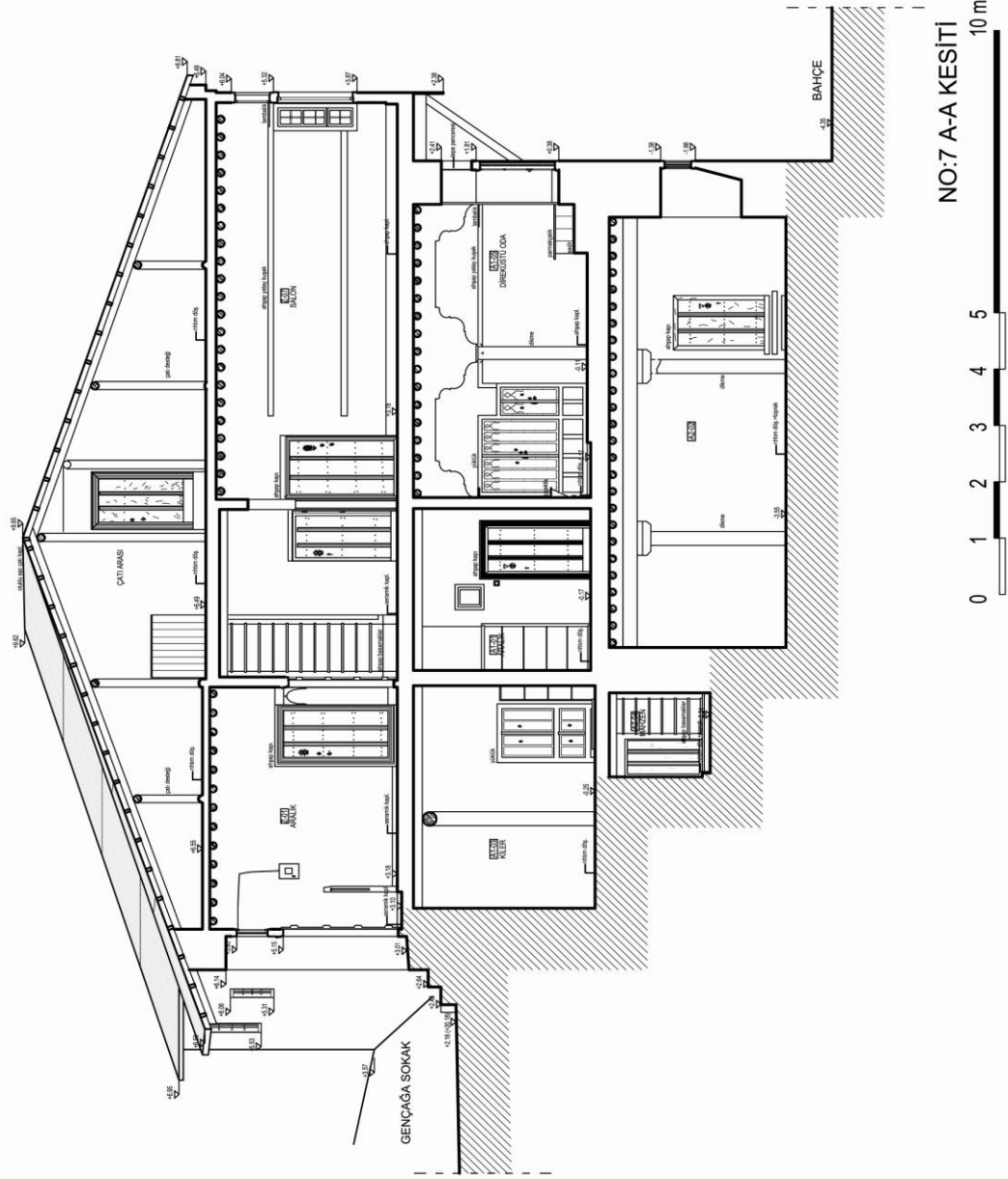

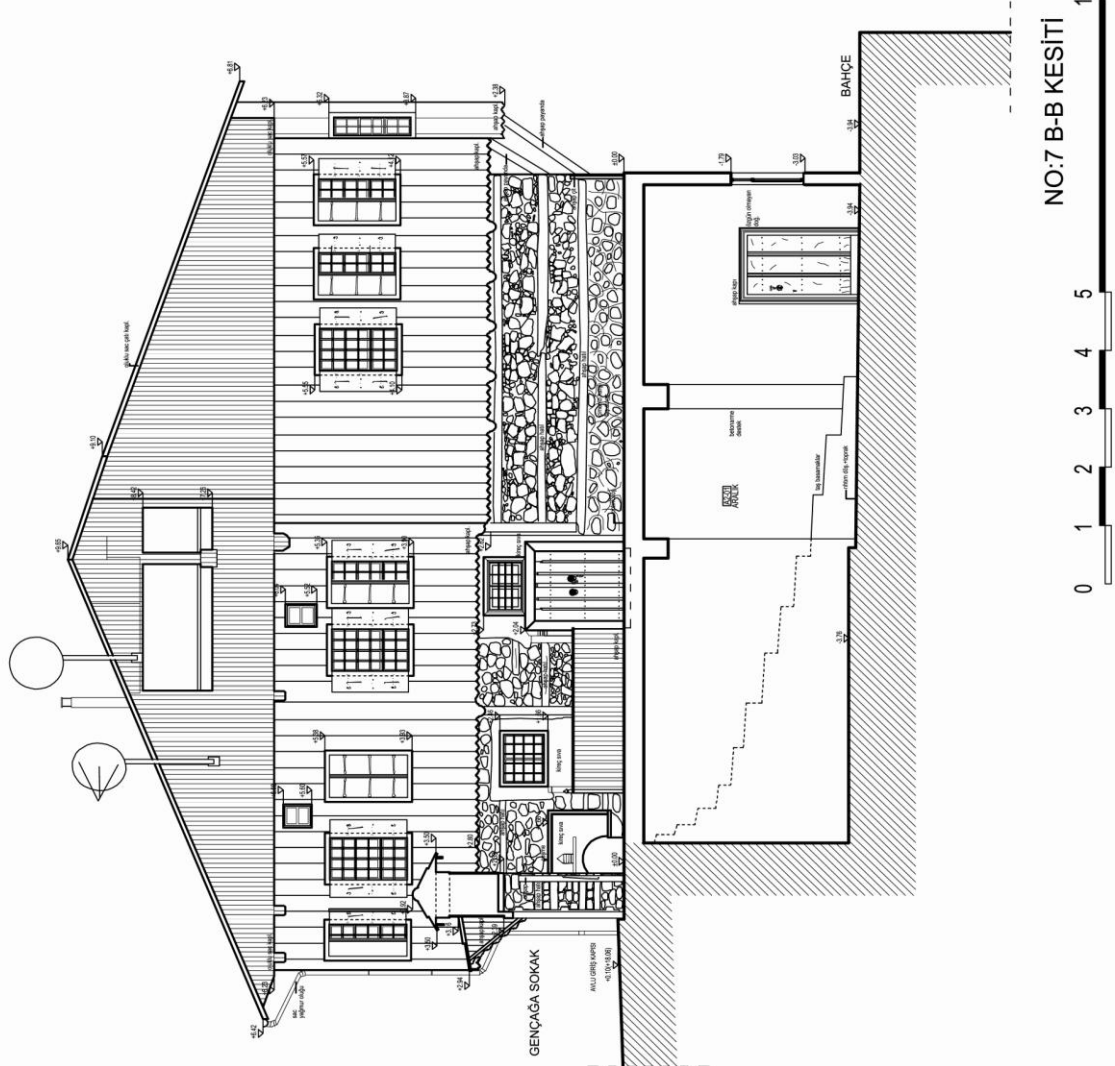
Ek A.4: Mustafa Haznedar Evi rölövesi

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Emre TORBAOĞLU

Doğum Yeri ve Tarihi: Bolu, 03.03.1978

Lisans Üniversitesi: MSGSU

Yayın Listesi: 2006, "Hypocrisy : Hypnosis and/or Illusion", Proceedings of the Camp for Oppositional Architecture, Organized by An Architektur, pp.13-15, Utrecht, the Netherlands. (Ayşen Ciravoğlu ve Zühre Sözeri ile birlikte)